

به نام خداوند جان و خرد

سؤالات نهایی علوم و فنون ادبی دوازدهم همراه با پاسخ تشریحی
از دی ۹۷ تا شهریور ۱۴۰۲ به صورت درس به درس (۱۵ دوره)

گردآورنده: ابوذر اسفندیاری

<https://esfandiariabuzar.ir>

برای مطالعه آرایه‌های ادبی، نکات دستوری و ... به صورت رایگان، بر روی آدرس سایت <https://esfandiariabuzar.ir> ضربه بزنید.

قبل از مطالعه این فایل به نکات زیر توجه داشته باشید:

۱. این جزوه شامل ۱۵ دوره سؤالات نهایی علوم و فنون ادبی دوازدهم می‌باشد که برای رشته ادبیات و علوم و معارف اسلامی مشترک است.
۲. برخی از سؤالات به صورت ترکیبی طرح شده‌اند که بعد از سؤالات درس آخر قرار گرفته‌اند.
۳. سؤالات مربوط به نقد و تحلیل نظم و نثر درس‌ها در پایان سؤالات آن درس ذکر شده‌اند.
۴. پاسخ سؤالات به رنگ سبز و پررنگ‌تر (bold) مشخص گشته است.
۵. بعد از هر دوره از امتحانات نهایی، این جزوه به‌روزرسانی می‌شود که می‌توانید آن را از سایت (esfandiariavuzar.ir) دانلود کنید.
۶. در صورتی که به جزوه سؤالات نهایی فارسی نیز نیاز دارید می‌توانید به صورت رایگان آن را از سایت دانلود کنید.

۷. فهرست مطالب این سند به صورت لینک‌دار طراحی شده است (با ضربه زدن و کلیک کردن روی عنوان فهرست‌ها، به صفحه مورد نظر

هدایت می‌شوید).

ESFANDIARI
ABUZAR

شهریور ۱۴۰۲

فهرست مطالب

درس یکم: تاریخ ادبیات قرن‌های دوازدهم و سیزدهم (دوره بازگشت و بیداری)..... ۵

تاریخ ادبیات ۵

نقد و تحلیل نظم و نثر ۹

درس دوم: : پایه‌های آوایی ناهمسان ۱۳

موسیقی شعر ۱۳

درس سوم: مراعات نظیر، تلمیح و تضمین ۱۸

زیبایی شناسی ۱۸

درس چهارم: سبک‌شناسی قرن‌های دوازدهم و سیزدهم (دوره بازگشت و بیداری)..... ۲۲

سبک شناسی ۲۲

تحلیل نظم و نثر ۲۶

درس پنجم: اختیارات شاعری (۱): زبانی ۲۹

موسیقی شعر ۲۹

درس ششم: لف و نشر، تضاد و متناقض‌نما ۳۳

زیبایی شناسی ۳۳

درس هفتم: تاریخ ادبیات قرن چهاردهم (دوره معاصر و انقلاب اسلامی)..... ۳۹

تاریخ ادبیات ۳۹

نقد و تحلیل نظم و نثر ۴۵

موسیقی شعر ۵۲

درس هشتم: اختیارات شاعری (۲): وزنی ۵۳

موسیقی شعر ۵۳

درس نهم: اغراق، ایهام و ایهام تناسب ۵۹

زیبایی شناسی ۵۹

نقد و تحلیل نظم و نثر ۶۴

درس دهم: سبک‌شناسی دوره معاصر و انقلاب اسلامی ۶۵

سبک‌شناسی ۶۵

نقد و تحلیل نظم و نثر ۷۰

درس یازدهم: وزن در شعر نیمایی ۷۴

موسیقی شعر ۷۴

نقد و تحلیل نظم و نثر ۷۹

درس دوازدهم: حسن تعلیل، حس آمیزی و اسلوب معادله ۸۱

زیبایی‌شناسی ۸۱

ترکیبی (از درس‌های یکم، چهارم، هفتم و دهم) ۸۸

تاریخ ادبیات ۸۸

سبک‌شناسی ۸۹

تحلیل نظم و نثر ۸۹

ترکیبی (از درس‌های دوم، پنجم، هشتم و یازدهم) ۹۰

موسیقی شعر ۹۰

ترکیبی (از درس‌های سوم، ششم، نهم و دوازدهم) ۹۴

زیبایی‌شناسی ۹۴

ترکیبی از درس‌های گوناگون ۹۹

نقد و تحلیل نظم و نثر ۹۹

درس یکم: تاریخ ادبیات قرن‌های دوازدهم و سیزدهم

(دوره بازگشت و بیداری)

تاریخ ادبیات

۱. «در طنز، هجو و هزل چیره‌دست بود. در شعر وی اگرچه اندیشه‌های نوگرایانه وجود دارد، ولی جایگاه خانوادگی (از نوادگان فتحعلی شاه قاجار) و تفکرات شخصی او، مانع از آن می‌شود که در ردیف شاعران آزادی‌خواه مشروطه قرار گیرد. قطعه «قلب مادر» از اوست.» (دی ۹۷)

الف) عارف قزوینی   ب) فرخی یزدی   ج) ایرج میرزا   د) محمد تقی بهار

۲. درست یا نادرست بودن جمله‌های زیر را مشخص کنید. (کدام یک از جملات زیر درست و کدام یک نادرست است؟)

* هدف انجمن ادبی خاقان، رهایی شعر فارسی از تباهی و انحطاط اواخر دوره صفوی و بعد از آن بود. (دی ۹۷) **درست**

* ادیب‌الممالک فراهانی سردبیری مجله «بهار» را برعهده داشت. (دی ۹۷) **نادرست**

* شعر انتقادی «ای قلم» سروده عارف قزوینی است. (دی ۹۸) **نادرست**

* کتاب «تاریخ بیداری ایرانیان» در حوزه نمایشنامه‌نویسی نثر دوره مشروطه است. (شهریور ۱۴۰۰) **نادرست**

* شعرهای سید اشرف‌الدین گیلانی در راه مبارزه با استبداد و عشق به وطن در روزنامه «قرن بیستم» چاپ می‌شد. (خرداد ۱۴۰۱)

نادرست

* شاعران دوره بازگشت از این جهت اهمیت دارند که توانستند زبان شعر را از آن حالت سستی که در اواخر سبک هندی در شعر به وجود آمده بود، نجات بخشند. (خرداد ۱۴۰۱) **درست**

۳. هریک از ویژگی‌های شعری زیر مربوط به کدام شاعر دوره بیداری است؟ (خرداد ۹۸)

الف) شعرهای او که به زبان ساده و طنزآمیز در راه مبارزه با استبداد و عشق به وطن بود، در روزنامه «نسیم شمال» به چاپ

می‌رسید. **سید اشرف‌الدین گیلانی**

ب) عرصه هنری وی تصنیف‌ها و ترانه‌های میهنی بود که در برانگیختن مردم و آزادی‌خواهی نقش بسیار مؤثر داشت. **عارف قزوینی**

۴. جاهای خالی را با واژه مناسب کامل کنید. (در جاهای خالی واژه‌هایی مناسب، بنویسید.)

* قائم مقام فراهانی احیا کننده نثر فارسی است و « **منشآت** » مهم‌ترین اثر اوست. (خرداد ۹۸)

* در دوره بیداری، ادبیات - به ویژه شعر - برای آن که بتواند با توده مردم ارتباط برقرار کند، زبان **زبان محاوره** را برگزید.

(خرداد ۹۸)

- * در عصر مشروطه بیشترین رویکرد نویسندگان به رمان‌های تاریخی بود. (شهریور ۹۸)
- * مهم‌ترین اثر «میرزاده عشقی» نمایشنامه منظوم ایده‌آل یا سه تابلوی مریم است. (ذکر نام اثر) (شهریور ۱۴۰۱)
- * شعر «ای قلم» نمونه‌ای از اشعار انتقادی سید اشرف‌الدین گیلانی یا نسیم شمال است. (ذکر نام نویسنده) (شهریور ۱۴۰۱)
- * در دوران مشروطه نشریه ادبی بهار با مدیریت میرزا یوسف خان اعتصامی آشتیانی منتشر می‌شد. (دی ۱۴۰۱)
- * صبا ی کاشانی یکی از آثار خود را به نام گلشن صبا به تقلید از بوستان سعدی در قالب شعری سرود. (دی ۱۴۰۱)
- * تنها اثر قابل توجه در زمینه تحقیقات ادبی و تاریخی دوره بیداری کتاب تاریخ بیداری ایرانیان است. (دی ۱۴۰۱)

۵. کتاب «تاریخ بیداری ایرانیان» از کیست و موضوع آن چیست؟ (شهریور ۹۸)

ناظم الاسلام کرمانی – تاریخ مشروطه

۶. بیت زیر سرآغاز سروده کدام شاعر دوره بیداری است؟ (شهریور ۹۸)
- «آن زمان که بنهادم سر به پای آزادی / دست خود زجان شستم از برای آزادی»
- الف) محمد تقی بهار   ب) عارف قزوینی   ج) فرخی یزدی   د) سید اشرف‌الدین گیلانی
۷. چرا شاعران دوره بازگشت به پیروی از اسلوب کهن پرداختند؟ (دی ۹۸)

۱- به سبب فقر فرهنگی جامعه ۲- سستی و رخوت حاکم بر ادبیات

۸. توضیح زیر کدام یک از شخصیت‌های ادبی دوره بیداری را معرفی می‌کند؟ (دی ۹۸)
- «از معروف‌ترین نویسندگان و سیاستمداران بزرگ این دوره است، قبل از او سبک نویسندگان فارسی با تکلف و تصنع همراه بود. او با تغییر سبک نگارش، تکلف را در نثر از بین برد و مسائل عصر را با زبان و اصطلاحات رایج و آمیخته به شعر و ضرب‌المثل‌های لطیف، به سبک گلستان سعدی نوشت.» (دی ۹۸)

الف) دهخدا   ب) ادیب الممالک فراهانی   ج) قائم مقام فراهانی   د) میرزا آقا تبریزی

۹. چرا ادبیات دوره بیداری - به‌ویژه شعر- زبان محاوره را برگزید؟ (خرداد ۹۹) برای ارتباط با توده مردم

۱۰. کدام مورد از آثار محمد تقی بهار (ملک‌الشعرا) نیست؟ (خرداد ۹۹)

الف) تاریخ مختصر احزاب سیاسی ایران   ب) تاریخ تطور نظم فارسی

ج) سبک‌شناسی   د) سرگذشت حاجی بابای اصفهانی

۱۱. به چه علت تحقیقات ادبی و تاریخی در دوره مشروطه جاذبه‌ای نداشت؟ (خرداد ۹۹)

به علت اشتغال اهل قلم به روزنامه‌نویسی و موضوعات دیگر

۱۲. یک اثر از «ملک الشعراى بهار» نام ببرید. (شهریور ۹۹)

تاریخ مختصر احزاب سیاسى ایران، سبک شناسی، تاریخ تطور نظم فارسى، دیوان اشعار (ذکر یک مورد)

۱۳. کدام یک از جمله‌های زیر درست است؟ (شهریور ۹۹)

الف) «فتحعلی خان صباى کاشانى»، پرچمدار بازگشت ادبى است.

ب) «میرزاده عشقى» پرچمدار بازگشت ادبى است.

۱۴. کدام یک از عوامل زیر بر ادبیات عصر بیدارى مؤثر نبود؟ (شهریور ۹۹)

الف) رواج صنعت چاپ و روزنامه‌نویسى ب) تأسیس مدرسه دارالفنون

ج) کوشش عباس میرزا در روی آوردن به دانش و فنون نوین **د) عدم توجه روشنفکران به شعر و شاعرى**

۱۵. در جاهای خالی کلمات مناسب بنویسید. (شهریور ۹۹)

الف) بیت زیر نمونه‌ای از اشعار انتقادی سید اشرف‌الدین گیلانى «نسیم شمال» است.

«غلغلی انداختی در شهر تهران ای قلم خوش حمایت می‌کنی از شرع قرآن ای قلم»

ب) در عصر «مشروطه» بیشترین رویکرد نویسندگان به رمان‌های **تاریخی** بود.

۱۶. کدامیک از عبارت‌های زیر درست است؟ (دی ۹۹)

الف) شاعران دوره بازگشت به سبب فقر فرهنگی جامعه و سستی حاکم بر ادبیات، به پیروی از اسلوب‌های کهن پرداختند.

ب) شاعران دوره معاصر به سبب فقر فرهنگی جامعه و سستی حاکم بر ادبیات، به پیروی از اسلوب‌های کهن پرداختند.

۱۷. متن زیر در مورد چه کسی است؟ (دی ۹۹)

«او از پیشگامان نثر جدید فارسى است و با روزنامه «صوراسرافیل» همکاری داشت و مجموعه نوشته‌های طنزآمیز سیاسى - اجتماعى او با عنوان «چرند و پرند» در آن روزنامه منتشر مى‌شد.» **علامه على اکبر دهخدا**

۱۸. جایگاه خانوادگی و تفکرات شخصی کدام یک از شاعران زیر، مانع از آن می‌شود که در ردیف «شاعران آزادى‌خواه مشروطه» قرار گیرد؟ (دی ۹۹)

الف) عارف قزوینى ب) فرخى یزدى ج) ایرج میرزا د) میرزاده عشقى

۱۹. واژه مناسب را از داخل کمانک انتخاب کنید.

* اولین کسی که در ایران به نوشتن نمایشنامه فارسی پرداخت، **(میرزا آقا تبریزی)** - میرزا جهانگیرخان صوراسرافیل بوده است.

(خرداد ۱۴۰۰)

* صباى کاشانى پرچمدار بازگشت ادبى است از آثار او مى‌توان به «منشآت - خداوندنامه» اشاره کرد. (شهریور ۱۴۰۰)

برای مطالعه آرایه‌های ادبی، نکات دستوری و ... به صورت رایگان، بر روی آدرس سایت <https://esfandiariabuzar.ir> ضربه بزنید.

۲۰. در متن زیر، یک واژه نادرست به کار رفته است، درست آن را بنویسید. (خرداد ۱۴۰۰)
«عرصه هنر «عارف قزوینی» تصنیف‌ها و ترانه‌های میهنی بود که در برانگیختن مردم و آزادی‌خواهی نقش بسیار مؤثری داشت. او مضامین طنز و ستیز با نادانی را با آوازی زیبا و پرشور می‌خواند.»
به جای «طنز» واژه «وطن‌دوستی» درست است.

۲۱. عبارت «او از پیشگامان نثر جدید فارسی است، او در نثر ساده و عامیانه، نقش مؤثری داشت. «امثال و حکم» یکی از آثار اوست.» چه کسی را معرفی می‌کند؟ (دی ۱۴۰۰) **علامه علی‌اکبر دهخدا**

۲۲. در سال‌های مشروطه، ..... مجله «بهار» را که نشریه‌ای ادبی محسوب می‌شد، منتشر کرد. (دی ۱۴۰۰)

الف) سید اشرف‌الدین گیلانی
ب) ملک الشعرای محمدتقی بهار
ج) **میرزا یوسف خان اعتصامی آشتیانی**
د) میرزا محمدصادق امیری فراهانی

۲۳. شعر انتقادی «ای قلم» که با بیت زیر آغاز می‌شود، سروده کدام یک از شاعران زیر است؟ (دی ۱۴۰۰)

«غلغلی انداختی در شهر تهران ای قلم
خوش حمایت می‌کنی از شرع قرآن ای قلم»
الف) **سید اشرف‌الدین گیلانی** ب) فرخی یزدی ج) ادیب‌الممالک فراهانی د) ایرج میرزا

۲۴. کدام عبارت معرف «فرخی یزدی» است؟ (خرداد ۱۴۰۲)

الف) وی توانست با اشعار ساده و عامیانه‌اش که طنزآمیز هم بود، در میان مردم جایگاه مناسبی پیدا کند.

ب) تحت تأثیر شاعران گذشته، به‌ویژه مسعود سعد و سعدی بود و آشنایی با سعدی طبع وی را شکوفا ساخت.

۲۵. شاعران زیر، سردبیری کدام‌یک از «روزنامه‌های دوره بیداری» را بر عهده داشتند؟ (خرداد ۱۴۰۲)

الف) ادیب‌الممالک فراهانی: **روزنامه مجلس** ب) میرزاده عشقی: **روزنامه قرن بیستم**

۲۶. انجمن ادبی خاقان برای رسیدن به هدف رهایی بخشیدن شعر فارسی از تباهی و انحطاط اواخر دوره صفوی و دوره‌های بعد از آن، چه راهی را در پیش گرفتند؟ (شهریور ۱۴۰۲)
تقلید از آثار پیشینیان

۲۷. در عبارت مقابل، جای خالی را کامل کنید: در دوره بیداری، سید اشرف‌الدین گیلانی به **نسیم شمال** مشهور بود. (شهریور ۱۴۰۲)

۲۸. عبارت زیر، معرف کدام شخصیت ادبی دوره بیداری است؟ (شهریور ۱۴۰۲)

وی از شعرهای غربی نیز ترجمه‌هایی منظوم پدید آورده‌است که در نوع خود ابتکاری محسوب می‌شود. قطعه «قلب مادر» یکی از آن نمونه‌هاست. (شهریور ۱۴۰۲) **ایرج میرزا**

نقد و تحلیل نظم و نثر

۱. با توجه به متن «ننه، این زمین روی چیه؟ روی شاخ گاو، گاو روی چیه؟ روی ماهی، ماهی روی چیه؟ روی آب. وای وای! الهی رودهات ببره، چقدر حرف می‌زنی؟! حوصلم سر رفت! آفتابه لگن شش دست، شام و ناهار هیچی! گفت نخور، عسل و خربزه با هم نمی‌سازند! نشنید و خورد.» (دی ۹۷)

الف) دو مورد از ویژگی‌های زبانی نثر دهخدا را بنویسید.

زبان ساده و قابل فهم – جمله‌ها کوتاه – در ساختار و ترکیب دستوری کلام، جمله‌ها درست‌تر و با طبیعت زبان هماهنگ‌تر می‌شوند – استفاده از اصطلاحات و تمثیلات محاوره‌ای مانند: رودهات ببره، حوصلم سر رفت – تکرار عبارات‌های عامیانه – استفاده از واژگان عربی آشنا مانند: حرف، حوصله، مثل، حالا. (ذکر دو مورد)

ب) یک «کنایه» و یک «ضرب المثل» را بیابید و مفهوم آن‌ها را بنویسید.

کنایه: روده بریدن کنایه از ساکت شدن، حرف نزدن؛ آفتابه لگن شش دست، شام و ناهار هیچی: تشریفات و تجملات سفره بیشتر از محتویات آن است و همچنین کنایه از حواشی بیش از اصل آن.

۲. ویژگی‌های کلی سروده زیر از ملک الشعرای بهار» شاعر دوره بیداری را بنویسید. «دو مورد» (شهریور ۹۸)

من نگویم که مرا از قفس آزاد کنید	قفسم برده به باغی و دلم شاد کنید
یاد از این مرغ گرفتار کنید ای مرغان	چون تماشای گل و لاله و شمشاد کنید
جور و بیداد کند عمر جوانان کوتاه	ای بزرگان وطن بهر خدا داد کنید
گر شد از جور شما خانه موری ویران	خانه خویش محالست که آباد کنید
کنج ویرانه زندان شد اگر سهم بهار	شکر آزادی و آن گنج خداداد کنید

۱- زبان شعری بهار حماسی و سبک شعرش خراسانی است. ۲- بهار شناخت توانمندی خود را در خدمت آزادی و وطن خواهی درآورد. ۳- برای ارتباط با مردم مفاهیم سیاسی را با زبان ساده و صمیمی بیان می‌کند. ۴- مظاهر استبداد و استعمار را نقد می‌کند و برای دیدگاه خود زبان برمی‌گزیند. ۵- واقعیات جامعه آن روز را در اختیار مردم قرار می‌دهد. «دو مورد»

۳. متن زیر را از دیدگاه «زبانی» و «ادبی» بررسی کنید. (هر سطح یک مورد) (شهریور ۹۸)

«... اکنون مدت دو سال افزون است که نه از آن طرف بریدی و سلامی و نه از این جانب قاصدی و پیامی، طایر مکاتبات را پر بسته و کلبه مرادوات را در بسته...» «قائم مقام فراهانی»

زبانی: ۱- وجود تکلف و تصنع با به کارگیری کلمات و ترکیبات عربی ۲- تقلید از سبک سعدی در گلستان

ادبی: ۱- کاربرد آرایه تشبیه، جناس و واج آرایی ۲- شیوه نثر مسجع و به کارگیری آرایه سجع

۴. با توجه به متن زیر از «چرند و پرند دهخدا» دو مورد از ویژگی‌های «فکری» نثر مشروطه را بنویسید. (شهریور ۹۸)
«گفتم: بابا والله من مرده شماها زنده، شما از وکیل خیر نخواهید دید، مگر همان مشروطه خالی چطور است؟ گفتند: «برو پی کارت سواد نداری حرف نزن.»

باری حالا بعد از دو سال سر حرف من افتاده‌اند، حالا تازه می‌فهمند که شأن مقنن (= قانون‌گذار) بالاتر از آن است که به قانون عمل کند. این‌ها را مردم تازه می‌فهمند من از قدیم می‌فهمیدم، چون گریه‌های مادرم را دیده بودم، برای این که چشم‌های مثل ازرق شامی بابام هنوز یادم بود»

۱- دهخدا با هوشیاری و با استفاده از زبان طنز و تمسخر به جنگ با مفاسد اجتماعی زمان خود می‌رود ۲- از تجددخواهی، نوگرایی، آزادی‌طلبی با هدف تأثیرپذیری بر عامه مردم سخن می‌گوید. ۳- اثرش نوعی نقد اجتماعی و طنز سیاسی به شمار می‌رود.

۵. با توجه به شعر زیر، به پرسش‌ها پاسخ دهید. (دی ۹۸)

۱- چون گشت زمین ز جور گردون	سرد و سیاه و خاموش و آوند
۲- بنواخت ز خشم بر فلک مشت	آن مشت تویی تو ای دماوند
۳- تا درد و ورم فرونشیند	کافور بر آن ضما د کردند
۴- شو منفجر ای دل زمانه	وان آتش خود نهفته می‌سند

الف) دو مورد از ویژگی‌های زبانی سروده بالا را بیابید و بنویسید.

الف) در بیت‌ها، جمله‌ها به شکل مرکب است، بین واژه‌ها روابط معنایی تناسب: سرد و سیاه و خاموش؛ منفجر و آتش؛ درد و ورم و ضما؛ تکرار: مشت و تو. آوردن واژه‌های کهنه ضما و آوند. ساده بودن زبان شعر، ساختمان بیشتر واژه‌ها ساده است. بیشتر واژه‌ها فارسی‌اند به جز یکی دو مورد عربی. به کار بردن فعل پیشوندی فرو نشیند. به کار بردن بنواخت به جای زد. (دو مورد)

ب) شعر بالا از «محمد تقی بهار» است، «سطح فکری» آن را بررسی کنید. «دو مورد»

نوع ادبی شعر ادبیات پایداری و مقاومت است. دماوند نماد آزادی‌خواهان و آگاهان خاموش جامعه؛ درون مایه: دعوت به قیام و مبارزه در برابر بیداد و ستم پادشاه وقت محمد علی شاه قاجار؛ شعر جنبه ملی و میهنی دارد و در مورد مسائل روز جامعه طرح مسائل سیاسی - اجتماعی با زبان حماسی در سبک خراسانی سروده شده است؛ شعر در خدمت آزادی و وطن خواهی و مخالفت با دولت وقت و برای برانگیختن احساسات ملی و وطنی مردم، برای دعوت به قیام سروده شده است.

ج) آرایه شاخص بیت سوم چیست؟ در مورد آن بنویسید.

حسن تعلیل علت نشستن برف بر قلعه دماوند را تسکین درد می‌داند.

۶. یک ویژگی «فکری» شعر «عارف قزوینی» را در ابیات زیر بنویسید. (شهریور ۹۹)

«نالۀ مرغ اسیر این همه بهر وطن است   مَسَلک مرغ گرفتار قفس، همچو من است»
«جامه‌ای کاو نشود غرقه به خون بهر وطن   بَدَر آن جامه که ننگ تن و کم از کفن است»

مضامین وطن دوستی، مبارزه با دشمنان وطن، سوز و شور عشق و دردمندی نسبت به میهن، برانگیختن مردم، آزادی خواهی

۷. متن زیر از «علی اکبر دهخدا» است، دو ویژگی «زبانی» آن را بیان کنید. (خرداد ۱۴۰۰)

«ننه، این زمین روی چیه؟ روی شاخ گاو، گاو روی چیه؟ روی ماهی، ماهی روی چیه؟ روی آب. وای وای! الهی روده‌ات ببره، چقدر حرف می‌زنی؟! حوصلم سر رفت! آفتابه لگن شش دست، شام و ناهار هیچی! گفت نخور، عسل و خربزه با هم نمی‌سازند.»
ساده و قابل فهم بودن نثر – استفاده از عبارات عامیانه – کم بودن لغات و ترکیبات ناآشنای عربی.

۸. برای بیت زیر از «سید اشرف الدین گیلانی» یک ویژگی زبانی بنویسید. (شهریور ۱۴۰۰)

سادگی و روانی

غلغلی انداختی در شهر تهران ای قلم   خوش حمایت می‌کنی از شرع قرآن ای قلم

۹. بیت زیر از «عارف قزوینی» بیانگر چه مضمونی از شعر این شاعر دوره بازگشت و بیداری است؟ (دی ۱۴۰۰)
«از خون جوانان وطن لاله دمیده   از ماتم سرو قدشان سرو خمیده»

سوز و شور شاعر نسبت به وطن، و نشان دادن دردمندی و عشق او به میهن و جوانان

۱۰. متن زیر از کتاب «منشآت» اثر «قائم مقام فراهانی» است؛ نوع نثر عبارات کوتاه آن، گاه (عامیانه – مسجع) است. (خرداد ۱۴۰۱)
«مخدوم مهربان من، از آن زمان که رشته مراودت حضوری گسسته و شیشه شکیبایی از سنگ تفرقه و دوری شکسته، طایر مکاتبات را پر بسته و کلبۀ مراودات را در بسته.»

۱۱. بیت‌های زیر سروده «عارف قزوینی» است، دو مضمون سروده او را بنویسید. (شهریور ۱۴۰۱)

«فکری ای هم‌وطنان، در ره آزادی خویش   بنمایید که هر کس نکند، مثل من است»
«خانه‌ای کاو شود از دستِ اجانب، آباد   زاشک ویران کنش آن خانه که «بیت الحزن» است»
«جامه‌ای کاو نشود غرق به خون بهر وطن   بَدَر آن جامه که ننگ تن و کم از کفن است»

وطن پرستی، ستیز با نادانی، آزادی خواهی دردمندی و عشق او به میهن

۱۲. سروده زیر از «دهخدا» شاعر «عصر بیداری» است، دو دلیل برای «سادگی و روانی» زبان شعر این دوره بنویسید. (شهریور ۱۴۰۱)

«ای مرغ سحر چو این شب تار   بگذاشت ز سر سیاه‌کاری
وز نفحۀ روحبخش آسحار   رفت از سر خفتگان خماری
یزدان به کمال شد پدیدار   و اهریمن زشت‌خو حصاری

یاد آر ز شمع مرده یاد آر»

به دلیل موقعیت اجتماعی و انقلابی، توجه به مردم و استفاده از شعر برای آگاه سازی آنان

۱۳. شعر زیر سروده «فرخی یزدی» است، با بررسی ابیات به سؤالات خواسته شده پاسخ دهید. (دی ۱۴۰۱)

آن زمان که بنهادم سر به پای آزادی	دست خود ز جان شستم از برای آزادی
تا مگر به دست آرم دامن وصالش را	می‌دوم به پای سر در قفای آزادی
در محیط طوفان ز ماهرانه در جنگ است	ناخدای استبداد با خدای آزادی
دامن محبت را گر کنی ز خون رنگین	می‌توان تو را گفتن، پیشوای آزادی

الف) سراینده از شاعران شاخص کدام دوره می‌باشد؟ و از کدام شاعران گذشته تاثیر پذیرفته است؟ (ذکر یک شاعر کافی است).

دوره بیداری || مسعود سعد یا سعدی

ب) ویژگی بارز فکری شاعر را در این سروده بنویسید. **ویژگی آزادی خواهی و وطن دوستی**

۱۴. همه بیت‌های زیر به جز گزینه ..... دربردارنده مفاهیم شعر دوره بیداری است. (خرداد ۱۴۰۲)

الف) جنگ ننگ است در شریعت من	جز پی پاس دین و حفظ وطن
ب) غلغلی انداختی در شهر تهران ای قلم	خوش حمایت می‌کنی از شرع قرآن ای قلم
ج) داد معشوقه به عاشق پیغام	که کند مادر تو با من جنگ
د) آن زمان که بنهادم سر به پای آزادی	دست خود ز جان شستم از برای آزادی

۱۵. کدام بیت را می‌توان نمونه سروده انتقادی دوره بیداری به شمار آورد؟ (شهریور ۱۴۰۲)

الف- پرستش به مستی است در کیش مهر   برون‌اند زین جرگه، هشیارها

ب- غلغلی انداختی در شهر تهران ای قلم   خوش حمایت می‌کنی از شرع قرآن ای قلم

۱۶. با توجه به متن زیر به پرسش‌ها پاسخ دهید: (شهریور ۱۴۰۲)

«مخدوم مهربان من! از آن زمان که رشته مرادوت حضوری گسسته و شیشه شکیبایی از سنگ تفرقه و دوری شکسته، اکنون مدت دو سال افزون است که نه از آن طرف بریدی و سلامی و نه از اینجانب قاصدی و پیامی. طایر مکاتبات را پر بسته و کلبه مرادوات را در بسته ...»

الف- محوری‌ترین پیام متن بالا چیست؟ **شکایت از دوری و عدم ارتباط با محبوب خود**

ب- نوع ترکیب «کلبه مرادوات» را بنویسید. **ترکیب اضافی یا اضافه تشبیهی**

پ- نمونه‌ای از «سجع» در متن بالا بیابید و آن را بنویسید. **گسسته و شکسته یا موارد درست دیگر در متن**

ت- چند «اضافه تشبیهی» در متن بالا به کار رفته‌است؟ **شش (رشته مرادوت، شیشه شکیبایی، سنگ تفرقه، سنگ دوری، طایر مکاتبات، کلبه مرادوات)**

درس دوم: پایه‌های آوایی ناهمسان

موسیقی شعر

۱. با توجه به بیت: «برداشته دل ز کار او بخت / درماند پدر به کار او سخت» پایه‌های آوایی، وزن شعر و نشانه‌های هجایی را در جدول زیر قرار دهید. (دی ۹۷)

پایه‌های آوایی	برداش	تدل ز کا	راو بخت
وزن	درماند	پدر پ کا	راو سخت
نشانه‌های هجایی	مفعول	مفاعیلن	فعولن
	U - -	- U - U	- - U

توجه: «مستفعل فاعلات فع لن» نیز معادل این وزن است.

۲. وزن کدام بیت «ناهمسان» است آن را مشخص کنید؟ (خرداد ۹۸)

الف) سعدی نظر از رویت کوتاه نکند هرگز
ب) از کرده خویشتن پشیمانم
ج) جز توبه ره دگر نمی‌دانم
د) ور روی بگردانی، در دامن آویزد

«ب» یا از کرده خویشتن پشیمانم / جز توبه ره دگر نمی‌دانم (مفعول مفاعیلن یا مستفعل فاعلات مستفعل)

۳. با توجه به ابیات زیر، به پرسش‌ها پاسخ دهید. (شهریور ۹۸)

۱- بیا عاشقی را رعایت کنیم
۲- از کرده خویشتن پشیمانم
ز یاران عاشق حکایت کنیم
جز توبه ره دگر نمی‌دانم

الف) مشخص کنید وزن کدام بیت «ناهمسان» است؟

بیت «۲» وزن «ناهمسان» دارد، برابر با: «مستفعل فاعلات مستفعل» یا «مفعول مفاعیلن مفاعیلن»

ب) علت «ناهمسانی» بیت مورد نظر را بنویسید. زیرا وزن پایه‌ها تکرار یک‌نواخت و یکسانی ندارند.

۴. نام نشانه‌های هجایی این رکن عروضی «- U - -» چیست؟ (شهریور ۹۸) مستفعلن

۵. کدام گزینه با مصرع «از در درآمدی و من از خود به در شدم» هم وزن است؟ (دی ۹۸)

الف) آن یار کزو خانه ما جای پری بود
ب) ای بی خبر بکوش که صاحب خبر شوی
ج) مگر تو روی بیوشی و فتنه باز نشانی
د) در کار گلاب و گل حکم ازلی این بود

برای مطالعه آرایه‌های ادبی، نکات دستوری و ... به صورت رایگان، بر روی آدرس سایت <https://esfandiariabuzar.ir> ضربه بزنید.

۶. با توجه به بیت «آب آتش فروز، عشق آمد / آتش آب سوز عشق آمد» پایه‌های آوایی، نشانه‌های هجایی و وزن شعر را در جدول زیر قرار دهید.

پایه‌های آوایی	آب آتش	فُ روز عَش	قَا مَد
نشانه‌های هجایی	آ ت ش آ	ب سوز عَش	قَا مَد
وزن	فاعلاتن	مفاعِلن	فَعْلَن

۷. کدام مصراع زیر «ناهمسان» است؟ (دی ۹۸)

الف) کی شعر ترانگیزد خاطر که حزین باشد
ب) آبی تر از آنیم که بی‌رنگ بمیریم

۸. مشخص کنید وزن کدام مصراع «همسان» و کدام «ناهمسان» است؟ (خرداد ۹۹)

الف) هرگز کسی به خوبی، چون یار ما نباشد
وزن: مفعولُ فاعلاتن مفعولُ فاعلاتن - همسان دولختی است.

ب) عاقبت گرگ‌زاده گرگ شود
وزن: فاعلاتن مفاعِلن فعلن - ناهمسان است.

۹. برای بیت زیر، کدام وزن ترجیح دارد؟ چرا؟ (خرداد ۹۹)

«تا رفت مرا از نظر آن چشم جهان‌بین
کس واقف ما نیست که از دیده چه‌ها رفت»

الف) مفعولُ مفاعیلُ مفاعیلُ فعولن
ب) مستفعلُ مستفعلُ مستفعلُ مُستف

«ب» - چون نظم همسان «مستفعلُ مستفعلُ مستفعلُ مُستف» بر نظم ناهمسان برتری دارد و وزن بیت را بهتر نشان

می‌دهد.

۱۰. وزن بیت زیر در کدام گزینه درست آمده‌است؟ (خرداد ۹۹)

«ما نصیحت به جای خود کردیم
روزگاری در این به سر بردیم»

الف) فاعلاتن فاعلاتن فاعِلن ب) فاعلاتن مفاعِلن فعْلَن ج) مستفعلُ فاعلاتُ فعْلَن د) مستفعلن مفاعِلُ مستفعلن

۱۱. بیت زیر دارای دو وزن است، هر دو وزن آن را بنویسید. (خرداد ۹۹)

«لاف از سخن چو دُر توان زد
آن خشت بود که پُر توان زد»

«لَا فَرْسُ خَنْجَرٍ دُرُتْ وَانْ زَدَ / آن خشت بُودَ کِ پُر تْ وَانْ زَدَ»

۱) - - U / - U - U / U - - // - - U / - U - U / U - -

۲) - - / U - U - / U U - - // - - / U - U - / U U - -

۱۲. بیت «به حسن خُلق و وفا کس به یار ما نرسد / تو را در این سخن انکار کار ما نرسد» (شهریور ۹۹)
الف) تقطیع هجایی کنید. ب) نشانه‌های هجایی آن را بگذارید ج) وزن این بیت را بنویسید.

پایه‌های آوایی (تقطیع هجایی)	بِ حُسَنِ خُلُقِ	قُ و فَاکَسْ	بِ یارِ ما	نَ رَسَدْ
	ثَ رَا دَرِینْ	سُ خَ یَنْ کَا	رَ کَا رِما	نَ رَسَدْ
نشانه‌های هجایی	- U - U	- - U U	- U - U	- U U
وزن	مفاعِلُنْ	فعلاَتُنْ	مفاعِلُنْ	فعْلُنْ

۱۳. برای ابیات زیر کدام وزن «ترجیح» دارد؟

* «دل نیست کبوتر که چو برخاست نشیند / از گوشهٔ بامی که پریدیم، پریدیم» (شهریور ۹۹)

الف) مفعولُ مفاعیلُ مفاعیلُ فعولن ب) مُسْتَفْعَلُ مُسْتَفْعَلُ مُسْتَفْعَلُ مُسْتَف

* «تا رفت مرا از نظر آن چشم جهان‌بین / کس واقف ما نیست که از دیده چه‌ها رفت» (دی ۹۹)
الف) مُسْتَفْعَلُ مُسْتَفْعَلُ مُسْتَفْعَلُ مُسْتَف ب) مفعولُ مفاعیلُ مفاعیلُ فعولن

۱۴. وزن بیت: «درد عشقی کشیده‌ام که می‌رس / زهر هجری کشیده‌ام که می‌رس» چیست؟ (شهریور ۹۹)
الف) فاعلاتن مفاعِلن فعْلن ب) مفتعلن فاعلاتُ فع

۱۵. کدام یک از ابیات زیر، با بیت: «بنمای رخ که باغ و گلستانم آرزوست / بگشای لب که قند فراوانم آرزوست» هم وزن است؟ (دی ۹۹)
الف) آب زنید راه را هین که نگار می‌رسد مژده دهید باغ را بوی بهار می‌رسد

ب) دست از مس وجود چو مردان ره بشوی تا کیمیای عشق بیابی و زر شوی

۱۶. وزن بیت: «دلا بسوز که سوز تو کارها بکند / نیاز نیم‌شبی دفع صد بلا بکند» چیست؟ (دی ۹۹)
الف) مفعولُ مفاعِلن مفاعِلن ب) مفاعِلن فعلاَتُنْ مفاعِلن فعْلن (صفحه ۳۸)

۱۷. بیت: «دستم نداد قوت رفتن به پیش دوست / چندی به پای رفتم و چندی به سر شدم» (دی ۹۹)
الف) تقطیع هجایی کنید. ب) نشانه‌های هجایی آن را بگذارید ج) وزن این بیت را بنویسید.

پایه‌های آوایی (تقطیع هجایی)	دَسْ تَمَنْ	دَا د قَو و	بِ رَفْتَنْ ب	پِ شِ دوست
	جَنْ دِی ب	پَا ی رَفْتْ	مُ جَنْ دِی ب	سَر شِ دم
نشانه‌های هجایی	U - -	U - U -	U - - U	- U -
وزن	مفعولُ	فاعلاتُ	مفاعیلُ	فاعِلنْ

به صورت «مستفعلن مفاعِلُ مستفعلن فعْل» نیز قابل تقطیع است.

۱۸. کدام یک از ابیات زیر، دو برش آوایی دارد (با دو وزن خوانده می‌شود)؟

الف) ماه فرو ماند از جمال محمد   سرو نباشد به اعتدال محمد

ب) بنمای رخ که باغ و گلستانم آرزوست   بگشای لب که قند فراوانم آرزوست

۱۹. برای بیت: «دل گفت وصالش به دعا باز توان یافت / عمری است که عمرم همه در کار دعا رفت» کدام وزن ترجیح ندارد؟ (خرداد

۱۴۰۰) الف) مفعولُ مفاعیلُ مفاعیلُ فعولن   ب) مُستفعلُ مُستفعلُ مُستفعلُ مُستف

۲۰. «وزن» کدام یک از ابیات زیر، با بیت: «چون جام شفق موج زند خون به دل من / با این همه دور از تو مرا چهره زردی است» متفاوت

است؟ (شهریور ۱۴۰۰)

الف) هرگز وجود حاضر غایب شنیده‌ای؟   من در میان جمع و دلم جای دیگر است

ب) هنگام وداع تو ز بس گریه که کردم   دور از رخ تو چشم مرا نور نمانده است

۲۱. برای بیت: «از کرده خویشتن پشیمانم   جز توبه ره دگر نمی‌دانم» کدام یک از وزن‌ها، نادرست است؟ (شهریور ۱۴۰۰)

الف) مفعولُ مفاعِلن مفاعیلن   ب) مستفعلُ فاعلاتُ مستفعل   ج) مفتعلن فاعلات مفتعلن فع

۲۲. پاسخ درست را از داخل کمانک انتخاب کنید. (شهریور ۱۴۰۰)

الف) روی خوبت آیتی از لطف بر ما کشف کرد   زان زمان جز لطف و خوبی نیست در تفسیر ما (همسان دولختی - همسان)

ب) درد عشقی کشیده‌ام که می‌رس   زهر هجری کشیده‌ام که می‌رس (ناهمسان - همسان)

ج) همه شب در این امیدم که نسیم صبحگاهی   به پیام آشنایی، بنوازد آشنا را (همسان دولختی - ناهمسان)

۲۳. کدام یک از ابیات زیر، دو برش آوایی ندارد؟ (با دو وزن خوانده نمی‌شود؟) (دی ۱۴۰۰)

الف) از کرده خویشتن پشیمانم   جز توبه ره دگر نمی‌دانم

ب) درد عشقی کشیده‌ام که می‌رس   زهر هجری کشیده‌ام که می‌رس

۲۴. وزن کدام یک از ابیات زیر متفاوت است؟ (خرداد ۱۴۰۱)

الف) جانا نظری که ناتوانم / بخشا که به لب رسید جانم

ب) گشته‌ام در جهان و آخر کار / دلبری برگزیده‌ام که می‌رس

ج) ای سرو بلند قامت دوست / وه وه که شمایلت چه نیکوست

۲۵. بیت «دی شیخ با چراغ همی‌گشت گرد شهر / کز دیو و دد ملولم و انسانم آرزوست» بر وزن «مستفعلن مفاعل مستفعلن فعل» است؛

برش آوایی دوم این بیت کدام یک از موارد زیر است؟ (خرداد ۱۴۰۱)

الف) فاعلاتن مفاعِلن فعِلن   ب) مفاعِلن فعلاتن مفاعِلن فعِلن

ج) مفعولُ مفاعِلن مفاعیلن   د) مفعولُ فاعلاتُ مفاعیلُ فاعِلن

۲۶. کدام یک از ابیات زیر، دو «برش آوایی» دارد؟

(شهریور ۱۴۰۱)

الف) شفای این دل بیمار جز لقای تو نیست
طیب جان خرابم کسی و رای تو نیست

ب) ای سرو بلند قامت دوست   وه وه که شمایلِت چه نیکوست

۲۷. وزن بیت زیر در کدام گزینه درست آمده است؟ (دی ۱۴۰۱)

«به حُسن خلق و وفا کس به یار ما نرسد   تو را در این سخن انکار کار ما نرسد»

الف) فاعلاتن مفاعِلن فعِلن   ب) فعولن فعولن فعولن

ج) مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن   د) مفاعِلن فعلاتن مفاعِلن فعِلن

۲۸. کدام یک از ابیات زیر، دو «برش آوایی» دارند؟

(دی ۱۴۰۱)

الف) دلم گرفته از این روزها دلم تنگ است   میان ما و رسیدن هزار فرسنگ است

ب) تا رفت مرا از نظر آن چشم جهان بین   کس واقف ما نیست که از دیده چه‌ها رفت

۲۹. وزن کدام مصراع در مقابل آن درست نوشته شده است؟

(خرداد ۱۴۰۲)

الف) دریاب که مبتلای عشقم (مفعولُ مفاعِلن فعولن)

ب) لختی بخند خنده گل زیباست (مفعولُ فاعلاتن مفاعیلُ فاعِلن)

(توضیح: وزن صحیح گزینه «ب» مفعول فاعلاتن مفاعیلن می باشد)

۳۰. وزن سومین پایه آوایی، در بیت زیر چیست؟

(شهریور ۱۴۰۲)

اگر چه حُسن فروشان به جلوه آمده‌اند   کسی به حُسن و ملاحِت به یار ما نرسد

مفاعِلن

(توضیح: وزن بیت مفاعِلن فعلاتن مفاعِلن فعِلن می باشد)

۳۱. نشانه‌های هجایی کدام گزینه را می‌توان به دوگونه، جدا و سازماندهی کرد؟ وزن هر دو گونه آن را بنویسید. (شهریور ۱۴۰۲)

الف- هر که تأمل نکند در جواب   بیشتر آید سخنش، ناصواب

ب- زین خَلقِ پرشکایتِ گریان شدم ملول   آن‌های هوی و نعره مستانم آرزوست

مستفعِلن مفاعل مستفعِلن فعل || مفعول فاعلاتن مفاعیل فاعِلن

۳۲. کدام یک از واژگان زیر با واژه «چاهسار» هم‌وزن است؟

(شهریور ۱۴۰۲)

الف- مردستان   ب- سکه‌زن   پ- زادسرو   ت- جوانمرد

درس سوم: مراعات نظیر، تلمیح و تضمین

زیبایی شناسی

۱. در بیت‌های زیر، هر یک از قسمت‌های مشخص شده، کدام آرایه معنوی را به وجود آورده است؟

* بهر این فرمود رحمان ای پسر «کل یوم هوفی شأن» ای پسر (دی ۹۷) **تضمین**

* حرفی است این که خضر به آب بقا رسید زین چرخ دل سیه، دم آبی ندید کس (دی ۹۷) **تلمیح**

* شب تاریک و بیم موج گردابی چنین هایل کجا دانند حال ما سبکباران ساحل‌ها (خرداد ۹۸) **مراعات نظیر (تناسب)**

* حافظ از جور تو، حاشا که بگردانم روی من از آن روز که در بند توام آزادم (شهریور ۹۸) **تضمین**

۲. بیت‌های زیر کدام آرایه ادبی را نشان می‌دهند؟ دانسته تاریخی خود را در مورد آن‌ها بنویسید.

* این مه که چون منیژه لب چاه می‌نشست گریان به تازیانه افراسیاب رفت (دی ۹۷)

تلمیح - اشاره به داستان تاریخی عاشقانه بیژن و منیژه دارد.

* نه خدا توانمش خواند نه بشر توانمش گفت متحیرم چه نامم شه ملک لا فتی را (خرداد ۹۸)

تلمیح - شاعر به حدیث: «لا فتی الا علی، لا سیف الا ذو الفقار» اشاره کرده است.

۳. در بیت زیر، آرایه «تضمین» را بیابید و مورد تضمین شده را تعیین کنید. (دی ۹۷)

ایوب با چندین بلا، کاندرا بلا شد مبتلا پیوسته این بودش دعا: «الصبر مفتاح الفرج» آوردن حدیث

۴. در بیت زیر، آرایه «تضمین» را مشخص کنید؛ حافظ از شعر کدام شاعر تضمین کرده است؟ (خرداد ۹۸)

خیز تا خاطر بدان ترک سمرقندی دهیم کز نسیمش بوی جوی مولیان آید همی

«بوی جوی مولیان آید همی» - مصرعی از شعر «رودکی» را تضمین کرده است.

۵. در کدام گزینه «دانسته تاریخی» در آرایه «تلمیح» متفاوت است؟ (شهریور ۹۸)

الف) یوسف به این رها شدن از چاه دل میند این بار می‌برند که زندانی‌ات کنند

ب) ای پریشان گوی مسکین پرده دیگر کن پور دستان جان ز چاه نابرا در نخواهد برد

ج) عزیز مصر به رگم برادران غیور ز قعر چاه برآمد به اوج ماه رسید

۶. دو شبکه «مراعات نظیر» را در بیت زیر مشخص کنید. (شهریور ۹۸)

«بسی تیر و دی ماه و اردیبهشت برآید که ما خاک باشیم و خشت» ۱- تیر و دی ماه و اردیبهشت ۲- خاک و خشت

۷. آرایه‌های درست هر بیت را از کمانک مقابل آن بیابید و بنویسید. (برای هر یک از ابیات زیر، آرایه مناسب را از داخل کمانک انتخاب کنید)

* یا رب این آتش که بر جان من است   سرد کن زان سان که کردی بر خلیل (تلمیح - تضمین) (شهریور ۹۸)

* ز دیوارها خشت و از بام سنگ   به کوی اندرون تیغ و و تیر و خدنگ (اغراق - مراعات نظیر) (خرداد ۹۹)

* گواه رهرو آن باشد که سردش یابی از دوزخ   نشان عاشق آن باشد که خشکش بینی از دریا (تلمیح - تشبیه) (شهریور ۹۹)

* چون جواب احمق آمد خامشی   این درازی در سخن چون می‌کشی (تلمیح - حسن تعلیل) (خرداد ۱۴۰۰)

* من مسلمانم، / قبله‌ام یک گل سرخ / جانمازم چشمه، مهرم نور / دشت سجاده من (متناقض‌نما - مراعات نظیر) (خرداد ۱۴۰۰)

* آتش آن نیست که از شعله آن خندد شمع / آتش آن است که بر خرمن پروانه زدند (ایهام - مراعات نظیر) (خرداد ۱۴۰۱)

* بیداری زمان را با من بخوان به فریاد / و مرد خواب و خفتی / «رو سر بنه به بالین، تنها مرا رها کن» (تضمین - حس آمیزی) (خرداد ۱۴۰۱)

* مجنون که به دیوانه‌گری شهره شهر است / در دشت جنون همسفر عاقل ما بود (حسن تعلیل - تلمیح) (خرداد ۱۴۰۱)

* گر ندیدی قبض و بسط عشق را در یک بساط   گریه مینا نگر، خندیدن ساغر بین (اغراق - لف و نشر) (شهریور ۱۴۰۱)

* شب تاریک و بیم موج و گردابی چنین هایل   کجا دانند حال ما سبکباران ساحل‌ها؟ (تلمیح / مراعات نظیر) (خرداد ۱۴۰۲)

۸. آرایه‌های «مراعات نظیر، تلمیح، و تضمین» را در بیت‌های زیر مشخص کنید. (دی ۹۸)

الف) به تمنای تو در آتش محنت چو خلیل   گویا در چمن لاله و ریحان بودم (تلمیح)

ب) درویش بی‌معرفت نیارآمد تا فقرش به کفر انجامد؛ کاد الفقر أن یكون کفرا   تضمین

ج) شعاع درد مرا ضرب در عذاب کنی   مگر مساحت رنج مرا حساب کنی (مراعات نظیر)

۹. آرایه قسمت‌های مشخص شده بیت‌های زیر را بنویسید. (در هر یک از بیت‌های زیر، قسمت‌های مشخص شده کدام آرایه «معنوی» را به وجود آورده است؟)

* چنین گفت پیغمبر راستگوی   ز گهواره تا گور دانش بجوی (تضمین) (خرداد ۹۹)

* خال مشکین که بدان عارض گندم‌گون است   سر آن دانه که شد رهن آدم با اوست (تلمیح) (خرداد ۹۹)

* شب تاریک و بیم موج و گردابی چنین هایل   کجا دانند حال ما سبکباران ساحل‌ها (مراعات نظیر) (دی ۹۹)

۱۰. بیت زیر به چه داستانی «تلمیح» دارد؟ (شهریور ۹۹)

«گفت آن یار کزو گشت سر دار بلند   جرمش این بود که اسرار هویدا می‌کرد»

یادآوری داستان «بر دار کردن حسین بن منصور حلاج» عارف بزرگ قرن چهارم

۱۱. در عبارت «درویش بی معرفت نیار آمد تا فقرش به کفر انجامد؛ «كَادَ الْفَقْرُ أَنْ يَكُونَ كُفْرًا» (دی ۹۹)

الف) کدام قسمت، آرایه «تضمین» دارد؟ **سعدی حدیث «كَادَ الْفَقْرُ أَنْ يَكُونَ كُفْرًا» را در سخن خویش تضمین کرده است.**
ب) ارتباط آن را با قسمت‌های دیگر متن، مشخص نمایید. **سعدی با استفاده از این حدیث به بهترین شکل، ارتباط بین «کفر و فقر» را نشان داده است.**

۱۲. در بیت «بیستون کندن فرهاد نه کاری است شگفت / شور شیرین به سر هر که فتد، کوهکن است» هر دو آرایه ..... و ..... وجود دارد. (شهریور ۱۴۰۰)

الف) تلمیح - تضمین   ب) مراعات نظیر - لف و نشر

ج) مراعات نظیر - تضمین   **د) تلمیح - مراعات نظیر**

۱۳. در شعر زیر، آرایه «تضمین» به کار رفته است. یک دلیل برای آن ذکر نمایید. (شهریور ۱۴۰۰)

مَه من نقاب بگشا ز جمال کبریایی   که بتان فرو گذارند اساس خودنمایی

شده انتظارم از حد، چه شود ز در درآیی؟   «ز دو دیده خون فشام ز غمت شب جدایی

چه کنم هست این‌ها گل باغ آشنایی»

زیرا بیت «ز دو دیده خوش فشام ز غمت شب جدایی / چه کنم که هست این‌ها گل باغ آشنایی» از شعر شاعر دیگری آورده شده است یا هاتف اصفهانی بیتی از غزل فخرالدین عراقی را تضمین کرده است یا شاعر با آوردن بیتی از سروده‌های یک شاعر دیگر، مقصود خود را بهتر بیان کرده است. (ذکر یک مورد و یا بیان مفاهیم مشابه)

۱۴. بیت زیر، به چه موضوعی «تلمیح دارد؟ (دی ۱۴۰۰)

«یارب این آتش که بر جان من است   سرد کن زان سان که کردی بر خلیل»

به داستان حضرت ابراهیم (ع) و گلستان شدن آتش

۱۵. یکی از تلمیحات بیت زیر را بنویسید. (شهریور ۱۴۰۱)

«گواه رهرو آن باشد که سردش یابی از دوزخ / نشان عاشق آن باشد که خشکش بینی از دریا»

مصراع اول به داستان گلستان شدن آتش بر حضرت ابراهیم (ع) اشاره دارد و مصراع دوم به عبور حضرت موسی (ع) از رود نیل.

۱۶. «تلمیح» به کار رفته در بیت زیر را بنویسید. (دی ۱۴۰۱)

«آن کسی را که در این مُلک سلیمان کردیم   ملت امروز یقین کرد که او اهرمن است»

تلمیح به بیدادگری محمدعلی شاه قاجار

۱۷. با توجه به ابیات زیر در کدام گزینه، آرایه‌ها به درستی به کار رفته است؟ (دی ۱۴۰۱)

- چه زخم چو نای هر دم ز نوای شوق او دم
که لسان غیب خوشتر بنوازد این نوا را
«همه شب در این امیدم که نسیم صبحگاهی
به پیام آشنایی بنوازد آشنا را»
الف) مراعات نظیر - تلمیح   ب) تلمیح - تشبیه   ج) تضمین - مراعات نظیر   د) تلمیح - تضمین

۱۸. با توجه به سروده زیر، به پرسش‌ها پاسخ دهید. (خرداد ۱۴۰۲)

- «چه زخم چو نای هر دم ز نوای شوق او دم
همه شب در این امیدم که نسیم صبحگاهی
الف) چگونه درمی‌یابیم بخشی از این سروده از «حافظ» است؟
ب) این کاربرد باعث پیدایی کدام آرایه شده است؟
ج) از ترکیب «لسان غیب» که لقب «حافظ» است.
تضمین

۱۹. «تلمیح» بیت زیر را در یک سطر توضیح دهید. (خرداد ۱۴۰۲)

- «چون خضر دید آن لب جان‌بخش دلفریب
گفتا که آب چشمه حیوان دهان توست»
اشاره به داستان خضر نبی که به چشمه آب حیات دست یافت و به جاودانگی رسید.

۲۰. با توجه به سروده زیر، به پرسش‌ها پاسخ دهید. (خرداد ۱۴۰۲)

- «در آینه دوباره نمایان شد / با ابر گیسوانش در باد / باز آن سرود سرخ انالحق / ورد زبان اوست»
الف) قالب شعر را بنویسید. شعر نو (نیمایی)
ب) یک تشبیه فشرده اضافی (اضافه تشبیهی) بیابید. ابر گیسوان یا سرود انالحق
ج) واژه «انالحق» نشانگر کدام آرایه بدیع معنوی است؟ تلمیح

۲۱. بیت: «یار بی پرده از در و دیوار / در تجلی است یا اولی‌الابصار» به کدام یک از گزینه‌های زیر «تلمیح» دارد؟ (شهریور ۱۴۰۲)

الف - فَأَيْنَمَا تُولَّوْا فَثَمَّ وَجْهُ اللَّهِ
ب - كُلُّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَأْنٍ

۲۲. در کدام یک از بیت‌های زیر آرایه ادبی «تضمین» به کار رفته است؟ (شهریور ۱۴۰۲)

- الف - بیستون بر سر راه است مباد از شیرین
خبری گفته و غمگین دل فرهاد کنید
ب - حافظ از جور تو حاشا که بگرداند روی
من از آن روز که در بند توام آزادم

۲۳. مولانا در بیت زیر با کاربرد کدام آرایه ادبی، معانی بسیاری را در کم‌ترین واژه‌ها، جای داده است؟ (شهریور ۱۴۰۲)

- دی شیخ با چراغ همی گشت گرد شهر
کز دیو و دد ملولم و انسانم آرزوست
تلمیح

درس چهارم: سبک‌شناسی قرن‌های دوازدهم و سیزدهم (دوره بازگشت و بیداری)

سبک‌شناسی

۱. در سبک شعری کدام دوره، برخی از شاعران به کاربرد واژگان کهن مثل: بادافره، خلیدن، گلخن و ... توجه داشتند؟ (دی ۹۷)
الف) دوره بیداری (ب) دوره بازگشت ادبی (ج) دوره انقلاب اسلامی (د) دوره معاصر
۲. یکی از ضعف‌های تکنیکی در اغلب داستان‌های دوران مشروطه، ..... در بعضی صحنه‌های داستان و سخن گفتن او با خواننده است که امروزه کاربرد چندانی ندارد. (دی ۹۷)
حضور راوی سوم شخص
۳. بارزترین ویژگی‌های ادبیات دوره بیداری چیست؟ (دی ۹۷)
توجه به مردم
۴. بنیادی‌ترین تفکر و خواست مشروطه‌خواهان چه بود؟ (خرداد ۹۸)
الف) توجه به مردم (ب) تعلیم و تربیت جدید (ج) آزادی (د) **قانون**
۵. نمونه‌ای از تخیلات سراینده‌گان پیشین را در اشعار کدام شاعر دوره بیداری می‌توان دید؟ (خرداد ۹۸) **میرزاده عشقی**
۶. یکی از ضعف‌های تکنیکی در اغلب داستان‌های دوران مشروطه چیست؟ (خرداد ۹۸) **حضور راوی سوم شخص**
۷. کدام گزینه از جمله موضوعاتی است که در کنار تعلیم و تربیت نوین و همگانی بسیار مورد توجه نویسندگان دوره بیداری قرار گرفته است؟ (شهریور ۹۸)
الف) دشمنی با استعمار و استبداد (ب) **حقوق مدنی زنان** (ج) آزادی طلبی (د) تجددخواهی
۸. درست یا نادرست بودن جمله‌های زیر را مشخص کنید. (درستی و نادرستی عبارت‌های زیر را مشخص کنید- درستی یا نادرستی عبارت‌های زیر را تعیین کنید)
* از نظر موسیقی و عروض، گروه سنت‌گرا پایبندی و التزام کمتری به سنت‌های ادبی داشتند. (شهریور ۹۸) **نادرست** بسیاری از
* نثرهای دوره بیداری به ویژه نثر داستانی به موضوع خرافات می‌پردازد. (خرداد ۹۹) **نادرست**
* در سطح ادبی نثر دوره بیداری، صنایع از نثر جدا می‌شود و نثر در خدمت بیان و خواست و آمال مردم به شکلی پویا ظاهر می‌گردد. (خرداد ۹۹) **درست**
* از بارزترین ویژگی‌های ادبیات دوره بیداری توجه به تعلیم و تربیت جدید بوده‌است. (خرداد ۹۹) **نادرست**

* در نثر دوره بازگشت و بیداری، عبارت‌های وصفی دور و دراز و لفظ‌پردازی‌های بی‌جا در نامه‌ها و نوشته‌ها، افزایشی آشکار می‌یابد.

(شهریور ۱۴۰۱) **نادرست**

* در سطح فکری دوره بیداری نگرش شاعران از جزئی‌نگری و عینیت‌گرایی به کلی‌نگری و ذهنیت‌گرایی تغییر کرد. (دی ۱۴۰۱)

نادرست

* عدم تسلط کافی شاعران دوره بیداری بر ادبیات کهن، موجب کم‌توجهی در کاربرد جمله‌ها و ترکیب‌های زبانی بود. (خرداد ۱۴۰۲)

درست

۹. یک مورد از ویژگی‌های زبانی نثر دوره بیداری را بنویسید. (شهریور ۹۸)

۱- واژه‌ها و ترکیب‌های عربی ناآشنا کمتر می‌شود. ۲- به دلایل گوناگون بسیاری از لغات انگلیسی، ترکی، فرانسوی و

... به نثر فارسی وارد می‌شود. ۳- برخلاف نثر دوره‌های پیش، عبارت‌های وصفی دور و دراز و لفظ‌پردازی‌های بی‌جا

در نامه‌ها و نوشته‌ها کاهشی آشکار می‌یابد. (یک مورد)

۱۰. در شعر «ملک‌الشعرا بهار» و «ادیب‌الممالک فراهانی» توجه به چه قالب‌هایی بیشتر بوده است؟ (دی ۹۸)

الف) قصیده و مثنوی (ب) مستزاد و چهارپاره (ج) قصیده و غزل (د) مثنوی و غزل

۱۱. همه گزینه‌ها «سطح زبانی» نثر دوره بیداری را نشان می‌دهد، به جز گزینه ... (دی ۹۸)

الف) نثر دوره ساده و قابل فهم است.

ب) بسیاری از لغات انگلیسی، ترکی، فرانسوی و ..... به نثر فارسی وارد شد.

ج) واژه‌ها و ترکیب‌های عربی ناآشنا کمتر می‌شود.

د) لغات و اصطلاحات دینی و عرفانی در نثر وارد می‌شود.

ESFANDIARI

۱۲. جاهای خالی را با واژه‌های مناسب پر کنید.

* شاعرانی که به زبان مردم شعر می‌گفتند به آرایه‌های بیانی و بدیعی و سنت‌های ادبی **کمتر** پایبند بودند. (دی ۹۸)

* شاخص‌ترین شاعران عصر بیداری که به دفاع از کارگران و ضعیفان توجه داشتند، فرخی یزدی و **ابوالقاسم لاهوتی** بودند. (دی ۹۸)

* گرایش شاعران دوره بیداری به قالب‌های کم‌کاربرد مانند مستزاد و چهارپاره، زمینه را برای ظهور **شعر نو** فراهم کرد. (خرداد ۹۹)

* در نثر دوره بیداری عبارت‌های وصفی دور و دراز و لفظ‌پردازی‌های بیجا در نامه‌ها و نوشته‌ها **کاهشی آشکار** می‌یابد. (خرداد ۹۹)

* نثر دوران مشروطه با ویژگی‌هایی چون نوگرایی، تجددخواهی و آزادی‌طلبی و با هدف **تأثیر بر عامه مردم** گسترش یافت. (خرداد ۹۹)

۱۳. علت کم‌توجهی به کاربرد جمله‌ها و ترکیب‌های زبانی در شعر دوره بیداری چیست؟ (دو مورد) (خرداد ۹۹)

۱- اغلب شاعران صرفاً به محتوا گرایش داشتند. ۲- برخی شاعران تسلط کافی برای ادبیات کهن نداشتند.

۳- شاعران برای آگاه‌سازی مردم و انتشار آثار در روزنامه‌ها ناگزیر بودند به شتاب شعر بسرایند. (دو مورد)

۱۴. کدام یک از واژه‌های داخل کمانک درست است؟ (پاسخ مناسب را از داخل کمانک انتخاب کنید)

* از بارزترین شاخصه‌های زبان شعر عصر بیداری (**سادگی**، پیچیدگی) است. (شهریور ۹۹)

* از شاخه‌های ارزنده‌ای که در نثر عصر بیداری چشم‌نواز است، (**طنز سیاسی - اجتماعی**، طنز اخلاقی) است. (شهریور ۹۹)

* شاعری که با استفاده از واژه‌ها و اصطلاحات موسیقی عامیانه شعر می‌سرود (ادیب الممالک فراهانی، **عارف قزوینی**) بود. (شهریور ۹۹)

* شاعران در دوره بیداری به انعکاس خواست‌ها و علایق (شخصی خود - **توده مردم**) پرداختند. (دی ۹۹)

* در نثر دوره بیداری، واژه‌ها و ترکیب‌های عربی ناآشنا (**کمتز** - بیشتر) می‌شود. (دی ۹۹)

* «ابوالقاسم لاهوتی» و «فرخی یزدی» از شاخص‌ترین شاعران حوزه (**توجه به مردم** - دانش‌ها و فنون نوین) هستند. (خرداد ۱۴۰۱)

* سبک نویسندگی اکثر نویسندگان دوره بازگشت و بیداری مطابقت کاملی با ادبیات داستانی (کهن - **جدید**) نداشت. (خرداد ۱۴۰۱)

۱۵. در جاهای خالی واژگان مناسب بنویسید. (شهریور ۹۹)

الف) نگرش شاعران و نویسندگان در شعر مشروطه، از کلی‌نگری و ذهنیت‌گرایی به جزئی‌نگری و **عینیت‌گرایی (عینی بودن)** تغییر پیدا کرد.

ب) «نثر فارسی» حتی پیش‌تر از «شعر فارسی» در دوره بیداری، قید و بندهای نثر **مصنوع و فنی** را کنار می‌گذاشت.

۱۶. یکی از درون‌مایه‌های شاخص «شعر عصر بیداری» را بنویسید. (شهریور ۹۹)

آزادی، وطن، قانون، تعلیم و تربیت جدید، توجه به مردم، دانش‌ها و فنون نوین (یک مورد کافی است)

۱۷. کدام یک از عبارت‌های زیر نادرست است؟ (دی ۹۹)

الف) **توجه به قالب‌های «مستزاد و چهارپاره» در شعر «ملک الشعرا بهار» و «ادیب الممالک فراهانی» بیشتر است.**

ب) از نظر موسیقی و عروض، گروه «سنت‌گرا» بسیار پایبند به سنت‌های ادبی بودند.

ج) لغات و ترکیبات امروزی و جدید وارد شعر شده است.

۱۸. در بیت زیر از «ملک الشعرا بهار»، کاربرد واژه مشخص شده، جزء کدام سطح از سبک شعر در «دوره بازگشت و بیداری» است؟

(خرداد ۱۴۰۰)

زبانی

بادافره کفر کافری چند»

«بشکن در دوزخ و برون ریز

۱۹. کدام یک از عبارتهای زیر بیانگر ویژگی سبک «سطح ادبی» نثر دوره بیداری است؟ (خرداد ۱۴۰۰)

الف) یکی از ضعف‌های تکنیکی در اغلب داستان‌های دوران مشروطه، حضور راوی سوم شخص در بعضی صحنه‌های داستان است.

ب) بسیاری از نثرهای دوره بیداری به ویژه نثر داستانی به موضوع تنقیر از خرافات می‌پردازد.

۲۰. کدام یک از عوامل زیر، از عوامل «کم‌توجهی» کاربرد جمله‌ها و ترکیب‌های زبانی در شعر دوره بیداری نیست؟ (شهریور ۱۴۰۰)

الف) اغلب شاعران صرفاً به شکل و ظاهر، گرایش داشتند.

ب) برخی شاعران تسلط کافی برای ادبیات کهن نداشتند.

ج) شاعران برای آگاه‌سازی مردم و انتشار آثار در روزنامه‌ها ناگزیر بودند، به شتاب شعر بسرایند.

۲۱. کاربرد کدام یک از کلمات زیر، بیانگر توجه به «واژگان کهن» در سطح زبانی شعر عصر بیداری است؟ (دی ۱۴۰۰)

الف) وصال   ب) گلخن   ج) رنگین   د) آزادی

۲۲. هر یک از جملات زیر، مربوط به کدام یک از ویژگی‌های (زبانی - ادبی - فکری) است؟ (دی ۱۴۰۰)

- دشمنی با استعمار و استبداد، در نثر روزنامه‌ای عصر بیداری بسیار مورد توجه قرار گرفته است. **فکری**

۲۳. سه مورد از درون‌مایه‌های «نثر» دوره بیداری را بنویسید. (دی ۱۴۰۰)

آزادی، وطن، قانون، تعلیم و تربیت جدید، توجه به مردم، دانش‌ها و فنون نوین

۲۴. کاربرد واژه «خلید» در بیت زیر، در کدام سطح از سبک شعر دوره «بیداری» بررسی می‌شود؟ (شهریور ۱۴۰۱)

«خلید خار درشتی به پای طفلی خُرد/ به هم برآمد و از پویه باز ماند و گریست» **زبانی**

۲۵. مفهوم «آزادی» در شعر دوره بیداری مترادف با چه مفهومی است؟ (دی ۱۴۰۱) **مترادف با دموکراسی غربی**

۲۶- کدام بیت مصداق توضیح زیر است؟ (خرداد ۱۴۰۲)

«گروهی از شاعران دوره بیداری با آگاهی از سنت‌های ادبی، به زبان پرصلابت گذشته وفادار ماندند.»

الف) برکش ز سر این سپیدمعجر   بنشین به یکی کبوداورند

ب) چون نگریم ز درد و چون ننالم   دزد را چو محرم به خانه کردم؟

۲۷- مفهوم کدام بیت با مفهوم «آزادی» در دوره بیداری، متفاوت است؟ (خرداد ۱۴۰۲)

الف) در محیط طوفان‌زا ماهرانه در جنگ است   ناخدای استبداد با خدای آزادی

ب) اسیری هیچ آزادی نجوید   چو دل در بند گیسوی تو دارد

۲۸. کدام گزینه دربردارنده «سطح فکری» شعر در دوره بیداری نیست؟ (شهریور ۱۴۰۲)

الف- نگرش شاعران و نویسندگان نسبت به جهان بیرون، از کلی‌نگری و ذهنیت‌گرایی به جزئی‌نگری و عینیت‌گرایی تغییر کرد.

ب- مفهوم آزادی در سخن شاعران و نویسندگان، بنیادی‌ترین تفکر و خواست مشروطه خواهان گردید.

۲۹. کدام گزینه یکی از ضعف‌های تکنیکی در اغلب داستان‌های دوران مشروطه به شمارمی‌آید؟ (شهریور ۱۴۰۲)

الف- گسترش یافتن نوگرایی و تجدّدخواهی   ب- تنقّر از خرافات در نثر داستانی

پ- توجّه به حقوق مدنی زنان   ت- حضور راوی سوم شخص و سخن گفتن او با خواننده در بعضی از صحنه‌ها

۳۰. کدام گزینه بیانگر «سطح ادبی» شعر در قرن‌های دوازدهم و سیزدهم است؟ (شهریور ۱۴۰۲)

الف- گرایش به قالب‌های کم کاربرد یا نوین به تدریج زمینه را برای ظهور شعر نو فراهم کرد.

ب- شعر به عنوان زبان بُرنده نهضت در اختیار روزنامه‌ها قرار گرفت.

تاریخ ادبیات

۱. همه گزینه‌ها، به جز گزینه ..... از «آثار پژوهشی» محمدتقی بهار است؟ (شهریور ۱۴۰۲)

الف- تاریخ تطوّر نظم فارسی   ب- سبک‌شناسی

پ- تاریخ بیداری ایرانیان   ت- تاریخ مختصر احزاب سیاسی ایرانیان

تحلیل نظم و نثر

۱. با توجّه به شعر زیر به پرسش‌ها پاسخ دهید. (دی ۹۷)

از ملک ادب حکم‌گزاران همه رفتند   شو بار سفر بند که یاران همه رفتند

آن گرد شتابنده که در دامن صحراست   گوید چه نشینی که سواران همه رفتند

داغ است دل لاله و نیلی است بر سرو   کز باغ جهان لاله‌عذاران همه رفتند

افسوس که افسانه‌سرایان همه خفتند   اندوه که اندوهگساران همه رفتند

الف) دو مورد از ویژگی‌های زبانی این سروده را بنویسید. (دی ۹۷)

به کاربردن فعل شو به معنی برو - ساختمان بیشتر کلمات ساده است اما بعضی کلمات ساختمان مشتق - مرکب

دارند. مانند حکم‌گزاران، لاله‌عذاران و ... - جمع اسم با «ان» فارسی - به کار بردن فعل مضارع ساده به جای مضارع

التزامی مانند: بند، گوید، نشینی - به کاربردن شبکه معنایی تناسب: گرد، صحرا، سوار یا داغ، لاله، لاله‌عذاران یا

باغ، لاله، سرو (دو مورد کافی است).

ب) شعر بالا از «ملک الشعرای بهار» است، سطح فکری آن را بررسی کنید.

عشق به وطن و بیان ظلم و بی‌عدالتی استبدادگران – دعوت به قیام و آزادی‌خواهی و حسرت از دست دادن آزادی‌خواهان – سخن از درد مردم و کشته شدن آزادی‌خواهان – شعر تحت تأثیر حوادث سیاسی دوران مشروطه و حاکمیت فضای سیاسی است.

۲. با توجه به متن «باری، چه دردسر بدهم؟ آنقدر گفت و گفت و گفت تا ما را به این کار واداشت. حالا که می‌بیند آن روی کار بالاست، دست و پایش را گم کرده، تمام آن حرف‌ها یادش رفته. تا یک فرآش قرمزپوش می‌بیند، دلش می‌تپد. تا به یک ژاندارم چشمش می‌افتد، رنگش می‌پرد. هی می‌گوید: «امان از همنشین بد.»

الف) سه مورد از «ویژگی‌های زبانی» نثر دوره بیداری را بنویسید. (خرداد ۹۸)

ویژگی‌های زبانی: زبان شعر ساده و قابل فهم است – جمله‌ها کوتاه – در ساختار و ترکیب دستوری کلام، جمله‌ها درست‌تر و با طبیعت زبان هم‌آهنگ‌تر می‌شود – بهره‌گیری از واژه‌های غربی مانند: ژاندارم – کاهش عبارت‌های وصفی دور و دراز اصطلاحات عامیانه و ترکیبات کنایی مردمی نزدیک به زبان کوچه و بازار در نثر به کار رفته است.
(ذکر سه مورد) صفحه ۶۵

ب) دو مورد از «ویژگی‌های فکری» متن بالا را بنویسید. (خرداد ۹۸)

ویژگی‌های فکری: دهخدا با هوشیاری با زبان طنز و تمسخر به جنگ با مفاسد اجتماعی زمان خود می‌رود و از تجددخواهی، نوگرایی، آزادی‌طلبی با هدف تأثیرپذیری بر عامه مردم سخن می‌گوید. اثرش نوعی نقد اجتماعی و طنز سیاسی به شمار می‌رود. (ذکر دو مورد) صفحه ۶۵

۳. متن زیر از کتاب «چرند و پرند» نوشته «دهخدا» در دوره «بیداری» است؛ دو ویژگی «زبانی» آن را بنویسید. (شهریور ۹۹)
«باری، چه دردسر بدهم؟ آنقدر گفت و گفت و گفت تا ما را به این کار واداشت. حالا که می‌بیند آن روی کار بالاست، دست و پایش را گم کرده، تمام آن حرف‌ها یادش رفته. تا به یک ژاندارم چشمش می‌افتد، رنگش می‌پرد. هی می‌گوید: «امان از همنشین بد.»

این متن از نظر زبانی ساده و دور از تعابیر پیچیده و به زبان محاوره‌ای و عامیانه نزدیک است. جملات کوتاه و کنایی استفاده شده. واژه فرانسوی «ژاندارم» در آن به کار رفته است. (همچنین دیگر مواردی که در پاسخ سؤال بالاتر در قسمت «ب» ذکر شده است. – صفحه ۶۵)

۴. دو ویژگی سطح «فکری» ابیات زیر را بنویسید. (شهریور ۹۹)

از ملک ادب حکم‌گزاران همه رفتند	شو بار سفر بند که یاران همه رفتند
یک مرغ گرفتار در این گلشن ویران	تنها به قفس ماندو هزاران همه رفتند

آزادی‌خواهی، مبارزه با ظلم و استبداد در شعر آشکار است. شاعر در رثای یاران مبارزش که در راه آزادی وطن به شهادت رسیده‌اند، مرثیه سرایی می‌کند. توجه به مردم هم در شعر او مشهود است.

۵. متن زیر از کتاب «تاریخ بیداری ایرانیان» را بخوانید و به پرسش‌ها پاسخ دهید. (دی ۹۹)
«چه آن بزرگ‌مرد از آن یکه اشخاص بود که به قابلیت خود بدون اسباب و مساعدت خارجی از پستی به بلندی رسید. یعنی پسر آشپز قائم مقام بود و در اثنای کار و شغل، خویش را دارای رتبه و مقام صدارت نمود. دوست و دشمن او را از نوادر دهر شمردند و امیرنظام از ترتیب و انتظام قشون و اصلاح کار دفتر و مالیه که همه در یک دوسال صورت گرفت، گواه و دلیل بزرگی مرد است.»
(الف) دو ویژگی «زبانی» برای متن بنویسید.

نثر ساده و روان، قابل فهم - عبارت‌های وصفی دور و دراز و لفظ‌پردازی‌های بی‌جا دیده نمی‌شود.

(ب) نویسنده متن کیست؟ **ناظم‌الاسلام کرمانی**

(ج) این کتاب مربوط به کدام «حوزه ادبی» در نثرنویسی دوران بیداری است؟ **تحقیقات ادبی و تاریخی**

۶. ابیات زیر سروده «فرخی یزدی» است. دو ویژگی ادبی آن را بنویسید. (شهریور ۱۴۰۰)
«آن زمان که بنهادم سر به پای آزادی
دست خود ز جان شستم از برای آزادی
تا مگر به دست آرم دامن وصالش را
می‌دوم به پای سر در قفای آزادی»
مراعات نظیر: (سر، پا، دست) || کنایه: (دست از جان شستم - به پای سر می‌روم) || استعاره (دامن وصال) || آزادی: ردیف || پای، برای، قفای: کلمات قافیه (ذکر دو مورد، کافی است).

۷. متن زیر از کتاب «تاریخ بیداری ایرانیان» است: (خرداد ۱۴۰۱)
«کارهای میرزا تقی خان از ترتیب و انتظام قشون و اصلاح کار دفتر و مالیه و عمارت و مرمت خرابی‌های دیگر که به‌زودی محال می‌نمود و همه در یک دو سال صورت گرفت، گواه و دلیل بزرگی مرد است.»

(الف) این کتاب اثر کیست؟ **ناظم‌الاسلام کرمانی** (ب) موضوع آن، تاریخ **مشروطه** است.

(ج) کاربرد واژه «قشون» بیانگر کدام ویژگی زبانی این نثر است؟ **کاربرد واژه‌های ترکی در نثر فارسی**

۸. با توجه به متن زیر از «چرند و پرند دهخدا» به سوالات پاسخ دهید. (دی ۱۴۰۱)
گفتم: «بابا والله من مرده شماها زنده، شما از وکیل خیر نخواهید دید، مگر همان مشروطه خالی چطور است؟ گفتند: «برو پی کارت سواد نداری حرف نزن» باری حالا بعد از دو سال سر حرف من افتاده‌اند، حالا تازه می‌فهمند که شأن مقنن (قانون‌گذار) بالاتر از آن است که به قانون عمل کند. این‌ها را مردم تازه می‌فهمند. من از قدیم می‌فهمیدم، چون گریه‌های مادرم را دیده بودم، برای این که چشم‌های مثل ازرق شامی بابام هنوز یادم بود»

(الف) با توجه به نثر فوق، بنیادی‌ترین تفکر و خواست مشروطه خواهان چه بوده است؟ **قانون**

(ب) بارزترین ویژگی زبانی نثر دوره بیداری را با توجه به متن بنویسید. **سادگی و روانی**

درس پنجم: اختیارات شاعری (۱): زبانی

موسیقی شعر

۱. کدام گزینه، وزن معادل، نشانه‌های هجایی مقابل است؟ « - U - U / - U U - // - U - U / - U U - » (دی ۹۷)

(الف) مفاعیلن، فعلاتن // مفاعیلن، فعلاتن (ب) مفعولُ مفاعیلن // مفعولُ مفاعیلن

(ج) مفعولُ، فاعلاتن // مفعولُ، فاعلاتن (د) مفتعلن، مفاعیلن // مفتعلن، مفاعیلن

۲. در تقطیع نمونه‌های زیر، کدام اختیار (زبانی) شاعری استفاده شده است؟ (دی ۹۷)

(الف) جادویی « - U - » کوتاه تلفظ کردن مصوّت بلند (ب) برآید « - U - » امکان حذف همزه

۳. با توجه به جمله زیر، مورد درست را از داخل پرانتز انتخاب کنید. (خرداد ۹۸)

در مصراع: «همه کارم ز خودکامی به بدنامی کشید آخر» شاعر از اختیار زبانی (بلند تلفظ کردن مصوّت کوتاه - کوتاه تلفظ کردن مصوّت بلند) استفاده کرده است.

۴. در بیت «هوای حوصله‌ام تا همیشه بارانی است / که مشت سرخ من اکنون به وضع بحرانی است» چند «حذف همزه» وجود دارد؟ (شهریور ۹۸)

«سه مورد» حذف همزه. ۱- «بارانی است» هجای پایانی مصراع اول ۲- «من اکنون» هجای هفت از مصراع دوم ۳- «بحرانی است» هجای پایانی از مصراع دوم.

۵. نمونه‌های زیر، به صورتی که بین دو کمانک تقطیع شده‌اند، با کدام نوع اختیار شاعری مطابقت دارد؟ (شهریور ۹۸)

(الف) نیاز من (U - U -) کوتاه تلفظ کردن مصوّت بلند «ی» در هجای اول، زبانی

(ب) تو گفתי (- - -) بلند تلفظ کردن مصوّت کوتاه «-» در هجای اول، زبانی

۶. پایه‌های آوایی و نشانه‌های هجایی بیت زیر را مشخص کنید. (شهریور ۹۸)

«سعدی نظر از رویت کوتاه نکند هرگز / و روی بگردانی، در دامت آویزد»

پایه‌های آوایی	سَع دِ نَ	ظَر زِ رَوِیْتَ	کُ نَدِ هَر گِزِ
	وَر رَوِی	بِ گِر دَانِی	نَ تَا وِی زَدِ
نشانه‌های هجایی	U - -	- - - U	U - -

۷. واژه «دلارام» را یک بار بدون حذف همزه و یک بار با حذف همزه، تقطیع هجایی کنید. (دی ۹۸)

بدون حذف همزه: دل / آ / رام   با حذف همزه: د / لا / رام

۸. در تقطیع نمونه‌های زیر، برای هر مورد کدام اختیارشاعری استفاده شده است؟ نوع اختیار را بنویسید. (دی ۹۸)

الف) جادویی «U - U -»   در هجای دوم شاعر از اختیار زبانی کوتاه تلفظ کردن مصوت بلند استفاده کرده است.

ب) بهانه «U - -»   در هجای آخر شاعر به جای کوتاه از اختیار زبانی بلند تلفظ کردن مصوت کوتاه بهره برده است.

۹. با توجه به بیت «اگر آن ترک شیرازی به دست آرد دل ما را / به خال هندویش بخشم سمرقند و بخارا را»

الف) اختیار «حذف همزه» در کدام هجای بیت صورت گرفته است؟ (خرداد ۹۹)   **مصراع اول، هجای یازدهم «تا»** (اگر آن تر / کِ
شی را زی / بِ دس **تا** رد / دِ لِ ما را)

ب) «تغییر کمیت مصوت‌ها» را در هجاهای بیت مشخص کنید. (خرداد ۹۹)

۱- **مصراع اول، هجای چهارده ۲- مصراع دوم، هجای سوم و هجای دوازدهم «بلند تلفظ کردن مصوت کوتاه» ۳-
مصراع دوم، هجای پنجم «کوتاه تلفظ کردن مصوت بلند»**

(اگر آن تر / کِ شی را زی / بِ دس تا رد / دِ لِ ما را || بِ خا لِ هِن / دِوِ یَش بَخ شَم / سَ مَر قن دُ / بُ خا را را)

۱۰. کدام یک از کلمات «تک هجایی» زیر، ممکن است در صورت اضافه شدن به کلمه دیگری «کوتاه» شود؟ (شهریور ۹۹)

الف) دو	ب) سو	ج) جو	د) مو

۱۱. تقطیع بین کمانک، با کدام «اختیار زبانی» مطابقت دارد؟ درخت دوستی: (U - - - U) (دی ۹۹)

بلند تلفظ کردن هجای کوتاه

۱۲. مصوت بلند «ی» در کدام یک از کلمات زیر، کوتاه نیست؟ (دی ۹۹)

الف) عامیانه   **ب) ایثار**   ج) قیامت   د) گیاه

۱۳. اختیار «وزنی» مشترک در دو مصراع بیت زیر را بنویسید. (دی ۹۹)

«آمد سوی کعبه سینه پر جوش   چون کعبه نهاد حلقه در گوش»   **بلند بودن هجای پایان مصراع**

۱۴. در بیت «در دام فتاده آهوئی چند   محکم شده دست و پای در بند»: (خرداد ۱۴۰۰)

الف) چرا مصوت بلند / و / در کلمه «آهو» کوتاه تلفظ شده است؟

چون بعد از مصوت بلند / و / ، مصوت آمده است.

ب) شاعر در واژه «آهو» از کدام اختیار شاعری داخل کمانک مقابل، استفاده کرده است؟ (وزنی - زبانی) **زبانی**

ج) چند هجای کشیده (بدون توجه به اختیارات شاعری) در بیت وجود دارد؟ **چهار هجای کشیده**

۱۵. در کدام یک از واژگان بیت زیر، مصوت بلند «ی»، همواره کوتاه است؟ (همواره کوتاه تلفظ می‌شود؟)

* «به دشت دل گیاهی جز گل رویت نمی‌روید من این زیبا زمین را آزمودم میهن ای میهن!» (خرداد ۱۴۰۰) **گیاه**

* «بیا تا گل برفشانیم و می در ساغر اندازیم فلک را سقف بشکافیم و طرحی نو دراندازیم» (شهریور ۱۴۰۰) **بیا**

۱۶. در کدام یک از ابیات زیر، هر سه اختیار زبانی (بلند تلفظ کردن مصوت کوتاه - حذف همزه - کوتاه تلفظ کردن مصوت بلند) به کار رفته است؟ (شهریور ۱۴۰۰)

الف) سعدی نظر از رویت کوتاه نکند هرگز / و روی بگردانی، در دامن آویزد

ب) **پس سوی کاری فرستاد آن دگر تا از این دیگر شود او با خبر**

ب) (در هجای دوم مصراع اول در کلمه «سو» کوتاه تلفظ کردن مصوت بلند - در هجای سوم مصراع اول، بلند تلفظ کردن مصوت کوتاه - در هجای نهم مصراع اول و هجای سوم مصراع دوم، حذف همزه به کار رفته است).

۱۷. در بیت «پیش کمان ابرویش لابه همی‌کنم ولی / گوش کشیده است از آن گوش به من نمی‌کند»: (دی ۱۴۰۰)

الف) شاعر در هجای هفتم مصراع اول بیت، از کدام اختیار «زبانی» استفاده کرده است؟

کوتاه تلفظ کردن مصوت بلند یا تغییر کمیت مصوت

ب) وزن این بیت چیست؟ **مفتعلن مفاعلهن مفتعلن مفاعلهن**

۱۸. در کدام یک از مصراع‌های زیر، کلمه «سو» کوتاه تلفظ نمی‌شود؟ (خرداد ۱۴۰۱)

الف) **روژه یک سو شد و عید آمد و دل‌ها برخواست** (ب) آمد سوی کعبه سینه پرچوش

۱۹. در کدام یک از واژگان بیت زیر، مصوت بلند «ی»، همواره کوتاه است؟ (خرداد ۱۴۰۱)

«هرگز وجود حاضر غایب شنیده‌ای؟ من در میان جمع و دلم جای دیگر است» **میان**

۲۰. در بیت زیر، کدام یک از انواع «تغییر کمیت مصوت‌ها» دیده نمی‌شود؟ (شهریور ۱۴۰۱)

«ز دو دیده خون فشانم ز غمت شب جدایی چه کنم که هست این‌ها گل باغ آشنایی»

کوتاه تلفظ کردن مصوت بلند

۲۱. در بیت زیر اختیارات زبانی را با ذکر شماره هجا نشان دهید. (دی ۱۴۰۱)

«سوی چاره گشتم ز بیچارگی / ندادم بدو سر به یکبارگی»

الف) کوتاه تلفظ کردن مصوت بلند: **در هجای اول کلمه (سو)**

ب) بلند تلفظ کردن مصوت کوتاه: **در هجای دوم (ی)**

(خرداد ۱۴۰۲)

۲۲- تقطیع هجایی نمونه‌های زیر، با کدام اختیار شاعری مطابقت دارد؟

الف) گیسوی او (- U U -) **کوتاه تلفظ کردن مصوت بلند** (ب) سرافرازی (U - - -) **حذف همزه**

(خرداد ۱۴۰۲)

۲۳- مصوت بلند «ی» در کدام مصراع به کوتاه تبدیل نمی‌شود؟

الف) **یارب قبول کن به بزرگی و فضل خویش** (ب) ای گنبد گیتی ای دماوند

ج) پیش از تو آب معنی دریا شدن نداشت (د) آن نور روی موسی عمرانم آرزوست

۲۴. چرا در خوانش مصرع «سعدی نظر از رویت کوتاه نکند هرگز» همزۀ آغاز هجا حذف می‌شود؟ (شهریور ۱۴۰۲)

زیرا قبل از همزه آغاز هجا، صامت «ر» آمده‌است یا همزه بین یک صامت و مصوت قرار گرفته است.

۲۵. باتوجه به بیت «سوی لشکر آفریدون شدند / ز نزدیک ضحاک بیرون شدند» به سؤالات پاسخ دهید: (شهریور ۱۴۰۲)

الف- به چه دلیل واژه «سو» به شکل «س» تلفظ می‌شود؟ **زیرا واژه «سو» به واژه «لشکر» اضافه شده‌است.**

ب- در پایه‌های آوایی اول و دوم مصرع نخست، چه نوع «اختیار شاعری زبانی یکسانی» به کار رفته‌است؟ **کسره اضافه پایان واژه**

«سوی» و «لشکر» بلند تلفظ شده است یا تبدیل مصوت کوتاه به بلند یا بلند تلفظ کردن مصوت کوتاه.

۲۶. شاعر در مصرع اول بیت زیر، کدام «واو» را «مصوت بلند» به حساب نیآورده‌است؟ (شهریور ۱۴۰۲)

من و تو غافلیم و ماه و خورشید
بر این گردون گردان نیست غافل

آخرین «و» یا «و» سوم یا «و» بعد از واژه «ماه» یا «و» قبل از واژه «خورشید»

ESFANDIARI
ABUZAR

درس ششم: لف و نشر، تضاد و متناقض‌نما

زیبایی شناسی

۱. در بیت‌های زیر، هر یک از قسمت‌های مشخص شده، کدام آرایه معنوی را به وجود آورده است؟ (قسمت‌های مشخص شده در بیت‌های زیر، چه آرایه‌ای را پدید آورده‌اند؟)

* این که گاهی می‌زدم بر آب و آتش خویش را / روشنی در کار مردم بود مقصودم چو شمع (دی ۹۷) **تضاد**

* در نیابد حال پخته هیچ خام / پس سخن کوتاه باید والسلام (خرداد ۹۸) **تضاد**

* بگویم تا بداند دشمن و دوست / که من مستی و مستوری ندانم (شهریور ۹۸) **تضاد**

* گوش ترحمی کو کز ما نظر نپوشد / دست غریق یعنی فریاد بی‌صداییم (شهریور ۱۴۰۱) **متناقض‌نما (پارادوکس)**

* فلک در خاک می‌غلطید از شرم سرافرازی / اگر می‌دید معراج ز پا افتادن ما را (دی ۱۴۰۱) **تناقض یا متناقض‌نما (پارادوکس)**

۲. در بیت: «با آنکه جیب و جام من از مال و می تهی است / ما را فراغتی است که جمشید جم نداشت»

الف) «لف اول» و «نشر دوم» را بیابید و بنویسید. (دی ۹۷) **لف اول: جیب - نشر دوم: می**

ب) نوع «لف و نشر» را مشخص کنید. (دی ۹۷) **لف و نشر مرتب**

۳. در کدام یک از بیت‌های زیر، آرایه «متناقض‌نما» دیده می‌شود؟ دلیل خود را بنویسید. (دی ۹۷)

الف) گوش ترحمی کو کز ما نظر نپوشد / دست غریق یعنی فریاد بی‌صداییم

ب) هرچه جز بار غمت بر دل مسکین من است / برود از دل من، وز دل من آن نرود

«الف» همراهی واژه‌های فریاد با بی‌صدایی و مفهومی که این واژه‌ها بیان نموده‌اند، متناقض‌نما است؛ شاعر هنرمندانه دو واژه را که عقلاً ارتباط بین آنها غیرممکن است، به هم مربوط ساخته است.

۴. با توجه به بیت‌های زیر، به سؤال‌ها پاسخ دهید. (خرداد ۹۸)

۱- دل و کشور جمع و معمور باد / ز ملک پراکندگی دور باد

۲- افروختن و سوختن و جامه دریدن / پروانه ز من، شمع ز من، گل ز من آموخت

الف) نوع «لف و نشر» بیت اول را تعیین کنید. **مرتب**

ب) در بیت دوم «لف سوم» و «نشر دوم» را بیابید و بنویسید. **لف سوم: جامه دریدن - نشر دوم: شمع**

۵- در کدام یک از بیت‌های زیر، آرایه «متناقض‌نما» دیده می‌شود؟ دلیل تشخیص خود را بنویسید. (خرداد ۹۸)

الف) ز کوی یار می‌آید نسیم باد نروزی   **ازین باد ار مدد خواهی چراغ دل بر افروزی**

(ب) شکر ایزد که به اقبال کله گوشه گل   نخوت باد دی و شوکت خار آخر شد

«الف» - باد خاموش کننده چراغ است اما در اینجا از باد مدد می‌خواهد که چراغ را روشن کند.

۶- در بیت زیر آرایه «تناقض» را مشخص کنید و علت تشخیص خود را بنویسید. (شهریور ۹۸)

«عجب مدار که در عین در خاموشم   که درد یار پری چهره عین درمان است»

درد عین درمان است. - در تناقض تضاد در یک امر است نه دو امر، درد نمی‌تواند عین درمان باشد.

۷- با توجه به بیت زیر، به سؤال‌ها پاسخ دهید. (شهریور ۹۸)

منعم مکن از دیدن قد و رخ و چشمش   من انس به سرو و گل و بادام گرفتم

الف) نوع «لف و نشر» را مشخص کنید.   **مرتب**

(ب) «لف دوم» و «نشر سوم» را بیابید و بنویسید.   **لف دوم: «رخ» - نشر سوم: «بادام»**

۸- در بیت زیر کدام آرایه ادبی وجود ندارد؟ (شهریور ۹۸)

«گر ندیدی قبض و بسط عشق را / گریه مینا نگر خندیدن ساغر بین»

الف) تضاد   ب) لf و نشر   ج) تشخیص   **د) تناقض**

۹- در بیت «اگر ز خلق ملامت و گر زکرده ندامت / کشیدم، از تو کشیدم، شنیدم، از تو شنیدم» (دی ۹۸)

الف) «لف دوم» و «نشر اول» را نشان دهید.   لf دوم: **ندامت** - نشر اول: **کشیدم**

(ب) نوع «لف و نشر» را بنویسید.   **نامرتب یا مشوش**

۱۰- در کدام یک از ابیات آرایه «تناقض» و در کدام، آرایه «تضاد» دیده می‌شود؟ دلیل تشخیص خود را بنویسید. (دی ۹۸)

الف) کی شود این روان من ساکن / این چنین ساکن روان که منم

(ب) شادی ندارد آن که ندارد به دل غمی / آن را که نیست عالم غم، نیست عالمی

الف) تناقض (ب) تضاد - دلیل این است که تضاد آوردن دو امر متضاد است؛ بدون آن که متناقض هم باشند،

اما در متناقض‌نما، تضاد در یک امر است؛ نه دو امر؛ در حقیقت تناقض برانگیختن اعجاب است از راه خلاف عرف و

عادت و منطق.

۱۱- انواع «لف و نشر» را در ابیات زیر مشخص کنید. (در هر یک از ابیات زیر، چه نوع لf و نشری به کار رفته است؟)

* گر دهدت روزگار، دست و زبان زینهار / هرچه بدانی مگوی، هرچه توانی مکن (خرداد ۹۹)   **مشوش (نامرتب)**

* ذکر رخ و زلف تو دلم را   وردی است که صبح و شام دارد   (خرداد ۹۹)   **مرتب**

* از عفو و خشم تو دو نمونه است روز و شب وز مهر و کین تو دو نمونه است شهد و سم (شهریور ۱۴۰۰) **مرتب**

* روی و چشمی دارم اندر مهر او کاین گهر می‌ریزد آن زر می‌زند (شهریور ۱۴۰۰) **نامرتب (مشوش)**

* دل و کشور جمع و معمور باد / ز ملکت پراکندگی دور باد (خرداد ۱۴۰۱) **مرتب**

* اگر ز خلق ملامت و گر ز کرده ندامت / کشیدم، از تو کشیدم، شنیدم، از تو شنیدم (خرداد ۱۴۰۱) **نامرتب (مشوش)**

۱۲. در ابیات زیر، بخش‌هایی را که نشان دهنده آرایه‌های «تضاد» و «تناقض» است، مشخص کنید و برای تشخیص هر مورد دلیل بیاورید.
(خرداد ۹۹)

الف) تأمل کنان در خطا و صواب به از ژاژخیایان حاضر جواب

خطا و صواب «تضاد» چون دو امر متضادند

ب) چشم دل باز کن که جان بینی و آن چه نادیدنی است آن بینی

در مصراع دوم بیت «ب»، دیدن نادیدنی‌ها «تناقض» دارد؛ این تضاد در یک امر است؛ نه دو امر.

۱۳. با توجه به ابیات زیر، به پرسش‌ها پاسخ دهید. (شهریور ۹۹)

۱- منعم مکن از دیدن قد و رخ و چشمش من انس به سرو و گل و بادام گرفتم

۲- روی و چشمی دارم اندر مهر او کاین گهر می‌ریزد آن زر می‌زند

الف) در کدام بیت «لف و نشر نامرتب» (مشوش) به کار رفته است؟

بیت ۲ «روی و چشمی دارم اندر مهر او کاین گهر می‌ریزد آن زر می‌زند»

ب) در چه صورتی «لف و نشر» نامرتب (مشوش) ایجاد می‌شود؟ **اگر ارتباط لف‌ها با نشرها نامنظم باشد، لف و نشر نامرتب (مشوش) خواهد بود.**

ج) به غیر از «لف و نشر» چه آرایه مشترکی در این دو بیت به کار رفته است؟ **مراعات نظیر (تناسب)**

۱۴. در کدام یک از ابیات زیر آرایه «تضاد» وجود دارد؟ (شهریور ۹۹)

الف) فلک در خاک می‌غلتید از شرم سرافرازی اگر می‌دید معراج ز پا افتادن ما را

ب) این که گاهی می‌زدم بر آب و آتش خویش را روشنی در کار مردم بود مقصودم چو شمع

ج) ما با توایم و باتو نه‌ایم؛ اینت بوالعجب در حلقه‌ایم با تو و چون حلقه بر دریم

د) چیست این سقف بلند ساده بسیار نقش هیچ دانا زین معمّا در جهان آگاه نیست

۱۵. با ذکر یک دلیل ثابت کنید در بیت زیر آرایه «متناقض‌نما» به کار رفته است. (شهریور ۹۹)

«ز کوی یار می‌آید نسیم باد نروزی از این باد ار مدد خواهی، چراغ دل بر افروزی»

زیرا در یک امر تضاد دارند نه دو امر. باد، چراغ را بر می‌افروزد: متناقض‌نما است (باد خاموش‌کننده چراغ است اما در اینجا از باد مدد می‌خواهد که چراغ را روشن کند).

۱۶. ثابت کنید در بیت زیر، آرایه «متناقض نما» به کار رفته است؟ (دی ۹۹)

«چيست اين سقف بلند ساده بسيار نقش
هيچ دانا زين معمّا در جهان آگاه نيست»

کلمات «ساده» و «بسیار نقش» به هم اضافه شده است. همراهی این دو واژه با هم و مفهوم آن‌ها، متناقض نما است. شاعر، به شکل ادبی و هنرمندانه، دو واژه را که عقلاً ارتباط بین آن‌ها غیرممکن است به هم مربوط نموده است.

۱۷. در بیت: «روى و چشمى دارم اندر مهر او
کاین گهر مى ریزد آن زرّ مى زند» (دی ۹۹)

الف) «لف اول» کدام کلمه است؟ **روى**

ب) «نشر دوم» را بنویسید. **گهر**

ج) این نوع «لف و نشر» چه نام دارد؟ **نامرتب (مشوّش)**

۱۸. در بیت «افروختن و سوختن و جامه دیدن پروانه ز من، شمع ز من، گل ز من آموخت» (خرداد ۱۴۰۰)

الف) «لف اول» را بیابید. **افروختن**

ب) نوع این «لف و نشر» را بنویسید. **لف و نشر نامرتب**

۱۹. با ذکر دلیل ثابت کنید در بیت زیر آرایه «متناقض نما» به کار رفته است. (خرداد ۱۴۰۰)

می خورم جام غمی هر دم به شادی رخت
خرم آن کس کاو بدین غم شادمانی می کند

با غم شادمانی کردن در کلام شاعر به شکل ادبی و هنرمندانه، تناقض دارد زیرا نمی توان با غم شادمانی کرد و این غیر ممکن است.

۲۰. هر یک از آرایه‌های «متناقض نما» و «تضاد» برای کدام یک از نمونه‌های زیر مناسب است؟ (شهریور ۱۴۰۰)

الف) سخن در میان دو دشمن چنان گوی که اگر دوست گردند، شرم زده نباشی. **تضاد**

ب) ما در عصر احتمال به سر می‌بریم / در عصر شک و شاید / در عصر قاطعیت تردید / عصر جدید / عصری که هیچ اصلی / جز اصل

احتمال، یقینی نیست. **متناقض نما**

۲۱. نوع هر یک از «لف و نشرها»ی بیت‌های زیر را بنویسید. (شهریور ۱۴۰۰)

الف) از عفو و خشم تو دو نمونه است روز و شب
وز مهر و کین تو دو نمونه است شهد و سم **مرتّب**

ب) روی و چشمی دارم اندر مهر او
کاین گهر مى ریزد آن زرّ مى زند **نامرتب (مشوّش)**

۲۲. در بیت زیر، یک «لف» و یک «نشر» مربوط به آن را بنویسید. (دی ۱۴۰۰)

«روى و چشمى دارم اندر مهر او
کاین گهر مى ریزد آن زرّ مى زند»

روى: لف - زرّ مى زند: نشر یا **چشم: لف، گهر مى ریزد: نشر**

۲۳. با توجه به شعر و نثر زیر، تفاوت آرایه‌های «تضاد» و «متناقض‌نما» را بنویسید.

الف) عصر جدید / عصری که هیچ اصلی / جز اصل احتمال، یقینی نیست.

ب) زمین را از آسمان نثار است و آسمان را از زمین غبار.

«تضاد» آوردن دو امر متضاد است، بدون آن که متناقض هم باشند، اما در متناقض‌نما، تضاد در یک امر است؛ نه دو امر.

۲۴. برای ابیات زیر، آرایه مناسب را از داخل کمانک انتخاب کنید. (با توجه به بیت‌های زیر آرایه مناسب هر بیت را از داخل کمانک انتخاب کنید و بنویسید)

* فلک در خاک می‌غلطید از شرم سرافرازی اگر می‌دید معراج ز پا افتادن ما را (متناقض‌نما - لف و نشر) (خرداد ۱۴۰۱)

* مرا نصیب غم آمد به شادی همه عالم چرا که از همه عالم محبت تو گزیدم (تضاد - متناقض‌نما) (دی ۱۴۰۱)

۲۵. با توجه به دو بیت زیر، یک تفاوت «متناقض‌نما» با «تضاد» را ذکر کنید. (شهریور ۱۴۰۱)

الف) ما با توایم و با تو نه‌ایم؛ اینت بوالعجب در حلقه‌ایم با تو و چون حلقه بر دریم

ب) این که گاهی می‌زدم بر آب و آتش خویش را روشنی در کار مردم بود مقصودم چو شمع

تضاد آوردن دو امر متضاد است بی آن که متناقض هم باشند اما در متناقض‌نما، تضاد در یک امر است نه دو امر.

۲۶. با توجه به بیت «گر ندیدی قبض و بسط عشق را بر یک بساط / گریه مینا نگر خندیدن ساغر بین» (دی ۱۴۰۱)

الف) لف دوم و نشر اول را مشخص کنید. **لف ۲: بسط عشق** **نشر ۱: گریه مینا**

ب) نوع لف و نشر را بنویسید. **مرتب**

۲۷. در کدام بخش‌های سروده زیر آرایه «پارادوکس» دیده می‌شود؟ (خرداد ۱۴۰۲)

«ما/ در عصر احتمال به‌سر می‌بریم / در عصر شک و شاید / در عصر پیش‌بینی وضع هوا / از هر طرف که باد بیاید / در عصر قاطعیت تردید / عصر جدید / عصری که هیچ اصلی / جز اصل احتمال، یقینی نیست»

قاطعیت تردید || جز اصل احتمال، یقینی نیست

۲۸. با توجه به بیت زیر، به پرسش‌ها پاسخ دهید. (خرداد ۱۴۰۲)

«از عفو و خشم تو دو نمونه است روز و شب وز مهر و کین تو دو نمونه است شهد و سم»

الف) لف‌های مصراع دوم را بنویسید. **مهر و کین**

ب) نوع لف و نشر در مصراع اول، مرتب است یا مشوش؟ **مرتب**

ج) اولین و سومین جفت‌واژه‌های متضاد را بیابید و بنویسید. **عفو و خشم، مهر و کین**

۲۹. در بیت زیر «لف و نشرها» را بیابید و آنها را در جدول زیر بنویسید. (شهریور ۱۴۰۲)

دل و کشورت جمع و معمور باد   ز مَلکت پراکندگی دور باد

لفها	نشرها
۱- دل	۱- جمع
۲- کشور	۲- معمور

۳۰. در بیت زیر به چه دلیل، آرایه ادبی «متناقض‌نما» دیده می‌شود؟ (شهریور ۱۴۰۲)

ز کوی یار می‌آید نسیم باد نوروزی   از این باد ار مدد خواهی چراغ دل برافروزی

شاعر در مصراع دوم، مدّعی است که با مدد گرفتن از باد نوروزی می‌توان چراغ دل را روشن کرد که این امر در زبان، محال است؛ زیرا باد، چراغ را خاموش می‌کند نه روشن.

ESFANDIARI
ABUZAR

درس هفتم: تاریخ ادبیات قرن چهاردهم (دوره معاصر و انقلاب اسلامی)

تاریخ ادبیات

۱. چه ویژگی، شعر پروین اعتصامی را از دیگر شاعران متمایز می‌کند؟ (دی ۹۷) **شکل تصرف وی در مضامین و کیفیت ارائه آن‌ها.**

۲. «شعر نو تغزلی» در کدام دوره ادبیات معاصر به گسترده‌ترین جریان‌های زمان خود تبدیل شد؟ (خرداد ۹۸)

الف) دوره دوم (ب) دوره چهارم (ج) **دوره سوم** (د) دوره اول

۳. نام آثار را در ستون «الف» به پدیدآورندگان آثار در ستون «ب» وصل کنید. (در ستون «ب» یک مورد اضافی است.) (خرداد ۹۸)

«الف»	«ب»
الف) منظومه حیدر بابایه سلام	۱- حسن مقدم
ب) جعفرخان از فرنگ برگشته	۲. قیصر امین‌پور
ج) در کوچه آفتاب	۳. محمد حسین بهجت تبریزی
	۴. موسوی گرمارودی

الف) - «۳» (محمد حسین بهجت تبریزی) ب - «۱» (حسن مقدم) ج - «۲» (قیصر امین‌پور)

۳. جاهای خالی را با واژه مناسب کامل کنید. (در جاهای خالی کلمات مناسب بنویسید - جاهای خالی را با واژه‌های مناسب پر کنید)

- * جریان نوگرایی شعری نیما با سرایش ققنوس در سال ۱۳۱۶ تثبیت شد. (شهریور ۹۸، دی ۹۹)
- * «جمال زاده» را با مجموعه داستان «یکی بود، یکی نبود» آغازگر داستان‌نویسی فارسی به شیوه نوین می‌دانند. (دی ۹۹)
- * «سیمین دانشور» با کتاب سووشون به اوج نویسندگی خود رسید. (خرداد ۱۴۰۱)
- * اولین نمایشنامه با عنوان «جعفرخان از فرنگ برگشته» به قلم «حسن مقدم» در سال ۱۳۰۱ نوشته شد. (خرداد ۱۴۰۱)

۴. نام آثار را در ستون «الف» به پدیدآورندگان آثار در ستون «ب» وصل کنید. (در ستون «ب» یک مورد اضافی است). (شهریور ۹۸)

«الف»	«ب»
الف) ملاقات در شب آفتابی	۱- حسن مقدم
ب) مدیر مدرسه	۲. سیمین دانشور
ج) آتش خاموش	۳. علی مؤذنی
	۴. جلال آل احمد

الف) - «۳» (علی مؤذنی)   ب - «۴» (جلال آل احمد)   ج - «۲» (سیمین دانشور)

۴. درست یا نادرست بودن جمله‌های زیر را مشخص کنید. (کدام یک از عبارت‌های زیر درست و کدام یک نادرست است؟ - درستی یا نادرستی گزاره‌های زیر را تعیین کنید)

* پروین اعتصامی، قصیده را به سبک منوچهری به روانی و لطافت شعر سعدی می‌سرود. (دی ۹۸) **نادرست**

* در ادبیات دوره معاصر، نوآوری‌ها، اندیشه‌های باستان‌گرا و گاهی گرایش به شعرهای ترجمه‌ای مورد توجه بود. (خرداد

۱۴۰۱) **درست**

* نثر فارسی دوره معاصر، تحت تأثیر آثاری که در دوره بیداری از زبان‌های اروپایی ترجمه می‌شد، از سادگی دور شد. (خرداد

۱۴۰۱) **نادرست**

* کتاب «دو کبوتر، دو پنجره، یک پرواز» از آثار داستانی «سید مهدی شجاعی» در زمینه ادبیات عاشورایی است. (خرداد

۱۴۰۲) **نادرست**

* دوره اول ادبیات معاصر (از ۱۳۰۴ تا شهریور ۱۳۲۰) را دوره درخشش نیما و جدال بر سر شعر کهنه و نو می‌دانند. (خرداد ۱۴۰۲)

درست

۵. نام پدیدآورندگان آثار را در ستون «الف» به آثار در ستون «ب» وصل کنید. (در ستون «ب» یک مورد اضافی است). (دی ۹۸)

«الف»	«ب»
الف) سید علی موسوی گرمارودی	۱- اگه بابا بمیره
ب) جلال آل احمد	۲. تلخ و شیرین
ج) محمد رضا سرشار	۳. گوشواره عرش
	۴. خسی در میقات

الف): با «۳» (گوشواره عرش)   ب: با «۴» (خسی در میقات)   ج: با «۱» (اگه بابا بمیره)

برای مطالعه آرایه‌های ادبی، نکات دستوری و ... به صورت رایگان، بر روی آدرس سایت <https://esfandiaribuzar.ir> ضربه بزنید.

۶. شهریار از کدام شاعر غزل‌سرای نامی ایران، تأثیر فراوان پذیرفته‌است؟ (خرداد ۹۹)

الف) سعدی   ب) حافظ   ج) خواجوی کرمانی   د) مولوی

۷. نام آثار در ستون «الف» را به پدیدآورندگان آثار در ستون «ب» وصل کنید. (در ستون «ب» یک مورد اضافی است.) (خرداد ۹۹)

«الف»	«ب»
الف) مدار صفر درجه	۱- مهدی اخوان ثالث
ب) ضیافت	۲. احمد محمود
ج) آخر شاهنامه	۳. سید علی موسوی گرمارودی
	۴. سید مهدی شجاعی

الف): با «۲» (احمد محمود)   ب: با «۴» (سید مهدی شجاعی)   ج: با «۱» (مهدی اخوان ثالث)

۸. موضوع کلی هر کدام از آثار زیر را بنویسید. (خرداد ۹۹)

الف) تلخ و شیرین: داستان

ب) سووشون: در برگیرنده داستان زندگی زری و یوسف. (اوضاع اجتماعی مردم فارس در خلال جنگ جهانی دوم)

۹. نام پدید آورندگان آثار زیر را بنویسید. (خرداد ۹۹)

الف) طوفان در پرانتز: قیصر امین‌پور   ب) جعفرخان از فرنگ برگشته: حسن مقدم

۱۰. متن زیر چه کسی را معرفی می‌کند؟ (شهریور ۹۹)

« نام پدرش یوسف اعتصام‌الملک آشتیانی است. اوج سخن او در قطعات اوست که در آن‌ها به‌شیوه «انوری» و «سنایی» توجه دارد. برخی از اشعارش به صورت «مناظره» میان دو انسان، جاندار یا شیء است او به مضامین اخلاقی، پند و اندرز هم توجه دارد.»

پروین (رخشنده) اعتصامی

۱۱. هر یک از آثار در ستون «الف» به کدام یک از پدیدآورندگان آن در ستون «ب» مربوط است. (یک مورد در ستون «ب» اضافی است.)

(شهریور ۹۹)

«الف»	«ب»
۱) مدار صفر درجه	جلال آل احمد
۲) خسی در میقات	اسماعیل فصیح احمد محمود

۱) احمد محمود   ۲) جلال آل احمد

۱۲. موضوع منظومه «حیدربابایه سلام»، سروده «استاد شهریار» چیست؟ (شهریور ۹۹)

شاعر در این منظومه با شیفتگی تمام از اصالت فرهنگی و زیبایی‌های روستای زادگاهش یاد می‌کند.

۱۳. واژه مناسب را از داخل کمانک انتخاب کنید.

* اولین رمان اجتماعی را، «مرتضی مشفق کاظمی» در سال ۱۳۰۱ با نام (شمس و طغرا - **تهران مخوف**) منتشر کرد. (خرداد ۱۴۰۰)

* نثر فارسی تحت تأثیر آثاری که در دوره بیداری از زبان‌های اروپایی ترجمه می‌شد، به (تکلف - **سادگی**) گرایید. (شهریور ۱۴۰۰)

* نیما یوشیج در (**ققنوس** - افسانه) تغییراتی در اصول و ضوابط شعر سنتی ایجاد کرد. (شهریور ۱۴۰۰)

* در قصیده به سبک ناصر خسرو به روانی و لطافت سعدی شعر می‌سراید. اوج سخنش در قطعات اوست. برخی از اشعار او به صورت مناظره

میان دو انسان، جاندار یا شیء است. (**پروین اعتصامی** - میرزاده عشقی) (دی ۱۴۰۰)

* در داستان‌نویسی دهه شصت، اغلب نویسندگان موفق (نسل جوان - **پیش‌کسوتان**) هستند. (دی ۱۴۰۰)

۱۴. کدام یک از جملات زیر، درست است؟ (خرداد ۱۴۰۰)

الف) شاعران جریان «سمبولیسم اجتماعی» یا «شعر نو حماسی» بیشتر به مسائل سیاسی، اجتماعی، مشکلات و آرمان‌های مردم توجه دارند.

ب) «سید محمدعلی جمال‌زاده» را با مجموعه داستان «تلخ و شیرین» آغازگر داستان‌نویسی فارسی به شیوه نوین می‌دانند.

۱۵. نثر پرشتاب و بریده بریده ..... را با عنوان «نثر تلگرافی» یاد می‌کنند. (خرداد ۱۴۰۰)

الف) اسماعیل فصیح   ب) **جلال آل احمد**   ج) محمود دولت‌آبادی   د) هوشنگ گلشیری

۱۶. یک اثر از «مهدی اخوان ثالث» نام ببرید. (خرداد ۱۴۰۰)

آخر شاهنامه، زمستان، از این اوستا، در حیات کوچک پاییز در زندان، ارغنون، تو را ای کهن بوم و بر دوست دارم و ...
(ذکر یک مورد کافی است)

۱۷. کدام یک از موارد ستون «ب» به جملات ستون «الف» مربوط است. (یک مورد در ستون «ب» اضافی است). (خرداد ۱۴۰۰)

گروه «الف»	گروه «ب»
۱) روح حماسی اشعار دوران مقاومت که با موجی از عرفان آمیخته شده است، موجب تحول و دگرگونی زبان و ..... می‌شود.	رمان‌نویسی
۲) سال‌های پس از جنگ، دوران اوج شکوفایی ..... در ایران بود.	ترجمه داستان
	محتوای شعر

۱) محتوای شعر   ۲) رمان‌نویسی

۱۸. شعر زیر سروده «نیما یوشیج» است. یک ویژگی برای آن ذکر نمایید. (خرداد ۱۴۰۰)

«در شب تیره دیوانه‌ای کاو / دل به رنگی گریزان سپرده / در دره سرد و خلوت نشسته / همچو ساقه گیاهی فسرده / می‌کند داستانی غم‌آور ...»

تغییر در آوردن جایگاه قافیه و کوتاهی و بلندی مصراع‌ها - نگاه نو و نگرش عاطفی به واقعیات ملموس - سیر آزاد

تخیل - نزدیکی به ادبیات نمایشی از ویژگی‌های شعر نیما است. (ذکر یک مورد کافی است).

۱۹. متن زیر، کدام اثر ادبی را معرفی می‌کند؟ (شهریور ۱۴۰۰)

«این کتاب در برگیرنده داستان «زری و یوسف» و اوضاع اجتماعی مردم فارس در خلال جنگ جهانی دوم است. «سیمین دانشور» با این اثر به اوج نویسندگی خود رسید.» **سووشون**

۲۰. کدام یک از موارد زیر درست است؟ (شهریور ۱۴۰۰)

الف) «همسایه‌ها» نوشته «هوشنگ گلشیری»   ب) «دهکده پر ملال» نوشته «امین فقیری»

۲۱. تکریم شهید و فرهنگ شهادت با تکیه بر ..... ملی و تاریخی یکی از درون مایه‌های شعر در دوره انقلاب اسلامی است. (شهریور ۱۴۰۰)

الف) داستان‌های   ب) سروده‌های   ج) اسطوره‌های   د) روایت‌های

قیصر امین‌پور

۲۲. کتاب «دستور زبان عشق» اثر کیست؟ (دی ۱۴۰۰)

۲۳. کدام یک از جملات زیر درست نیست؟ (دی ۱۴۰۰)

الف) اولین کنگره نویسندگان و شاعران ایران در تیرماه ۱۳۲۵ تشکیل شد و نیما در آن جا شعر «آی آدم‌ها» را خواند.

ب) **تصرف نیما در ماهیت شعر معاصر و ارائه ماهیتی کهن از آن، به تغییر در قالب و ویژگی‌های شاعران قدیم انجامید.**

۲۴. نام یکی از آثار هر یک از شخصیت‌های زیر را بنویسید. (دی ۱۴۰۰)

الف) سیمین دانشور: **آتش خاموش، شهری چون بهشت، سووشون**

ب) سیدعلی موسوی گرمارودی: **صدای سبز، خواب ارغوانی، بر آشفتن گیسوی تاک، گوشواره عرش**

۲۵. کدام کتاب از آثار منثور «قیصر امین‌پور» است؟ (خرداد ۱۴۰۱)

الف) آیین‌های ناگهان   ب) در کوچه آفتاب   ج) **طوفان در پرانتز**   د) ظهر روز دهم

۲۶. عبارت زیر در مورد کدام دوره از شعر فارسی معاصر است؟ (خرداد ۱۴۰۱)

«در این دوره که باید آن را دوره کمال جریان‌های ادبی دانست، شاعران بهتر و هنری‌تر از گذشته به جوهر شعر دست یافتند و مضمون شعر آن‌ها بیشتر نقد اجتماعی است.»

د) چهارم

ج) سوم

ب) دوم

الف) اول

۲۷. عبارت زیر چه کسی را معرفی می‌کند؟ (شهریور ۱۴۰۱)

«او از نویسندگان مشهور معاصر در حوزه نویسندگی کودکان و نوجوانان است. محورهایی مثل قصه‌نویسی و قصه‌گویی از مهم‌ترین حوزه‌های فعالیت اوست. کتاب «مهاجر کوچک» از آثار او در حوزه قصه‌های کودک و نوجوان است.»

محمد رضا سرشار یا رضا رهگذر

۲۸. موضوع کتاب «خسی در میقات» ..... است. (شهریور ۱۴۰۱)

الف) مقاله نویسی   ب) تک‌نگاری   ج) ترجمه   د) سفرنامه

۲۹. کتاب «ملاقات در شب آفتابی» اثر «علی مؤذنی» در کدام یک از حوزه‌های ادبیات جای می‌گیرد؟ (شهریور ۱۴۰۱)

دفاع مقدس

۳۰. اولین نمایشنامه‌ای که همزمان با کتاب «یکی بود، یکی نبود» اثر «جمال‌زاده» نوشته شده است؛ چه نام دارد؟ (شهریور ۱۴۰۱)

جعفرخان از فرنگ برگشته

۳۱. عبارت زیر چه کسی را معرفی می‌کند؟ (دی ۱۴۰۱)

«از موفق‌ترین رهروان شعر نیمایی است که بیان روایی و داستانی، حماسی بودن زبان، و کهن‌گرایی از ویژگی‌های شعر اوست. «آخر شاهنامه» یکی از مجموعه شعرهای اوست.

اخوان ثالث

۳۲. در کدام دوره از ادوار چهارگانه شعر فارسی معاصر، شاعران بهتر و هنری‌تر از گذشته به جوهر شعر دست یافتند؟ و مضمون شعر آن‌ها بیشتر چه نوع نقدی را در بر می‌گرفت؟ (دی ۱۴۰۱)

الف) دوم - اجتماعی   ب) دوم - تاریخی   ج) چهارم - اجتماعی   د) چهارم - تاریخی

۳۳. اولین رمان اجتماعی دوره معاصر را نام ببرید. (دی ۱۴۰۱)

تهران مخوف

۳۴. در جدول زیر هر یک از آثار در ستون «الف» را به پدیدآورندگان آن‌ها در ستون «ب» وصل کنید. (یک مورد در ستون «ب» اضافی است) (دی ۱۴۰۱)

«الف»	«ب»
الف) دستور زبان عشق	۱) علی مؤذنی
ب) ظهور	۲) محمدرضا سرشار
	۳) قیصر امین‌پور

الف) گزینه ۳ (قیصر امین‌پور)   ب) گزینه ۱ (علی مؤذنی)

۳۵- کدام یک از گزینه‌های زیر درباره «نیمایوشیخ» و تحول‌آفرینی او در شعر معاصر، درست است؟ (خرداد ۱۴۰۲)

الف) تصرف نیما در ماهیت شعر نو و ارائه ماهیتی تازه از آن، به تغییر در قالب و ویژگی‌های سخن شاعران قدیم انجامید.

ب) نیما در ۱۳۱۶ منظومه «افسانه» را به‌عنوان بیانیه شعر نو منتشر کرد که نزدیکی به ادبیات نمایشی، از ویژگی‌های آن است.

ج) نیما در مسیر بنیان‌گذاری شعر نو تلاش کرد تا واژگان نو به کار برد و از به‌کارگیری واژگان روزمره و عامیانه پرهیز کند.

د) جریان نوگرایی نیما با سرایش «قفنوس» تثبیت شد. او در این منظومه، تغییراتی در اصول و ضوابط شعر سنتی ایجاد کرد.

۳۶- سروده زیر از کدام اثر «مهدی اخوان ثالث» برگزیده شده است؟ (خرداد ۱۴۰۲)
«سلامت را نمی‌خواهند پاسخ گفت/ سرها در گریبان است/ کسی سرب‌نیارد کرد پاسخ گفتن و دیدار یاران را/ نگه جز پیش پا را دید نتواند/ که ره تاریک و لغزان است.»

زمستان

۳۷- داستان‌نویسی نوین با افرادی مانند صادق هدایت نویسنده «سگ ولگرد»، گسترش یافت. (خرداد ۱۴۰۲)

۳۸. درست یا نادرست بودن عبارت‌های زیر را مشخص کنید. (شهریور ۱۴۰۲)

الف- منظور از ادبیات معاصر، آثار ادبی هستند که پیش از مشروطه پدید آمده‌اند. ۱- درست ۲- نادرست

ب- شاعران این دوره، بهتر و هنریتر از گذشته به جوهر شعر دست یافتند. ۱- درست ۲- نادرست

۳۹. «پروین اعتصامی» در قصیده به سبک کدام شاعر، شعر می‌سراید؟ (شهریور ۱۴۰۲) **ناصر خسرو**

۴۰. نثر داستانی معاصر در سال (۱۳۰۱) با کدام مجموعه داستان کوتاه آغاز شد؟ (شهریور ۱۴۰۲) **یکی بود یکی نبود**

نقد و تحلیل نظم و نثر

۱. با توجه به شعر زیر از «احمد عزیزی» به سؤالات پاسخ دهید. (خرداد ۹۸)

یاس بوی مهربانی می‌دهد

عطر دوران جوانی می‌دهد

یاس‌ها یادآور پروانه‌اند

یاس‌ها پیغمبران خانه‌اند

حضرت زهرا دلش از یاس بود

دانه‌های اشکش از الماس بود

داغ عطر یاس زهرا زیر ماه

می‌چکانید اشک حیدر را به چاه

عشق محزون علی، یاس است و بس

چشم او یک چشمه الماس است و بس

الف) یک تشبیه «بلیغ اسنادی» و یک تشبیه «بلیغ اضافی» را در شعر بیابید و بنویسید.

تشبیه بلیغ اسنادی: یاس‌ها پیغمبران خانه‌اند، حضرت زهرا دلش از یاس بود، دانه‌های اشکش از الماس بود.

تشبیه بلیغ اضافی: دانه‌های اشک، چشمه الماس

ب) دو مورد از ویژگی‌های فکری شعر بالا را بنویسید.

ویژگی فکری: شعر صمیمی است و سادگی کلام در آن دیده می‌شود. عشق به ائمه و تکریم حضرت زهرا و حضرت

علی و قداست و پاکی آن‌ها. توجه به اسوه‌های تاریخ اسلام، مظلومیت حضرت علی (ع) و حضرت زهرا (س).

۲. دو مورد از ویژگی‌های زبانی شعر زیر از «خوان» را بیابید و بنویسید. (خرداد ۹۸)

سلامت را نمی‌خواهند پاسخ گفت / سرها در گریبان است / کسی سر برنیارد کرد پاسخ گفتن و دیدار یاران را / نگه جز پیش پا را دید
نتواند / که ره تاریک و لغزان است / و گر دست محبت سوی کس یازی، / به اکراه آورد دست از بغل بیرون / که سرما سخت سوزان است.
کهنه گرایی، به کارگیری ترکیبات زیبا و خوش آهنگ، برخی کاربردهای نحوی به سبک خراسانی است، زبان شعر نمادین است، بیان روایی و داستانی – حماسی است، به شیوه بلاغی گفته شده، تقدم مفعول (ذکر دو مورد کافی است).

۳. با توجه به متن «فردای آن روز به خاطر آمد که دیروز یک‌دست از بهترین لباس‌های نودوز خود را به انضمام مایحتوی، یعنی آقای استاد مصطفی خان، به دست چلاق‌شده خودم از خانه بیرون انداختم، ولی چون تیری که از شست رفته باز نمی‌گردد، یک بار دیگر به کلام بلند پایه «از ماست که برماست» ایمان آوردم و پشت دستم را داغ کردم که تا من باشم دیگر پیرامون ترفیع رتبه نگردم.
«داستان کباب غاز، محمد علی جمال‌زاده» (دی ۹۸)

الف) یک «کنایه» در متن بیابید و معنی آن را بنویسید.

از ماست که بر ماست: کنایه از مقصر دانستن خود || پشت دست داغ کردن: عبرت گرفتن و توبه کردن

ب) آرایه «تضمین» را در متن پیدا کنید و بنویسید. **از ماست که بر ماست**

ج) بین واژه‌های «دست» و «شست» چه آرایه‌ای وجود دارد؟ **جناس ناهمسان (ناقص) اختلافی**

د) دو مورد از ویژگی‌های زبانی نثر جمال‌زاده را بنویسید.

قالب متن داستان است. به محتوا توجه دارد و در نقد تظاهر و دورویی است. سبک نویسندگی و کاربرد واژگان

عامیانه و متداول در نثر همان دوره است مانند: دست چلاق شده، پشت دست داغ کردن، و کلام را به طبع

خوانندگان نزدیک کرده‌است. درون مایه طنزمانند: لباس نودوز خودم را با مایحتوی بیرون انداخته بودم. به راه

کسانی چون زین العابدین مراغه‌ای و دهخدا رفته است. (۲ مورد)

۴. سروده زیر از «پروین اعتصامی» را بخوانید و به پرسش‌ها پاسخ دهید. (خرداد ۹۹)

۱- محتسب مستی به ره دید و گریبانش گرفت   مست گفت: «ای دوست، این پیراهن است افسار نیستست»

۲- گفت: «مستی، زان سبب افتان و خیزان می‌روی»   گفت: «جرم راه رفتن نیست، ره هموار نیست»

۳- گفت: «می‌باید تو را تا خانه قاضی برم»   گفت: «رو، صبح آی، قاضی نیمه شب بیدار نیست»

۴- گفت: «نزدیک است والی را سرای، آن‌جا شویم»   گفت: «والی از کجا در خانه خمار نیست؟»

۵- گفت: «دیناری بده پنهان و خود را وارهان»   گفت: «کار شرع، کار درهم و دینار نیست»

الف) شاعر در گفتگوی بین «محتسب» و «مست» از کدام شیوه شعری استفاده کرده‌است؟ **مناظره**

ب) دو مورد «ویژگی زبانی» را در بیت چهارم بیابید و بنویسید.

۱- «رای فک اضافه» سرای والی، والی مضاف‌الیه ۲- شویم در معنی فعل خاص «برویم» خصوصیت سبک خراسانی

ج) محتوای شعر پروین را از نظر فضای کلی (سطح فکری) بررسی کنید. (سه مورد)

انعکاس اوضاع نامطلوب سیاسی - اجتماعی عصر خود، ترسیم فساد و تزویر اجتماع، انتقاد اجتماعی و اعتراض به شیوه برخورد عاملان حکومت با مردم، بیان گستردگی و رواج نابسامانی‌ها و انحراف عمومی جامعه، بی‌عدالتی، بی‌بندوباری و فساد دستگاه حاکم، غفلت کارگزاران از امور دینی و اشاره به پدیده اجتماعی رشوه‌خواری عصر شاعر. محتسب نماد انسان‌های حاکم بر جان و مال و ناموس مردم که تنها ظواهر شریعت را حفظ می‌کنند و در عمل به آن پایبند نیستند. مست، نماد انسانی کاملاً آگاه مثل خود شاعر که در این پوشش و با بیانی طنزآمیز نابسامانی جامعه را به تمسخر می‌گیرد و خود را تبرئه می‌کند. (سه مورد)

۵. با توجه به متن زیر از «جلال آل احمد» به پرسش‌ها پاسخ دهید. (خرداد ۹۹)

«آخر چرا تصادف کردی؟ ...» مثل این که سؤال را از او کردم، اما وقتی دیدم نمی‌تواند حرف بزند، خودم را به عنوان اودم چک گرفتم: «آخر چرا؟» به چنان عتابی و خطابی این‌ها را می‌گفتم که چشمم به دکتر کشیک افتاد. «مرده شورتون بیره، ساعت چهار تا حالا از تن این مرد خون میره، حیفتون نیومد؟ ...» دستی روی شانهم نشست و فریادم را خواباند. برگشتم پدرش بود. با همان هیكل و همان قیافه. نیمه همان سیب اما سوخته‌تر و پلاسیده‌تر ... و تازه داشت گل از گلم می‌شکفت که شنیدم: - آقا کی باشند؟ این را همان دکتر کشیک گفت که من باز سوار شدم: - «مرا می‌گید آقا؟ من هیشکی. یک آقا مدیر کوفتی. این هم معلّم. نواله تاریخ تشریح شما ...» که یک مرتبه عقل هی زد که «پسرخفه شو!» و خفه شدم. دام می‌خواست یک کلمه دیگر بگوید. یک کنایه بزند، یک لبخند، کوچک‌ترین نیش ...»

الف) توصیف جزئی رفتار و خصوصیات افراد از ویژگی‌های داستان جلال آل احمد است، نمونه‌ای از آن را در متن بیابید و بنویسید.

دستی روی شانهم نشست و فریادم را خواباند. برگشتم پدرش بود. با همان هیكل و همان قیافه. نیمه همان سیب اما سوخته‌تر و پلاسیده‌تر.

ب) معنی کنایه‌های زیر را بنویسید.

۱- گل از گلم می‌شکفت: شاد شدن و لبخند زدن ۲- خودم را دم چک گرفتم: خودم را مقصر دانستم

ج یکی از ویژگی‌های سبکی نویسنده به کارگیری «حذف فعل است». یک مورد در متن بالا پیدا کنید و بنویسید.

اما سوخته‌تر و پلاسیده‌تر «بود»، هیشکی «نیستم»، مدیر کوفتی «هستم»، این هم معلّم «است»، نواله تاریخ

تشریح شما «است»، یک لبخند «بزند»، نیش «بزند» (یک مورد)

د) دو مورد از ویژگی‌های شاخص نثر دوره معاصر تا انقلاب اسلامی را در متن بالا بنویسید.

۱- کاربرد زبان محاوره و عامیانه مانند: مرده شورتون بیره. هیشکی، می‌گید، حیفتون نیومد از تن این مرد خون میره

۲- کوتاهی و سادگی جملات ۳- به کاربردن کنایه و ضرب المثل (موجود در متن) ۴- طنز موجود در متن مانند:

مدیر کوفتی. (دو مورد)

۶. دو مورد از ویژگی‌های فکری شعر زیر را بنویسید. (خرداد ۹۹)

«با این نسیم سحرخیز، برخیز اگر جان سپردیم
در باغ می‌ماند ای دوست، گل یادگار من و تو
دیروز در غربت باغ، من بودم و یک چمن داغ
امروز خورشید در دشت، آینه‌دار من و تو» (سلمان هراتی)

۱- نوید پیروزی انقلاب اسلامی ۲- مفهوم ایثار، فداکاری و شهادت در راه انقلاب اسلامی ۳- اشاره به دستاوردهای ارزشمند انقلاب ۴- مقایسهٔ اوضاع جامعهٔ سیاسی - اجتماعی قبل و بعد از انقلاب و ترسیم فضای مطلوب جامعهٔ در سایهٔ انقلاب اسلامی. «دو مورد»

۷. متن زیر از داستان «سانتاماریا» سید مهدی شجاعی را از نظر ویژگی‌های داستان‌های بعد از انقلاب اسلامی در قلمرو فکری بررسی کنید. (خرداد ۹۹)

«درست در همان لحظه، شما «یامهدی» غریبانه‌ای گفتید و تفنگ از دستتان افتاد و من نفهمیدم چرا. ولی بی‌اختیار پیش دویدم تا تفنگ را بردارم و به دستتان بدهم؛ مثل گاهی که در کلاس قلمی، کاغذی از دستتان می‌فتاد و ما بی‌اختیار خم می‌شدیم تا آن را به شما بدهیم. ایستاده بودید ولی تفنگ را نگرفتید. به دستتان نگاه کردم، دیدم که از مچتان خون می‌ریزد، تفنگ را با دست چپ از من گرفتید و همه را گفتید که بروند و بازگشتید به حال اولتان، انگار نه انگار که یک دست از دست داده‌اید»

۱- وقوع جنگ تحمیلی ۲- دفاع مقدس از وطن ۳- فرهنگ ایثار ۴- استقبال از شهادت ۵- اعتقادات دینی شیعی ۶- مقاومت هشت سالهٔ مردم در جنگ تحمیلی

۸. با توجه به متن زیر از «سید محمدعلی جمال‌زاده» به پرسش‌ها پاسخ دهید. (شهریور ۹۹)

شب عید نوروز بود و موقع ترفیع رتبه، در اداره با هم قطارها قرار و مدار گذاشته بودیم که هر کس اول ترفیع رتبه یافت، به عنوان ولیمه کباب غاز صحیحی بدهد؛ زد و ترفیع رتبه به اسم من درآمد. عیالم گفت: «تنها همان رتبه‌های بالا را وعده بگیر و مابقی را خط بکش و بگذار سماق بمکند.»

الف) یک ویژگی مهم «سبک نویسندگی جمال‌زاده» را در این عبارت بنویسید. کاربرد کلمات عامیانه و متداول در نثر،

نزدیکی کلام به طبع خوانندگان، کاربرد کنایات، جملات کوتاه و ...

ب) یک «کنایه» از متن بالا بیابید و مفهوم آن را بنویسید.

خط بکش: کنایه از حذف کن سماق بمکند: کنایه از انتظار بکشند.

۹. دو ویژگی شعر «ققنوس»، سرودهٔ «نیما یوشیج» را از نظر «قالب» بنویسید. (شهریور ۹۹)

«ققنوس، مرغ خوش‌خوان، آوازهٔ جهان / آواره ماند از وزش بادهای سرد / بر شاخ خیزران / بنشسته است فرد بر گرد او به هر سر شاخی پرندگان / او ناله‌های گمشده ترکیب می‌کند.»

این شعر در قالب شعر نو (نیمایی) سروده شده است که در آن یکسانی مصراع‌ها از نظر تعداد هجاها شرط نیست و شعر وزن و قافیه دارد.

۱۰. با توجه به سروده زیر از «سلمان هراتی»، شاعر انقلاب اسلامی، به پرسش‌های مربوط به آن پاسخ دهید. (شهریور ۹۹)

۱- «دیروز در غربت باغ من بودم و یک چمن داغ امروز خورشید در دشت، آیینه دار من و تو

۲- «این فصل، فصل من و توست، فصل شکوفایی ما برخیز با گل بخوانیم اینک بهار من و تو»

الف) دو ویژگی «ادبی» بیت «یک» را بنویسید. **دیروز و امروز: تضاد و مجاز || خورشید آیینه‌دار من و توست: تشبیه**

|| کلمات: «باغ، داغ» و «من، چمن»: جناس || باغ: استعاره از ایران، غربتی که در محیط ایران وجود داشت ||

دشت: استعاره از کشور و وطن || غربت باغ: اضافه استعاری.

ب) دو ویژگی «زبانی» بیت «دو» چیست؟ **بیت پنج جمله است || این فصل: نهاد || فصل من و تو: مسند || فعل جمله**

پنجم به قرینه حذف شده است || و ...

۱۱. شعر زیر از مجموعه «زمستان» سروده «آخوان ثالث» است؛ دو ویژگی شعری این شاعر را بنویسید. (شهریور ۹۹)

«سلامت را نمی‌خواهند پاسخ گفت / سرها در گریبان است / و گر دست محبت سوی کس یازی، / به اکراه آورد دست از بغل بیرون / که سرما سخت سوزان است.»

شعر «آخوان ثالث» شعری اجتماعی است و حوادث زندگی مردم را در خود منعکس می‌کند. او زبانی «نمادین» دارد.

۱۲. با توجه به شعر زیر از «احمد عزیزی»، به پرسش‌ها پاسخ دهید. (دی ۹۹)

یاس مثل عطر پاک نیت است یاس استنشاق معصومیت است

یاس را آیینه‌ها رو کرده‌اند یاس را پیغمبران بو کرده‌اند

یاس بوی حوض کوثر می‌دهد عطر اخلاق پیمبر می‌دهد

الف) یک ویژگی فکری آن را بنویسید.

این شعر در مورد مقام والای حضرت زهرا (س) است که اسوه تاریخی و مذهبی هستند.

ب) دو ویژگی «ادبی» بیت اول چیست؟ **در بیت اول آرایه‌های «تشبیه» و «استعاره» به کار رفته است.**

۱۳. متن زیر از «سید محمد علی جمال‌زاده» است؛ به پرسش‌های مربوط به آن پاسخ دهید. (شهریور ۱۴۰۰)
«دیگران نیز فرصت نداده مانند قحطی‌زدگان به جان غاز افتادند و در یک چشم به هم زدن، چنان کلکش را کردند که گویی هرگز غازی قدم به عالم وجود ننهاده بود! در همان بحبوحه بخور بخور، صدای تلفن بلند شد، بیرون جستم و فوراً برگشته و به آقای استادی گفتم: «وزیر داخله پای تلفن است» یارو حساب کار خود را کرده، بدون آن که سر سوزنی خود را از تک و تا بیندازد، دل به دریا زده و به دنبال من از اتاق بیرون آمد.»

الف) یک عبارت کنایی از متن ذکر نمایید.

یک چشم به هم زدن || کلکش را کردند || حساب کار خود را کرده || سر سوزنی || دل به دریا زده.

ب) در جای خالی کلمه مناسب بنویسید.

«جمال‌زاده» در داستان بیشتر از این که به محتوا توجه داشته باشد به سبک نویسندگی و کاربرد کلمات **عامیانه** و متداول در نثر توجه داشت.

ج) واژه درست را از داخل کمانک انتخاب کنید.

از آثار دیگر جمال‌زاده می‌توان به (**تلخ و شیرین** - سه تار) اشاره کرد.

۱۴. ابیات زیر سروده «پروین اعتصامی» است، به پرسش‌های مربوط به آن پاسخ دهید. (شهریور ۱۴۰۰)
محتسب مستی به ره دید و گریبانش گرفت   مست گفت: ای دوست، این پیراهن است افسار نیست
گفت از بهر غرامت، جامه‌ات بیرون کنم   گفت: پوشیده است، جز نقشی ز پود و تار نیست

الف) به این شیوه گفت و گو میان دو انسان **مناظره** می‌گویند.

ب) مصراع «گفت پوشیده است، جز نقشی ز پود و تار نیست» به چه موضوعی تأکید می‌کند؟ **فقر**

۱۵. به پرسش‌های مربوط به سروده زیر از «نیما یوشیج» پاسخ دهید. (دی ۱۴۰۰)

«در شب تیره دیوانه‌ای کاو / دل به رنگی گریزان سپرده / در دره سرد و خلوت نشسته / همچو ساقه گیاهی فسرده / می‌کند داستانی غم‌آور ...»

الف) قالب این شعر چیست؟ **نو یا نیمایی**

ب) دو ویژگی این شعر را بنویسید.

تغییر در آوردن جایگاه قافیه و کوتاهی و بلندی مصراع‌ها، نگاه نو و نگرش عاطفی به واقعیات ملموس - سیر آزاد تخیل - نزدیکی به ادبیات نمایشی از ویژگی‌های این شعر نیما است.

۱۶. با توجه به شعر زیر که سروده «مهدی اخوان ثالث» است، به پرسش‌ها پاسخ دهید: (دی ۱۴۰۰)

«سلامت را نمی‌خواهند پاسخ گفت / سرها در گریبان است / کسی سر برنیارد کرد پاسخ‌گفتن و دیدار یاران را / نگه جز پیش پا را دید
نتواند / که ره تاریک و لغزان است / و گر دست محبت سوی کس یازی / به اکراه آورد دست از بغل بیرون / که سرما سخت سوزان است»
الف) دو ویژگی شعر «اخوان» را بنویسید. **بیان روایی و داستانی، حماسی بودن زبان، کهن‌گرایی، به‌کارگیری ترکیبات زیبا و خوش‌آهنگ، کاربردهای نحوی سبک خراسانی، شعر اجتماعی، انعکاس حوادث زندگی مردم در شعر.**

ب) یک اثر از این شاعر نام ببرید. **آخر شاهنامه، زمستان، از این اوستا**

۱۷. شعر زیر سروده «مهدی اخوان ثالث» است؛ به پرسش‌های مربوط به آن پاسخ دهید. (خرداد ۱۴۰۱)

«سلامت را نمی‌خواهند پاسخ گفت / سرها در گریبان است / کسی سر بر نیارد کرد پاسخ‌گفتن و دیدار یاران را / نگه جز پیش پا را دید
نتواند / که ره تاریک و لغزان است / و گر دست محبت سوی کس یازی، / به اکراه آورد دست از بغل بیرون / که سرما سخت سوزان است»
الف) مصراع‌های مشخص شده، نمونه‌ای از کاربرد نحوی سبک **خراسانی** است.

ب) شعر «اخوان ثالث» شعری **اجتماعی** است که حوادث زندگی مردم را در خود منعکس می‌کند.

ج) «اخوان ثالث» در بیشتر مجموعه‌ها مثل «زمستان» زبانی **نمادین** دارد.

۱۸. با توجه به شعر زیر به پرسش‌ها پاسخ دهید. (شهریور ۱۴۰۱)

«در شب تیره دیوانه‌ای کاو / دل به رنگی گریزان سپرده / در درهٔ سرد و خلوت نشسته / همچو ساقهٔ گیاهی فسرده / می‌کند داستانی
غم‌آور ...»

الف) این سروده، از منظومهٔ **افسانه** به عنوان «بیانیهٔ شعر نو» است.

ب) یک ویژگی «ادبی» این شعر را بنویسید.

**تغییر در آوردن جایگاه قافیه، نگاه نو و نگرش عاطفی به واقعیات ملموس، سیر آزاد تخیل، نزدیکی به ادبیات
نمایشی، مصراع‌ها کوتاه و بلند هستند یا تعداد نشانه‌های هجایی و وزن‌واژه‌های یک مصراع با مصراع دیگر برابر
نیست.**

۱۹. به پرسش‌ها پاسخ دهید. (شهریور ۱۴۰۱)

الف) اوج نویسندگی «سیمین دانشور» در کدام اثر او، نمایان است؟ **سووشون**

ب) موضوع این اثر را بنویسید.

داستان زندگی زری و یوسف و اوضاع اجتماعی مردم فارس در خلال جنگ جهانی دوم

۲۰. نمونه زیر از کتاب «ارزیابی شتابزده» اثر جلال آل احمد است. با بررسی آن، به پرسش‌ها پاسخ دهید. (دی ۱۴۰۱)

«شبی که آن اتفاق افتاد، ما به صدای در از خواب پریدیم؛ اول گمان کردم میراب است. خواب که از چشمم پرید و از گوشم تازه فهمیدم
که در زدن میراب نیست و «شستم خبردار شد». گفتیم: «سیمین! به نظرم حال پیرمرد خوش نیست» کلفتشان بود، وحشت زده

برای مطالعه آرایه‌های ادبی، نکات دستوری و ... به صورت رایگان، بر روی آدرس سایت <https://esfandiariabuzar.ir> ضربه بزنید.

می‌نمود. آن سر بزرگ داغ داغ بود؛ اما چشم‌ها را بسته بودند؛ کوره‌ای تازه خاموش شده. عالیه خانم بیتابی می‌کرد و هی می‌پرسید: «فلانی یعنی نیمام از دست رفت؟!» گفتم: «برو سماور را آتش کن؛ حالا قوم و خویش‌ها می‌آیند.» سماور نفتی که روشن شد، گفتم رفت قرآن آورد. لای قرآن را باز کردم؛ آمد: «والصافات صفا»

الف) «ارزیابی شتابزده» مجموعه ..... جلال آل احمد است. **مقالات**

ب) با بررسی نوشته فوق، یکی از ویژگی‌های برجسته زبانی نثر جلال آل احمد را بنویسید. **نثر پر شتاب و بریده و بریده که از آن با عنوان نثر تلگرافی یاد می‌کنند. (ویژگی‌هایی از قبیل سادگی، روانی، استفاده از کنایات و بیان عامیانه)**

ج) یک «کنایه» در متن بیابید که ضرب المثل شده است. **شستم خبردار شد**

د) آرایه «تضمین» را در متن فوق پیدا کنید و بنویسید. **والصافات صفا**

۲۱. با توجه به سروده زیر، به پرسش‌ها پاسخ دهید. (خرداد ۱۴۰۲)

«در فکر آن گودالم / که خون تو را مکیده است / هیچ گودالی چنین رفیع ندیده بودم / در حوض هم می‌توان عزیز بود» موسوی گرمارودی

الف) آرایه پارادوکس را نشان دهید. **گودال رفیع**

ب) این سروده به کدام واقعه در تاریخ اسلام اشاره دارد؟ **واقعه عاشورا**

ج) شاعر این سروده، در کدام یک از سه شاخه ادبیات معاصر در عصر انقلاب اسلامی قرار می‌گیرد؟ **شاخه نخست**

۲۲. در منظومه «ققنوس، مرغ خوشخوان آوازه جهان / آواره ماند از وزش بادهای سرد / بر شاخ خیزران / بنشسته است فرد / بر گرد او به هر سر شاخی پرندگان / او ناله‌های گمشده ترکیب می‌کند...»: (شهریور ۱۴۰۲)

الف- دو ویژگی ادبی این سروده را بنویسید. **الف- استفاده از نماد، کاربرد مراعات نظیر یا عدم تساوی طول مصراع‌ها و یا**

موارد درست دیگر

ESFANDIARI
ABUZAR

ب- قالب این شعر چیست؟ **نیمایی یا شعر نو**

موسیقی شعر

۱. «وزن‌واژه» شعر زیر را بنویسید. (خرداد ۱۴۰۱)

«بیا ره توشه برداریم / قدم در راه بی‌برگشت بگذاریم / ببینیم آسمان «هرکجا» آیا همین رنگ است؟» **مفاعیلن**

درس هشتم: اختیارات شاعری (۲): وزنی

موسیقی شعر

۱. با توجه به جمله زیر، مورد درست را از داخل پرانتز انتخاب کنید. (خرداد ۹۸)
با توجه به علامت‌های هجایی، رکن «سوی دلم» «U - U -» شاعر از اختیار وزنی (قلب - ابدال) استفاده کرده است. **قلب**
۲. واژه‌های «که» (U) و «نیست» (U -) در کجای مصراع با کلمه «بد» (-) برابر است؟ این اختیار از کدام نوع است؟ (خرداد ۹۸)
در هجای پایان مصراع - اختیار وزنی

۳. پس از تقطیع هجایی و تعیین وزن بیت زیر، اختیارات «وزنی» به کار رفته در آن را بنویسید. (خرداد ۹۸)

دَس ت دَر دا	مَ نِ مولا	ز د در
- - U -	- - U U	- -
کِ عَ لِ بُگ	دُ رُ از ما	مَ گِ دَر
- - U U	- - U U	- U U

آوردن «فاعلاتن» به جای فعاتن در رکن اول مصرع اول و ابدال (در رکن پایانی مصراع اول؛ شاعر به جای دو هجای کوتاه کنار هم، یک هجای بلند آورده است).

۴. پس از تقطیع هجایی بیت زیر، هجاهای معادل در دو مصراع را مقایسه کنید؛ و دو اختیار «وزنی» به کار رفته در بیت را بیابید و در مورد آن بنویسید. (شهریور ۹۸)
«چرخ برهم زخم ار غیر مرادم گردد   من نه آنم که زبونی کشم از چرخ فلک»

پایه‌های آوایی	چرخ برهم	زَنْ مَرَعِی	رُم را دم	گر دد
من ن آ نم	کِ زِ بو نی	کِ شِ مَزِ چَر	خ ف لک	- -
- - U -	- - U U	- - U U	- - U U	- U U
فاعلاتن	فَعَلاتن	فَعَلاتن	فَعَلاتن	فَعِلن

الف) در رکن اول آوردن «فاعلاتن» به جای «فَعَلاتن»
ب) در رکن پایانی «ابدال» آوردن «فع لن» به جای «فَعِلن»

۵. با توجه به بیت « کیسه هنوز فربه است، با تو از آن قوی دلم / چاره چه خاقانی اگر، کیسه رسد به لاغری » (دی ۹۸)

الف) در کدام رکن بیت اختیار وزنی صورت گرفته است؟ نوع آن چیست؟ **رکن دوم مصرع دوم - قلب**

ب) کاربرد این قابلیت، تنها در چه وزن‌های رخ می‌دهد؟ **مُفْتَعِلِن و مفاعِلِن**

۶. پس از تقطیع هجایی بیت زیر «دو اختیار وزنی» به کار رفته در آن را پیدا کنید و بنویسید. (خرداد ۹۹)

« به که ز بهر سُخُن برنگشاید زبان گر نتواند که مرد سخن به پایان بُرد »

پایه‌های آوایی	بِه کِ زِ بَهِ گَر نَ تَ وا	رِ سُ خُن نَد کِ مَرَد (۱)	بَر نَ گُ شا سُ خُن بَ پا U - U - (۲)	یَد رَ بان یان بَ رَد
نشانه‌های هجایی	- U U -	- U -	- U U -	- U -
وزن شعر	مُفْتَعِلِن	فاعِلِن	مُفْتَعِلِن	فاعِلِن

۱- بلند بودن هجای پایان نیم مصرع دوم مانند پایان مصرع ۲- «اختیار قلب»: آوردن مفاعِلِن به جای مُفْتَعِلِن در رکن سوم مصرع دوم.

۷. اختیار «وزنی» بیت « سرو را مانی ولیکن سرو را رفتار نه ماه را مانی ولیکن ماه را گفتار نیست » را بنویسید. (شهریور ۹۹)
بلند بودن هجای پایان مصرع‌ها (هجای پایانی مصرع‌ها چه کوتاه باشد، چه کشیده، همواره بلند به حساب می‌آید و با علامت - نشان داده می‌شود.

۸. در بیت: «چو بشنوی سخن اهل دل مگو که خطاست سخن شناس نه‌ای جان من خطا اینجاست» اختیار وزنی «ابدال» در کدام قسمت آن به کار رفته است؟ (شهریور ۹۹)

شاعر در هجای سیزدهم از رکن پایانی مصرع دوم، هجای بلند «این» را معادل با دو هجای کوتاه «ک، خ» در رکن پایانی مصرع اول قرار داده است، بنابراین ابدال دارد.

۹. اختیار وزنی بیت: «یاد باد آن که ز ما وقت سفر یاد نکرد / به وداعی دل غمدیده ما شاد نکرد» را بنویسید؟ (دی ۹۹)

آوردن «فاعلاتن» به جای «فعلاتن» (در رکن اول مصرع اول)

۱۰. در کدام رکن از بیت «چو بشنوی سخن اهل دل مگو که خطاست / سخن شناس نه‌ای جان من خطا اینجاست» اختیار شاعری «ابدال» به کار رفته است؟ (خرداد ۱۴۰۰)

رکن پایانی مصرع دوم

۱۱. بیت «یاد باد آن که ز ما وقت سفر یاد نکرد
 به وداعی دل غمدیده ما شاد نکرد» (خرداد ۱۴۰۰)
 الف) تقطیع هجایی کنید. ب) نشانه‌های هجایی آن را بگذارید ج) وزن این بیت را بنویسید.

پایه‌های آوایی (تقطیع هجایی)	ی ا د با دان	کِ زِ ما وق	تِ سَ فَرِ یا	د نِ کرد
	ب و دا عی	دِ لِ غم دی	دِ یِ ما شا	د نِ کرد
نشانه‌های هجایی	- - U U	- - U U	- - U U	- U U
وزن	فعلاتن	فعلاتن	فعلاتن	فعن

(توضیح: در رکن اول مصراع اول از اختیار وزنی آوردن «فاعلاتن» به جای «فعلاتن» استفاده شده است)

۱۲. با توجه به بیت: «کیسه هنوز فربه است، با تو از آن قوی دلم
 چاره چه خاقانی اگر، کیسه رسد به لاغری» (شهریور ۱۴۰۰)
 الف) در چندمین رکن مصراع دوم به جای (U - U) «مفاعلن»، (- U U) «مفتعلن» آمده است؟ **دومین رکن**
 ب) نام این اختیار شاعری وزنی چیست؟ **قلب**

۱۳. بیت «چو بشنوی سخن اهل دل مگو که خطاست
 سخن شناس نه‌ای جان من خطا اینجاست» را: (شهریور ۱۴۰۰)
 الف) تقطیع هجایی کنید. ب) نشانه‌های هجایی آن را بگذارید. ج) وزن بیت را بنویسید.
 د) در رکن پایانی مصراع دوم، کدام اختیار شاعری وزنی، به کار رفته است؟ **ابدال**

پایه‌های آوایی (تقطیع هجایی)	چُ بش نِ وی	سُ خِ نِ اه	لِ دل مِ گو	کِ خِ طا ست
	سُ خُن شِ نا	سِ نِ ای جا	نِ مَن خِ طا	اینِ جاست
نشانه‌های هجایی	- U - U	- - U U	- U - U	- U U
وزن	مفاعِلن	فعلاتن	مفاعِلن	فعن

۱۴. با توجه به بیت «می‌کوش به هر ورق که خوانی / کان دانش را تمام دانی» به پرسش‌ها پاسخ دهید. (دی ۱۴۰۰)
الف) بیت را تقطیع هجایی کنید. (ب) نشانه‌های هجایی آن را بگذارید.

ج) کدام اختیار وزنی در بیت به کار رفته است؟ **ابدال** (د) وزن بیت چیست؟ **مستفعلُ فاعلاتُ فع لن یا مفعولُ مفاعِلن فعولن**

پایه‌های آوایی (تقطیع هجایی)	می کوش ب U U - -	هر وَرَقِ کِ	خا نِ
	کان دا نِش - - - -	را تِ ما م	دا نِ
نشانه‌های هجایی	U U - -	U - U -	- -
وزن	مستفعلُ	فاعلاتُ	فع لن

۱۵. برای هر یک از ابیات زیر، یکی از وزن‌های داخل کمانک را انتخاب کنید. (خرداد ۱۴۰۱)
(همسان دولختی - ناهمسان)

الف) تو با خدای خود انداز کار و دل خوش دار / که رحم اگر نکند مدّعی خدا بکند **ناهمسان**
ب) من به زبان اشک خود می‌دهمت سلام و تو / بر سر آتش دلم همچو زبانه می‌روی **همسان دولختی**

۱۶. با توجه به بیت «یار با ماست چه حاجت که زیادت طلبیم / دولت صحبتِ آن مونس جان ما را بس» به پرسش‌ها پاسخ دهید. (خرداد ۱۴۰۱)

الف) بیت را تقطیع هجایی کنید. (ب) نشانه‌های هجایی آن را بگذارید.

ج) وزن بیت چیست؟ **فعلاتن (فاعلاتن) فعلاتن فعلن (فعلن)**

د) یک اختیار «وزنی» این بیت را بنویسید.

بلند بودن هجای پایان مصراع - ابدال - آوردن فاعلاتن به جای فعلاتن در رکن اول (هر دو مصراع)

پایه‌های آوایی (تقطیع هجایی)	یار با ما	ست چ حاجت	کِ زِ یا کت	ظ ل بيم - U U
	دو ل تِ صُبح	بَ تِ آن مو	نِ سِ جان ما	را بس - - -
نشانه‌های هجایی	- - U U	- - U U	- - U U	- U U
وزن	فعلاتن	فعلاتن	فعلاتن	فعلن

۱۷. در رکن آخر مصراع «چو بشنوی سخن اهل دل، مگو که خطاست» کدام اختیار «وزنی» به کار رفته است؟ (شهریور ۱۴۰۱)

هجای کشیده در پایان مصراع، تبدیل به هجای بلند می‌شود

۱۸. با توجه به بیت «تو با خدای خود انداز کار و دل خوش دار / که رحم اگر نکند مدّعی، خدا بکند» به پرسش‌ها پاسخ دهید: (شهریور

۱۴۰۱)

الف) بیت را تقطیع هجایی کنید. ب) نشانه‌های هجایی آن را بگذارید.

ج) وزن این بیت را بنویسید. مفاعِلن مفاعِلن فَعِلن (فع لن)

د) یک اختیار «وزنی» این بیت را بنویسید. ۱- اختیار وزنی ابدال در کاربرد یک هجای بلند (خُش) به جای دو هجای کوتاه

(ب ک) در رکن پایانی (فعلن - فع لن) ۲- اختیار وزنی تبدیل هجای کشیده پایان مصراع به یک هجای بلند.

پایه‌های آوایی (تقطیع هجایی)	ث با ح دا	ی ح دن دا	ز کا ز دل	خُش دار
	کِ ح م گر	ن ک ند مد	د عی ح دا	ب ک ند
نشانه‌های هجایی	- U - U	- - U U	- U - U	- U U
وزن	مفاعِلن	فَعِلتن	مفاعِلن	فعلن

۱۹. در بیت زیر یک «اختیار وزنی» بیابید و نوع آن را بنویسید. (دی ۱۴۰۱)

دلم شکسته‌تر از شیشه‌های شهر شماسست شکسته باد کسی کاین چنینمان می‌خواست

۱) ابدال در رکن پایانی مصراع دوم (می خواست) ۲) بلند بودن هجای پایانی در هر دو مصراع (ماست، خواست)

۲۰. با توجه به بیت زیر به پرسش‌ها پاسخ دهید. (دی ۱۴۰۱)

«من ندانم به نگاه تو چه رازی است نهان که من آن راز توان دیدن و گفتن نتوان»

الف) بیت را تقطیع هجایی کنید. ب) نشانه‌های هجایی آن را بگذارید.

ج) وزن بیت را بنویسید.

د) یک اختیار «وزنی» مشخص کنید. آوردن فاعلاتن به جای فعلاتن در مصراع اول

پایه‌های آوایی (تقطیع هجایی)	م ن دا نم - - U -	ب ن گا ه	ث چ را زی	ست ن هان
	ک م نان را	ز ت وان دی	د ن گف تن	ن ت وان
نشانه‌های هجایی	- U U -	- U U -	- U U -	- U U
وزن	فعلاتن	فعلاتن	فعلاتن	فعلن

(خرداد ۱۴۰۲)

۲۱- با توجه به بیت زیر، به پرسش‌ها پاسخ دهید.

«مرا بسود و فروریخت هرچه دندان بود
نبود دندان لابل چراغ تابان بود»

الف) وزن بیت را بنویسید. **مفاعیلن فاعلاتن مفاعیلن فاعلن**

ب) در رکن دوم مصراع دوم، کدام اختیار وزنی به کار رفته است؟ **ابدال**

۲۲. با در نظر گرفتن بیت زیر به سؤالات پاسخ دهید: (شهریور ۱۴۰۲)

همین حکایت، روزی به دوستان برسد که سعدی از پی جانان برفت و جان انداخت

الف- مصرع دوم را تقطیع هجایی کنید. **ک / سَع / د / یَز / پ / ی / جَا / نَ / ا / ب / رَف / تْ / جَا / نَ / دَاخِ**

ب- در آخرین هجای بیت، کدام نوع اختیار شاعری به کار رفته است؟ **اختیار وزنی بلند بودن هجای پایانی مصراع**

پ- اختیار شاعری وزنی مشترک هر دو مصراع را بنویسید. **ابدال**

۲۳. در کدام بیت، اختیار وزنی «آوردن فاعلاتن به جای فاعلاتن» به کار رفته است؟ (شهریور ۱۴۰۲)

الف- **یاد باد آن که ز ما وقت سفر یاد نکرد** **به وداعی دل غم‌دیده ما شاد نکرد**

ب- یوسف گم‌گشته بازآید به کنعان غم‌مخور کلبه احزان شود روزی گلستان غم‌مخور

۲۴. شاعر در کدام رکن از مصراع‌های بیت زیر از اختیار شاعری وزنی «ابدال» استفاده کرده است؟ (شهریور ۱۴۰۲)

خسروان قبله حاجات جهانند ولی سبیش بندگی حضرت درویشان است

در رکن آخر مصراع دوم یا (شاست)

۲۵. جاهای خالی را کامل کنید. (شهریور ۱۴۰۲)

کاربرد قابلیت وزنی «قلب» بسیار کم است و تنها در وزن‌های **مفتعلن یا -uu-** و **مفاعیلن یا -u-u-** رخ می‌دهد.

ESFANDIARI
ABUZAR

درس نهم: اغراق، ایهام و تناسب

زیبایی شناسی

۱. در بیت: «گر هزار است بلبل این باغ / همه را نغمه و ترانه یکی است» (دی ۹۷)

الف) در کدام واژه آرایه «ایهام تناسب» به کار رفته است؟ **هزار**

ب) واژه مورد نظر با کدام کلمه‌ها «تناسب» دارد؟ **بلبل، باغ، نغمه و ترانه**

۲. در بیت: «چنان سایه گسترد بر عالمی / که زالی نیندیشد از رستمی» (خرداد ۹۸)

الف) در کدام واژه آرایه «ایهام تناسب» به کار رفته است؟ **زال**

ب) واژه مورد نظر با کدام کلمه «تناسب» دارد؟ **رستم**

۳. در بیت «محرم این هوش جز بی‌هوش نیست / مر زبان را مشتری جز گوش نیست» کدام آرایه ادبی به کار نرفته است؟ (خرداد ۹۸)

الف) تمثیل   ب) متناقض‌نما   ج) اسلوب معادله   د) **حسن تعلیل**

۴. در بیت‌های زیر، هر یک از قسمت‌های مشخص شده، کدام آرایه معنوی را به وجود آورده است؟ (بخش‌های مشخص شده در ابیات زیر، کدام «آرایه معنوی» را پدید آورده است؟)

* چو رامین که کهی بناختی چنگ   ز شادی بر سر آب آمدی سنگ   (شهریور ۹۸) **اغراق**

* اگر سنت اوست نوآوری   نگاهی هم از نو به سنت کنیم   (دی ۹۹) **ایهام**

* عرضه کردم دو جهان بر دل کار افتاده   به جز از عشق تو باقی همه فانی دانست   (دی ۱۴۰۱) **ایهام**

* چنان سایه گسترد بر عالمی   که زالی نیندیشد از رستمی (ایهام – **ایهام تناسب**) (دی ۱۴۰۱)

۵. در بیت «پرستش به مستی است در کیش مهر / برون‌اند زین جرگه هوشیارها» واژه «مهر» در معنای «عشق و مهرورزی» پذیرفتی است و دارای آرایه **ایهام تناسب** است؛ معنی دیگر آن با واژه‌های **کیش** و **پرستش** تناسب دارد. (شهریور ۹۸)

۶. آرایه‌های درست هر بیت را از کمانک مقابل آن بیابید و بنویسید. (برای هر یک از ابیات زیر، آرایه مناسب را از داخل کمانک انتخاب کنید)

* چندین که برشمردم از ماجرای عشقت   اندوه دل نگفتم الا یک از هزاران (اسلوب معادله – **اغراق**) (شهریور ۹۸)

* باز آی که در غم تو ما را   چشمی و هزار چشمه آب است (مراعات نظیر – **اغراق**) (خرداد ۹۹)

* بی مهر رخت روز مرا نور نمانده است / وز عمر مرا جز شب دیجور نمانده است (اسلوب معادله – **ایهام**) (شهریور ۹۹)

- * چو رامین گه‌گهی بنواختی چنگ / ز شادی بر سر آب آمدی سنگ (حس آمیزی - **اغراق**) (دی ۱۴۰۰)
- * عهد کردی که کُشی فرصت خود را روزی / فرصت ار یافتی، آن عهد فراموش نکن (متناقض‌نما - **ایهام**) (دی ۱۴۰۰)
- * گر برگ گل سرخ کنی پیره‌نش را / از نازکی آزار رساند بدنش را (**اغراق** - تضاد) (خرداد ۱۴۰۱)
- * دست در دامن مولا زد در / که علی بگذر و از ما مگذر (**ایهام** / اغراق) (خرداد ۱۴۰۲)

۷. در بیت «اگر سنت اوست نوآوری / نگاهی هم از نو به سنت کنیم» واژه «از نو» ایهام دارد؛ معانی مختلف آن را بنویسید. (شهریور ۹۸)

۱- مجدد ۲- قالب شعر نو

۸. در بیت «نگران با من استاده سحر / صبح می‌خواهد از من / کز مبارک دم او آورم این قوم به جان باخته را / بلکه خبر» کلمه «نگران» ایهام دارد، معانی مختلف آن را بنویسید. (دی ۹۸)

۱- نگریستن ۲- نگران و مضطرب

۹. در بیت «چون شبنم اوفتاده بودم پیش آفتاب / مهرم به جان رسید و به عیوق بر شدم» (دی ۹۸)

مهر

آفتاب یا عیوق

۱۰. کدام آرایه ادبی، مناسب‌ترین ابزار برای تصویر آفرینی در حماسه است؟ این آرایه را در بیت زیر بیابید. (خرداد ۹۹)

چو بوسید پیکان سرانگشت اوی / گذر کرد بر مهره پشت اوی

اغراق || همین که نوک تیر به سرانگشت رستم رسید از مهره پشت اشکبوس گذر کرد (سرعت تیراندازی)

۱۱. در شعر زیر، کدام واژه دارای ایهام است؟ معانی آن را بنویسید. (خرداد ۹۹)

«ناگهان انگار / بر لب آن چاه / سایه‌ای را دید / او شغاد، آن نابادر بود»

نابادر: ۱- برادر ناتنی ۲- ناجوانمرد؛ نامرد

۱۲. با توجه به «ایهام تناسب» به کار رفته در بیت زیر: (خرداد ۹۹)

«ز شور عشق، دل خویش چون سبک سازیم / نمک جدا به چه تدبیر از کباب کنیم»

الف) واژه «شور» در این بیت به معنی **غوغا و هیجان** است؛ و معنی دیگر آن «**نمکین** / **پرنمک**» است.

ب) در معنایی که در مورد نظر نیست، واژه شور با «**نمک**» تناسب دارد.

۱۳. در بیت: «روی خوبت آیتی از لطف بر ما کشف کرد / زان زمان جز لطف و خوبی نیست در تفسیر ما» (شهریور ۹۹)

آیت

۱- نشانه ۲- آیه

تفسیر

الف) کدام واژه، آرایه «ایهام تناسب» به وجود می‌آورد؟

ب) دو معنی این واژه را بنویسید.

ج) این واژه با کدام یک از کلمات بیت «تناسب» دارد؟

۱۴. در کدام گزینه واژه «مهر» آرایه «ایهام تناسب» دارد؟ (دی ۹۹)

الف) من ندانستم از اول که تو بی مهر و وفایی عهد نابستن از آن به، که ببندی و نیایی

ب) بی مهر رخت روز مرا نور نمانده است وز عمر مرا جز شب دیجور نمانده است

ج) پرستش به مستی است در کیش مهر برون‌اند زین جرگه هشیارها

۱۵. در بیت: «روی خوبت آیتی از لطف بر ما کشف کرد زان زمان جز لطف و خوبی نیست در تفسیر ما» (خرداد ۱۴۰۰)

الف) کدام واژه، آرایه «ایهام تناسب» را به وجود آورده است؟ آیت

ب) این واژه با کدام کلمه در بیت، «تناسب» برقرار کرده است؟ تفسیر

۱۶. در بیت «خانه زندان است و تنهایی ضلال هر که چون سعدی گلستانیش نیست»: (خرداد ۱۴۰۰)

الف) در کدام واژه، آرایه «ایهام» به کار رفته است؟ گلستان

ب) معانی مختلف این واژه را بنویسید. (۱) باغ و گلزار (۲) کتاب گلستان سعدی

۱۷. در بیت «پرستش به مستی است در کیش مهر برون‌اند زین جرگه هشیارها»: (شهریور ۱۴۰۰)

الف) کدام واژه، آرایه «ایهام تناسب» پدید آورده است؟ مهر

ب) این واژه با کدام کلمه در بیت، «تناسب» دارد؟ پرستش

۱۸. آرایه مشترک ابیات زیر چه نام دارد؟ (شهریور ۱۴۰۰)

الف) بگذار تا بگریم چون ابر در بهاران کز سنگ ناله خیزد روز وداع یاران

ب) دلم گرفته از این روزها دلم تنگ است میان ما و رسیدن هزار فرسنگ است اغراق

۱۹. در بیت: «اگر سنت اوست نوآوری / نگاهی هم از نو به سنت کنیم»: (شهریور ۱۴۰۰)

الف) واژه «از نو» آرایه ..... پدید آورده است. ایهام

ب) دو معنای این واژه را با توجه به بیت بنویسید. ۱- دوباره ۲- جدید

۲۰. با توجه به بیت: «گر هزار است بلبل این باغ / همه را نغمه و ترانه یکی است» به پرسش‌ها پاسخ دهید: (دی ۱۴۰۰)

الف) در کدام واژه آرایه «ایهام تناسب» به کار رفته است؟ هزار

ب) معانی مختلف این واژه را بنویسید. ۱- عدد هزار ۲- بلبل

ج) این واژه، با کدام یک از واژه‌های بیت، تناسب دارد؟ بلبل، باغ، نغمه و ترانه

۲۱. با توجه به ابیات زیر به پرسش‌ها پاسخ دهید: (خرداد ۱۴۰۱)

۱- جان ریخته شد با تو ، آمیخته شد با تو / چون بوی تو دارد جان، جان را هله بنوازم

۲- پرستش به مستی است در کیش مهر / برون‌اند زین جرگه هشیارها

الف) در کدام یک از ابیات، آرایه «ایهام تناسب» وجود دارد؟

بیت ۲ یا پرستش به مستی است در کیش مهر / برون‌اند زین جرگه هشیارها

ب) کدام واژه این آرایه را پدید آورده است؟ **مهر**

ج) معانی مختلف این واژه را بنویسید. **محبت - خورشید**

۲۲. چگونه به وجود آرایه «ایهام تناسب» در واژه «هزار» پی می‌بریم؟ (شهریور ۱۴۰۱)

«گر هزار است بلبل این باغ / همه را نغمه و ترانه یکی است»

هزار در معنی عدد هزار و در معنی دیگر آن با بلبل، باغ، نغمه و ترانه تناسب دارد.

۲۳. مناسب‌ترین آرایه برای «تصویرآفرینی» بیت زیر، سروده فردوسی، چیست؟ (شهریور ۱۴۰۱)

«یکی تازی‌ای برنشسته سیاه / همی خاک نعلش برآمد به ماه»

اغراق

۲۴. در شعر «نگران با من استاد سحر / صبح می‌خواهد از من / کز مبارک دم او آورم این قوم به جان باخته را / بلکه خبر»: (شهریور ۱۴۰۱)

الف) کدام واژه آرایه «ایهام» را پدید آورده است؟

نگران

۱- نگاه کردن ۲- دلواپسی

ب) دو معنی این واژه را بنویسید.

۲۵. در شعر زیر «واژه‌ای» دیده می‌شود که معنای نزدیک آن در بیت آمده است و معنای دور آن با یکی از واژه‌های بیت تناسب دارد، آن

واژه کدام است؟ (دی ۱۴۰۱)

گویند روی سرخ تو سعدی که زرد کرد / اکسیر عشق بر مسم افتاد و زر شدم

د) زر

ج) مس

ب) روی

الف) اکسیر

۲۶. با توجه به ابیات زیر به پرسش‌ها پاسخ دهید. (دی ۱۴۰۱)

۱) گفتم که بوی زلفت گمراه عالمم کرد / گفتا اگر بدانی هم اوت رهبر آید

۲) یکی را حکایت کنند از مُلوک / که بیماری رشته کردش چو دوک

الف) در کدام بیت آرایه ایهام وجود دارد؟

گزینه ۱ (گفتم که بوی زلفت گمراه عالمم کرد / گفتا اگر بدانی هم اوت رهبر آید)

ب) با ذکر واژه ایهام‌دار ، معانی مختلف آن را بنویسید.

کلمه «بو» یک معنی به معنای رایحه و معنی دیگر آرزو

۲۷. باتوجه به آرایه «ایهام»، مصراع دوم بیت زیر را به دو شکل معنی کنید. (خرداد ۱۴۰۲)
«چون جام شفق موج زند خون به دل من   با این همه دور از تو مرا چهره زردی است»

به دلیل دوری از تو چهره‌ام زرد و بیمار است || دور باد از تو! چهره من زرد و بیمار است

۲۸. در بیت «گر هزار است بلبل این باغ   همه را نغمه و ترانه یکی است»: (خرداد ۱۴۰۲)
الف) واژه «هزار» علاوه بر عدد، چه معنایی را در ذهن خواننده تداعی می‌کند؟ **بلبل**
ب) توهّم در معنی دیگر این واژه، کدام آرایه ادبی را پدیدآورده‌است؟ **ایهام تناسب**

۲۹. در بیت زیر، دلیل وجود آرایه «اغراق» را توضیح دهید. (خرداد ۱۴۰۲)
«دلم گرفته از این روزها دلم تنگ است   میان ما و رسیدن هزار فرسنگ است»
شاعر در توصیف فاصله، بزرگنمایی کرده است. هزار فرسنگ، برای فاصله بسیار دور از ذهن است.

۳۰. «ایهام تناسب» به کار رفته در بیت زیر را توضیح دهید: (شهریور ۱۴۰۲)
گویند روی سرخ تو سعدی که زرد کرد؟   اکسیر عشق بر مسم افتاد و زر شدم
واژه «روی» دو معنای چهره و نوعی فلز دارد. در اینجا معنی چهره، پذیرفتنی است.

۳۱. در بیت «ارغوان جام عقیقی به سمن خواهد داد   چشم نرگس به شقایق نگران خواهد شد»: (شهریور ۱۴۰۲)
الف- کدام واژه ایهام دارد؟ **نگران**

ب- معانی واژه ایهامی آن را بنویسید. **۱- نگاه کننده یا نگرنده   ۲- دل واپس، مضطرب، آشفته**

۳۲. سعدی در بیت زیر با کاربرد کدام آرایه ادبی برای بزرگنمایی در توصیف روز وداع یار، اوج احساسات و عواطف درونی خود را نشان داده‌است؟

اغراق   بگذار تا بگیریم چون ابر در بهاران   کز سنگ ناله خیزد روز وداع یاران

نقد و تحلیل نظم و نثر

۱. با توجه به ابیات زیر، به پرسش‌ها پاسخ دهید. (شهریور ۱۴۰۰)

به کردار افسانه از هر کسی	شنیدم همی داستانت بسی
به تنها یکی گور بریان کنی	هوا را به شمشیر گریان کنی
برهنه چو تیغ تو بیند عقاب	نیارد به نخجیر کردن شتاب
نشان کمند تو دارد هژبر	ز بیم سنان تو خون بار ابر

الف) شاعر در بیان کدام یک از ویژگی‌های رستم زیاده‌روی کرده است؟ **شجاعت و قدرت**

ب) با توجه به این توصیف، مناسب‌ترین آرایه برای تصویرآفرینی در حماسه **اغراق** است.

۲. در بیت «گویند: روی سرخ تو سعدی، که زرد کرد؟ اکسیر عشق بر مسم افتاد و زر شدم»: (خرداد ۱۴۰۲)

روی

الف) کدام واژه آرایه «ایهام تناسب» را پدیدآورده است؟

ب) اگر هجاهای بیت را به شکل «سه‌تا، چهارتا، چهارتا، سه‌تا» جدا کنیم، وزن پایه‌های آوایی دوم و چهارم را بنویسید. **فاعلاتن - فاعلن**

(بیت از کارگاه تحلیل فصل سوم صفحه ۹۴ ذکر شده است.)

ESFANDIARI
ABUZAR

درس دهم: سبک‌شناسی دوره معاصر و انقلاب اسلامی

سبک‌شناسی

۱. همه گزینه‌ها «سطح فکری» نثر ادبیات معاصر تا انقلاب اسلامی را نشان می‌دهد، به جز گزینه ..... (دی ۹۷)
(الف) نثر این دوره تنوع مضمونی دارد. (ب) **طنز سیاسی – اجتماعی در نثر این دوره چشم‌نواز است.**
(ج) مکتب‌های فلسفی و ادبی قرن نوزده و بیستم اروپا در ادبیات داستانی این دوره حضوری آشکار و تأثیرگذار دارند.
(د) رمان‌های تاریخی، سیاسی، علمی، فلسفی و ... نگاشته می‌شوند.

۲. در «سطح ادبی» شعر دوره معاصر، علاوه بر قالب‌های سنتی و سپید، کدام قالب، پرکاربرد است؟ (دی ۹۷) **قالب نیمایی**

۳. دو مورد از مضامین «فکری» نثر دوره انقلاب اسلامی را بنویسید. (دی ۹۷)

بی‌توجهی به مادیات، دعوت به اخلاقیات، استکبارستیزی، مبارزه با بی‌عدالتی اجتماعی، استقبال از شهادت و فرهنگ ایثار و دفاع از وطن (دو مورد کافی است).

۴. درست یا نادرست بودن جمله‌های زیر را مشخص کنید. (کدام یک از جملات زیر درست و کدام یک نادرست است؟ - درستی یا نادرستی عبارت‌های زیر را تعیین کنید)

* زبان و واژگان شعری در قصاید دوره انقلاب به سبک خراسانی نزدیک است. (خرداد ۹۸) **درست**

* اندیشه حاکم بر داستان‌های دهه اول پس از پیروزی انقلاب، ابتدا اجتماعی و در مرحله بعد سیاسی بود. (خرداد ۹۸) **نادرست**

* باستان‌گرایی و علاقه فراوان به استفاده از واژه‌های کهن در زبان شعر دوره انقلاب اسلامی محسوس است. (شهریور ۹۸) **درست**

* در دهه نخست انقلاب، دوری از سبک‌های جدید داستان دیده می‌شود. (شهریور ۱۴۰۰) **درست**

* روح عرفان و حماسه در شعر دوره بازگشت و بیداری آشکار است. (شهریور ۱۴۰۰) **نادرست**

* زبان و واژگان شعری در قصاید دوره انقلاب به سبک خراسانی نزدیک است. (شهریور ۱۴۰۰) **درست**

* در نثر دوره انقلاب اسلامی، گرایش به برخی قالب‌ها مانند خاطره، قطعه ادبی و سفرنامه از رواج افتاد. (شهریور ۱۴۰۱) **نادرست**

* ابهام در شعر معاصر پسندیده است و معنی‌گریزی از ویژگی‌های شعر این دوره است. (شهریور ۱۴۰۱) **درست**

* تفکر «اومانیسم» که در آثار قبل از انقلاب وجود داشت، گاهی در برخی از آثار بعد از انقلاب به گونه‌ای کمرنگ مشاهده می‌شود.

(شهریور ۱۴۰۱) **درست**

* در شعر سنتی دوره انقلاب اسلامی، تقلید از سبک عراقی و خراسانی زیاد است. (دی ۱۴۰۱) **درست**

* مدح و هجو و ذم در شعر معاصر بسیار کم است. (دی ۱۴۰۱) **درست**

* یکی از ویژگی‌های فکری ادبیات معاصر تا انقلاب اسلامی، فراوانی مدح، ذم و هجو در شعر است. (خرداد ۱۴۰۲) **نادرست**

۵. همه گزینیه‌ها «سطح ادبی» شعر ادبیات معاصر تا انقلاب اسلامی را نشان می‌دهد، به جز گزینه ..... (خرداد ۹۸)

الف) علاوه بر قالب‌های سنتی قالب نیمایی و سپید پرکاربرد است.

ب) صور خیال، جدید و نو هستند و تکرار تصاویر شاعران دوره‌های قبل نیستند.

ج) گرایش به نماد در تصاویر شعری بیشتر می‌شود.

د) معشوق در ادبیات معاصر مانند دوره‌های آغازین شعر فارسی زمینی است.

۶. همه گزینیه‌ها «سطح ادبی» شعر انقلاب اسلامی را نشان می‌دهد، به جز گزینه ..... (شهریور ۹۸)

الف) در این دوره قالب‌های سنتی مورد توجه قرار گرفت و شیوه نیمایی به ویژه در میان جوانان تا حدودی از رونق افتاد.

ب) موضوع شعر محدود نیست و بسیار تنوع دارد و شاعر برای انتخاب موضوع آزاد است.

ج) در سال‌های نخستین، شعر این دوره از تمثیل و نمادگرایی کمتر بهره گرفته است.

د) گرایش به خیال‌بندی، شعر برخی شاعران این دوره را گاه به شعر بیدل و صائب نزدیک کرده است.

۷. چرا در ادبیات معاصر تا انقلاب اسلامی، واحد شعر بیشتر «بند» است نه «بیت»؟ (شهریور ۹۸)

زیرا رواج شعر نو نیمایی و سنت‌شکنی‌ها در قالب شعر و موسیقی و قافیه، مقبول طبع بسیاری قرار گرفت، واحد

شعر بیشتر به جای بیت، بند شد.

۸. دو مورد از ویژگی‌های «فکری» شعر انقلاب اسلامی را بنویسید. (دی ۹۸)

۱- شاعران به مفاهیم و مضامین اسلامی به ویژه فرهنگ عاشورایی توجه نمودند. ۲- روح حماسه و عرفان در شعر

این دوره آشکار است. تلفیق این دو را در غزل حماسی انقلاب می‌توان دید. ۳- روی آوردن به مفاهیم انتزاعی در

شعر این دوره آشکار است. ۴- یکی از اصلی‌ترین درون مایه‌های شعر این دوره فرهنگ دفاع مقدس است.

۹. در شعر سنتی دوره انقلاب اسلامی، تقلید و تمایل به کدام سبک‌های شعری زیاد است؟ (دی ۹۸) - **سبک عراقی و خراسانی**

۱۰. در سطح فکری شعر دوره انقلاب، وضعیت حماسه و عرفان چگونه است؟ (خرداد ۹۹)

روح حماسه و عرفان در شعر این دوره آشکار است. در حماسه، بعد زمینی غلبه دارد و در عرفان بعد آسمانی.

۱۱. هر یک از ویژگی‌های زیر، مربوط به کدام یک از قلمروهای سه‌گانه «شعر انقلاب اسلامی» است؟ (خرداد ۹۹)

الف) آشنایی‌زدایی و روی آوردن به ترکیب‌های بدیع و بی‌سابقه.

زبانی

ب) بعد از پیروزی انقلاب، قالب‌های سنتی مورد توجه قرار گرفت.

ادبی

۱۲. واژه درست را از داخل کمانک انتخاب کنید. (کدام یک از واژه‌های داخل کمانک درست است؟ - پاسخ مناسب را از داخل کمانک انتخاب کنید)

- * زبان و واژگان شعری در قصاید دوره انقلاب به سبک (خراسانی، هندی) نزدیک است. (شهریور ۹۹)
- * مخاطب شعر در ادبیات معاصر (روشنفکران، عامه مردم) هستند. (شهریور ۹۹)
- * معشوق در ادبیات معاصر مانند دوره‌های آغازین شعر فارسی (زمینی - آسمانی) است. (دی ۹۹)
- * باستان‌گرایی و علاقه فراوان به استفاده از واژه‌های (کهن - نو) در زبان شعر دوره انقلاب اسلامی، محسوس است. (دی ۹۹)
- * ایهام در شعر معاصر پسندیده است و (معنی‌آفرینی - معنی‌گریزی) از ویژگی‌های شعر این دوره است. (خرداد ۱۴۰۱)
- * گرایش به (خیال‌بندی - واقع‌گرایی) شعر برخی شاعران دوره انقلاب اسلامی را گاه به شعر بیدل و صائب نزدیک کرده است. (خرداد ۱۴۰۱)

۱۳. کدام یک از عبارت‌های زیر ویژگی «ادبی» و کدام یک ویژگی «زبانی» شعر «ادبیات معاصر» است؟ (شهریور ۹۹)
- الف) لغات و ترکیبات امروزی و جدید وارد شعر شده است.
- ب) صور خیال جدید و نو هستند و تکرار تصاویر شاعران دوره قبل نیستند.
۱۴. یکی از مضامین «نثر» دوره انقلاب اسلامی را بنویسید. (دی ۹۹)

بی‌توجهی به مادیات، دعوت به اخلاقیات، استکبارستیزی، مبارزه با بی‌عدالتی اجتماعی، استقبال از شهادت و فرهنگ ایثار دفاع از وطن. (ذکر یک مورد کافی است)

۱۵. کدام یک از موارد زیر، جزء ویژگی‌های «سطح زبانی شعر معاصر» است؟ (دی ۹۹)
- الف) لحن شاعر صمیمانه و متواضعانه است
- ب) صور خیال جدید و نو هستند.
- ج) موضوع شعر محدود نیست و تنوع دارد.
- د) لغات و ترکیبات امروزی و جدید وارد شعر شده است.
۱۶. در جاهای خالی، کلمات مناسب بنویسید. (خرداد ۱۴۰۰)

الف) اندیشه حاکم بر داستان‌های دهه اول پس از پیروزی انقلاب، ابتدا سیاسی و در مرحله بعد، اجتماعی است.

ب) در شعر سنتی دوره انقلاب اسلامی تقلید از سبک عراقی و خراسانی و تمایل به آن‌ها زیاد است.

۱۷. هر یک از جملات زیر، مربوط به کدام یک از ویژگی‌های (زبانی - ادبی - فکری) است؟ (خرداد ۱۴۰۰)

الف) در دهه هشتاد شاهد داستان‌نویسی (مینی‌مال) مدرن‌نویسی هستیم.

ب) موضوع شعر در ادبیات معاصر، محدود نیست و بسیار تنوع دارد و شاعر برای انتخاب موضوع آزاد است.

فکری

۱۸. هر یک از موارد زیر مربوط به کدام ویژگی (زبانی - ادبی - فکری) شعر «ادبیات دوره معاصر تا انقلاب اسلامی» است؟ (شهریور ۱۴۰۰)

الف) جمله‌بندی‌های ساده در شعر معاصر کاملاً چشمگیر است. **زبانی**

ب) مدح و ذم و هجو در شعر این دوره بسیار کم است. **فکری**

ج) گرایش به «نماد» در تصاویر شعری بیشتر می‌شود. **ادبی**

۱۹. هر یک از جملات زیر، مربوط به کدام یک از ویژگی‌های (زبانی - ادبی - فکری) است؟ (دی ۱۴۰۰)

* در دوره معاصر، گرایش به نماد در تصاویر شعری بیشتر می‌شود. **ادبی**

* با انقلاب اسلامی و وقوع جنگ تحمیلی، بسیاری از واژه‌های مربوط به فرهنگ ایثار و شهادت و مبارزه و مقاومت وارد زبان داستان این دوره شد. **زبانی**

* گرایش به خیال‌بندی، شعر برخی شاعران دوره انقلاب اسلامی را گاه به شعر بیدل و صائب نزدیک کرده است. **ادبی**

۲۰. کدام یک از موارد ستون «ب» به جملات ستون «الف» مربوط است؟ (یک مورد در ستون «ب» اضافی است) (دی ۱۴۰۰)

گروه الف	گروه ب
۱) در شعر ادبیات معاصر، انتخاب وزن، متناسب با لحن ..... گفتار و زبان شعر است.	مصنوع
۲) گونه‌های نثر فنی و ..... در نثر ادبیات دوره معاصر جایگاهی ندارد.	بینابین
۳) در نثر دوره انقلاب اسلامی، زبان داستان‌ها به‌ویژه در زمان جنگ بیشتر ..... است.	عامیانه
	طبیعی

طبیعی (۱) مصنوع (۲) عامیانه (۳)

۲۱. هر یک از جملات زیر، مربوط به کدام یک از ویژگی‌های (ادبی - فکری) است؟

* مکتب‌های فلسفی و ادبی قرن نوزدهم و بیستم اروپا مانند رمانتیسم در ادبیات داستانی دوره معاصر حضوری آشکار و تأثیرگذار دارند.

(خرداد ۱۴۰۱) **فکری**

* در نثر دوره انقلاب اسلامی، به‌تدریج به‌ویژه بعد از جنگ، گرایش به سبک‌های جدید داستان‌نویسی مانند جریان سیال ذهن بیشتر

می‌شود. (خرداد ۱۴۰۱) **ادبی**

* در نثر دوره معاصر، سبک‌های متفاوتی در داستان‌نویسی بر اساس «نام نویسنده» وجود دارد. (شهریور ۱۴۰۱) **ادبی**

* تلفیق حماسه و عرفان را در غزل حماسی انقلاب می‌توان دید. (شهریور ۱۴۰۱) **فکری**

* شعر دوره انقلاب اسلامی بهره‌گیری کمتری از تمثیل دارد و شاعران به صراحت بیان روی آوردند. (شهریور ۱۴۰۱) **ادبی**

۲۲. بیت زیر، سروده «سلمان هراتی»، شاعر دوره انقلاب اسلامی، است؛ کدام ویژگی «زبانی» در آن دیده می‌شود؟ (خرداد ۱۴۰۱)
«گم بود در عمیق زمین شانه بهار / بی تو ولی زمینه پیداشدن نداشت»

الف) آشناندایی و روی آوردن به کاربرد ترکیب‌های بدیع و بی‌سابقه

ب) عبارتهای وصفی دور و دراز و لفظپردازی‌های بی‌جا

۲۳. هریک از ویژگی‌های زیر به کدام سطح از قلمروهای سه گانه (زبانی، ادبی، فکری) نثر معاصر اشاره دارد؟ (دی ۱۴۰۱)

الف) راه یافتن شماری از واژه‌های اروپایی به زبان فارسی. **سطح زبانی**

ب) حضور محسوس و آشکار اساطیر یونانی، رومی و عبری در داستان‌نویسی معاصر. **سطح فکری**

ج) تنوع و گوناگونی در قالب‌ها و ساختار داستان‌ها. **سطح ادبی**

۲۴. واژه‌های کدام گزینه مناسب‌ترین پاسخ برای تکمیل جاهای خالی عبارت زیر است؟ (دی ۱۴۰۱)

در حماسه بُعد ..... و در عرفان بُعد ..... غلبه دارد.

۱- آسمانی - زمینی   ۲- اخلاقی - تعلیمی   ۳- زمینی - آسمانی   ۴- تعلیمی - اخلاقی

- ۲۵- با توجه به نوشته زیر، دو مورد از ویژگی‌های «زبانی» نثر دوره معاصر تا انقلاب را بنویسید. (خرداد ۱۴۰۲)

«به قدری عصبانی شده‌بودم که چشمم جایی را نمی‌دید. از این بهانه‌تراشی‌هایش داشتم شاخ درمی‌آوردم. بی‌اختیار در خانه را باز کرده و این جوان نمک‌نشناس را مانند موشی که از خمره روغن بیرون کشیده باشند، بیرون انداختم.» جمال‌زاده

۱) کاهش واژه‌های عربی نسبت به گذشته ۲) کاربرد واژه‌ها، کنایات و اصطلاحات عامیانه

- ۲۶- در بررسی سبک‌شناسی شعر زیر، هر گزاره، مربوط به کدام یک از سطوح «زبانی، ادبی یا فکری» ادبیات انقلاب اسلامی است؟ (خرداد ۱۴۰۲)

«سراپا اگر زرد و پژمرده‌ایم   ولی دل به پاییز نسپرده‌ایم
چو گلدان خالی لب پنجره   پر از خاطرات ترک‌خورده‌ایم»
قیصر امین‌پور

الف) «خاطرات ترک‌خورده»، یک ترکیب بدیع و بی‌سابقه است. **زبانی**

ب) شاعر در این سروده از واژه‌های نمادین مانند «پاییز» بهره برده است. **ادبی**

۲۷. درباره سبک شعر دوره معاصر تا انقلاب اسلامی، کدام گزینه نادرست است؟ (شهریور ۱۴۰۲)

الف- تفکر شاعر، بیشتر زمینی و پیرامون امور دنیوی است.

ب- دست شاعر برای استفاده از همه واژه‌ها بسته است.

پ- معنی‌گریزی، از ویژگی‌های شعر این دوره است.

۲۸. در شعر سنتی دوره انقلاب اسلامی، تقلید از سبک **عراقی** و **خراسانی** و تمایل به آنها زیاد است. (شهریور ۱۴۰۲)

۲۹. در سروده زیر، شاعر به کدام ویژگی «سطح فکری» شعر دوره انقلاب اسلامی پرداخته است؟ (شهریور ۱۴۰۲)

اگر دشمن دشمنان، گردنیم
اگر خنجر دوستان، گرده‌ایم
گواهی بخواهید، اینک گواه
همین زخم‌هایی که نشمرده‌ایم

پرداختن به فرهنگ دفاع مقدس

۳۰. کدام گزینه درست است؟ (شهریور ۱۴۰۲)

الف - تفکر انسان‌گرایانه، گاهی در برخی از آثار بعد از انقلاب به گونه‌ای کمرنگ مشاهده می‌شود.

ب- اندیشه حاکم بر داستان‌های دهه اول پس از پیروزی انقلاب، ابتدا اجتماعی و در مرحله بعد، سیاسی است.

نقد و تحلیل نظم و نشر

۱. دو مورد از ویژگی‌های فکری متن زیر را بنویسید. (دی ۹۷)

«مینی‌بوس با سرعت نه‌چندان زیاد پیش می‌رفت. نگاه کردم به مناظر اطراف جاده و مزارع و خانه‌های روستایی، بعد از هفتادوپنج روز زندانی بودن، حسی فراموش‌نشده در من ایجاد می‌کرد. شکل و شمایل خانه‌های روستایی آنجا هم شبیه روستای خودمان بود و این تشابه مرا دلتنگ می‌کرد. کاش می‌شد گوشه‌ای بایستیم. این آرزو هنوز توی دلم بود که ناگهان صدایی مثل شلیک گلوله بلند شد و مینی‌بوس افتاد به تکان‌های شدید. لاستیکش ترکیده بود. راننده و محافظان مسلح برای تعویض لاستیک پیاده شدند. از اقبال ما بود که زاپاس مینی‌بوس هم پنجر از آب درآمد و عراقی‌ها مجبور شدند همانجا لاستیک را پنچرگیری کنند.»
نفر، احمد یوسف‌زاده»

تنوع موضوع‌ها، دگرگونی‌های بنیادی، مانند مقاومت هشت ساله مردم در جنگ تحمیلی، اندیشه حاکم بر داستان

اجتماعی است. استقبال از شهادت، ایثار و دفاع از وطن.

برشی از خاطرات ۸ سال اسارت ۲۳ نوجوان ۱۳ تا ۲۳ ساله. خود نوشت احمد یوسف زاده از کتاب «آن بیست و سه

نفر» ماجرای گروهی نوجوان رزمنده ایرانی از تیپ ثارالله کرمان که در مرحله مقدماتی عملیات بیت المقدس در

سال ۶۱ به اسارت نیروهای عراقی درآمدند. نویسنده داستان یکی از اسرا بود. صدام می‌خواست از سن کم آن‌ها

استفاده تبلیغاتی کند ولی آن‌ها با حماسه آفرینی و رشادت مانع کار او شدند و تا ۲۶ مرداد ۶۹ در اسارت ماندند. (

یا هر پاسخ مناسب دیگر.)

۲. با توجه به متن زیر از «عبدالحسین زرین‌کوب» به پرسش‌ها پاسخ دهید. (خرداد ۹۸)
این تنگ عیشی برای او (مولوی) نوعی ریاضت نفسانی بود؛ ناشی از خست و خشک‌دستی نبود. از زندگی فقط به‌قدر ضرورت تمتع می‌برد. بیش از قدر ضرورت را موجب دور افتادن از خط سیر روحانی خویش می‌یافت.

الف) یک کنایه در متن بیابید و معنی آن را بنویسید. **خشک‌دستی کنایه از خساست**

ب) رابطه بین واژه‌های «تنگ‌عیشی و تمتع» چیست؟ **تضاد**

۳. با توجه به سروده زیر به پرسش‌ها پاسخ دهید. (شهریور ۹۸)

سراپا اگر زرد و پژمرده‌ایم	ولی دل به پاییز نسپرده‌ایم
چو گلدان خالی لب پنجره	پر از خاطرات ترک خورده‌ایم
اگر داغ دل بود، ما دیده‌ایم	اگر خون دل بود، ما خورده‌ایم
اگر دشمن دشمنان، گردنیم	اگر خنجر دوستان، گرده‌ایم
گواهی بخواهید، اینک گواه	همین زخم‌هایی که نشمرده‌ایم
دلی سربلند و سری سر به زیر	از این دست عمری به سر برده‌ایم

الف) قالب سروده مورد نظر چیست؟ **غزل**

ب) یک مورد از ویژگی‌های «زبانی» سروده را بنویسید.

۱- **زبان و واژگان شعر به سبک خراسانی نزدیک است.** ۲- **ساختمان واژگان بیشتر ساده و متناسب با جنگ و ایثار و وطن‌دوستی است.** ۳- **آشنایی‌زدایی زبانی و به کاربردن ترکیب‌های تازه و بی‌سابقه مانند: خاطرات ترک‌خورده، سراپا زرد بودن. «ذکر یک مورد»**

ج) در سطح ادبی، تقلید از سبک **عراقی** و خراسانی در سروده بالا دیده می‌شود.

۴. با توجه به متن زیر، عبارت‌های آمده، مربوط به کدام «ویژگی نثر دوره انقلاب اسلامی» است؟ (دی ۹۹)
«آفتاب، چشم‌هایتان را می‌زد، برای همین دستتان را بر چشم‌های درشتان که در نور آفتاب جمع شده بود، حمایل کرده بودید، دست دیگران را هم به هنگام صحبت کردن تکان می‌دادید، با یک سال و نیم پیش فرق زیادی نکرده بودید. جز ریش‌هایتان که پُرتر و بلندتر شده بود و رنگ چهره‌تان که آفتاب خورده‌تر و تیره‌تر. لباس نظامی به تنتان برازنده بود، شکیل‌تر از همیشه که کت و شلوار می‌پوشیدید.»

الف) ساده‌نویسی که در دوره‌های پیش شروع شده بود، در این دوره نیز ادامه یافت. **زبانی**

ب) گرایش به برخی قالب‌های دیگر مانند خاطره، قطعه ادبی، سفرنامه، شرح حال رایج شد. **ادبی**

۵. با توجه به شعر زیر از «قیصر امین‌پور» به پرسش‌ها پاسخ دهید. (خرداد ۱۴۰۰)

سراپا اگر زرد و پژمرده‌ایم	ولی دل به پاییز نسپرده‌ایم
چو گلدان خالی لب پنجره	پر از خاطرات ترک خورده‌ایم
اگر داغ دل بود، ما دیده‌ایم	اگر خون دل بود، ما خورده‌ایم

الف) اگر دل دلیل است، آورده‌ایم اگر داغ شرط است، ما برده‌ایم
یک مورد از ویژگی‌های «فکری» این سروده را بیان کنید.

استقامت و پایداری در دوران دفاع مقدس - سربلندی و افتخار - زنده نگه داشتن خاطرات و حفظ ارزش‌های دفاع مقدس - غزل حماسی - بعد حماسی و عرفانی - مفاهیم انتزاعی - بعد زمینی و آسمانی - فرهنگ دفاع مقدس (ذکر یک مورد کافی است)

ب) مفهوم کنایی مصراع «اگر خون دل بود، ما خورده‌ایم» چیست؟

«خون دل خوردن» کنایه از غصه خوردن و ناراحتی زیاد دیدن.

۶. با توجه به متن: (خرداد ۱۴۰۰)

«وقتی بچه‌ها می‌افتادند، خوابیده به سمت خاکریز نشانه می‌رفتند و آخرین رمق‌هایشان را در آخرین فشنگ‌هایشان می‌ریختند و شلیک می‌کردند. جایز نبود که من همچنان بی‌حرکت بمانم و فقط دنبال شما بگردم. خاکریز را که بیشتر آتش به پا می‌کرد، نشانه رفتم و یک خشاب فشنگم را درست در همان نقطه آتش، خالی کردم و با خاموش شدن آن آتش که تیربار به نظر می‌آمد، نیرو گرفتم ...» «سید مهدی شجاعی»

الف) دو ویژگی «زبانی» برای این متن بنویسید. ۱- بهره‌گیری از ساده‌نویسی ۲- زبان داستان‌ها به‌ویژه در زمان جنگ بیشتر عامیانه است ۳- با انقلاب اسلامی و وقوع جنگ تحمیلی، بسیاری از واژه‌های مربوط به فرهنگ ایثار و شهادت و مبارزه و مقاومت وارد زبان داستان این دوره شد، یا عامیانه نویسی و واژه‌هایی که برگرفته از فرهنگ اسلامی است.

ب) نویسنده، این متن را در چه قالبی نوشته است؟ قالب نوشته خاطره‌نویسی است.

۷. دو مورد از ویژگی‌های متن زیر از «جمال‌زاده» را بنویسید. (خرداد ۱۴۰۰)

«گفتم ای بابا، خدا را خوش نمی‌آید. این بدبخت‌ها سال آژگار یک‌بار چنین پایی می‌افتد و شکم‌ها را مدتی است صابون زده‌اند که کباب غاز بخورند و ساعت شماری می‌کنند. چطور است از منزل یکی از دوستان و آشنایان یک‌دست دیگر ظرف و لوازم عاریه بگیریم؟»

۱- بسیاری از واژه‌ها، کنایات و اصطلاحات عامیانه در آن به‌کاررفته است. ۲- نثر داستانی تحت تأثیر زبان گفتار و محاوره است. ۳- کوتاهی جملات و کاربرد افعال فراوان در متن دیده می‌شود. ۴- در این متن گونه‌های نثر فنی و مصنوع جایگاهی ندارند.

۸. متن زیر از «سیدمحمدعلی جمال‌زاده» است، دو مورد از ویژگی‌های آن را بنویسید. (دی ۱۴۰۰)

«گفت خوب دستگیرم شد. خاطر جمع باشید که از عهده برخوامم آمد» چندین بار درسش را تکرار کردم تا از بر شد بعد برای تبدیل لباس و آراستن سر و وضع او را به اتاق دیگر فرستادم.»

۱- بسیاری از واژه‌ها، کنایات و اصطلاحات عامیانه در آن به کار رفته است. ۲- نثر داستانی تحت تأثیر زبان گفتار و

محاوره است ۳- کوتاهی جملات و کاربرد افعال فراوان در متن دیده می‌شود ۴- در این متن گونه‌های نثر فنی و مصنوع جایگاهی ندارند.

۹. در ابیات زیر، دو آرایه مشترک بیابید. (دی ۱۴۰۰)

- (۱) «بی‌مهر رُخت روز مرا نور نمانده است   وز عمر مرا جز شب دیجور نمانده است»
(۲) «چون جام شفق موج زند خون به دل من   با این همه دور از تو مرا چهره زردی است»

ایهام - تشبیه

۱۰. مفهوم کنایی قسمت مشخص شده را بنویسید. (خرداد ۱۴۰۱)

«این تنگ‌عیشی برای او (مولوی) نوعی ریاضت نفسانی بود؛ ناشی از خشک‌دستی نبود. از زندگی فقط به قدر ضرورت تمتع می‌برد. بیش از قدر ضرورت را موجب دورافتادن از خط سیر روحانی خویش می‌یافت.»
خسیس بودن (خست یا بخل)

۱۱. نوشته زیر قسمتی از داستان «آن شب عزیز» اثر «سید مهدی شجاعی» است. با توجه به متن، یکی از مضامین (قلمرو فکری) نثر ادبیات انقلاب اسلامی را بیان نمایید. (خرداد ۱۴۰۱)

«شما شهداتین گفتید و یک بار دیگر امام زمان را صدا زدید و خاموش شدید. افتخارم این است که خودم با پای لنگ شما را به خط رساندم. و حالا دل خوشی‌ام به این است که هر روز صبح با این یک پا و دو عصا به اینجا بیایم. سنگتان را بشویم و خاطراتم را با شما مرور بکنم. هر روز چیزهای بیشتری از آن شب عزیز یادم می‌آید. به همین زنده‌ام آقا!»

بی‌توجهی به مادیات، دعوت به اخلاقیات، استقبال از شهادت، فرهنگ ایثار، استکبارستیزی، دفاع از وطن، وفاداری به ارزش‌های دفاع مقدس.

۱۲. یک ویژگی «فکری» شعر زیر را بنویسید. (شهریور ۱۴۰۱)

«آغوش سحر تشنه دیدار شماست   مهتاب، خجل ز نور رخسار شماست
خورشید که در اوج فلک، خانه اوست   همسایه دیوار به دیوار شماست»

توصیف عظمت مقام شهیدان، ارزش‌های انقلابی و رخدادهای دفاع مقدس

۱۳. یکی از ویژگی‌های ادبی شعر انقلاب اسلامی راه‌یابی نماد در سروده‌های شاعران این دوره است. دو نمونه از «نمادپردازی» سلمان هراتی را در شعر زیر بنویسید. (دی ۱۴۰۱)

«دیروز در غربت باغ من بودم و یک چمن داغ   امروز خورشید در دشت، آینه‌دار من و تو
این فصل، فصل من و توست، فصل شکوفایی ما   برخیز با گُل بخوانیم اینک بهار من و تو»

غربت باغ، چمن داغ، خورشید، دشت، گل، بهار

درس یازدهم: وزن در شعر نیمایی

موسیقی شعر

۱. وزن حاصل از تکرار ارکان زیر را بنویسید. (دی ۹۷)

«فعولن، فعولن، فعولن، فَعْل» بحر متقارب مثنی محذوف

۲. شعر زیر در چه قالبی سروده شده است؟ دو ویژگی این نوع شعر را بنویسید. (دی ۹۷)

«نَفَسَم را پر پرواز از توست / به دماوند تو سوگند، که گر بگشایند / بندم از بند، ببیند که: / آواز از توست»

شعر نیمایی (نو) - شعر نیمایی وزن عروضی دارد اما تعداد هجاهای مصراع‌ها و نیز طول آن‌ها برابر نیست و قافیه در آن آزاد است.

۳. کوتاهی و بلندی مصراع‌های شعر، در کدام قالب شعری کهن، پیشینه داشته است؟ (دی ۹۷)

الف) مسمط   ب) ترکیب‌بند   ج) مثنوی   د) مستزاد

۴. «پایه‌های آوایی» و «وزن» یک مصراع از بیت زیر را تعیین کنید و «نام بحر» آن را بنویسید. (خرداد ۹۸)

به سوزی ده کلامم را روایی   کز آن گرمی کند آتش گدایی

ر و ا ی	ک لا م را	ب سو زی ده	پایه‌های آوایی
م گ دَر	د ر از ما	ک ی ع لی بگ	
- - U	- - - U	- - - U	نشانه‌های هجایی
مفاعیل (فعولن)	مفاعیلن	مفاعیلن	وزن شعر
هزج مسدس محذوف			نام بحر

۵. شعر زیر، در چه قالبی سروده شده است؟ دو مورد از ویژگی این نوع شعر را بنویسید. (خرداد ۹۸)

چون درختی در صمیم سرد و بی‌ابر زمستانی / هرچه برگم بود و بارم بود / هرچه از فرّ بلوغ گرم تابستان و میراث بهارم بود؛ / هرچه از یاد و یادگارم بود، / ریخته است.

قالب نیمایی (نو) - وزن عروضی دارد؛ اما کوتاهی و بلندی مصراع‌ها و نیز تعداد هجاها برابر نیست. همچنین تعداد وزن‌واژه‌های هر بخش آن یکسان نیست مثلاً در یک مصراع می‌توان یک فاعلاتن آورد و در مصراع دیگر، دو یا سه یا چهار؛ یا حتی می‌توان نیمی از یک وزن‌واژه را در یک مصراع قرار داد.

۶. بیت زیر در کدام «بحر عروضی» سروده شده است؟ (شهریور ۹۸)
«بیا تا گل برفشانیم و می در ساغر اندازیم / فلک را سقف بشکافیم و طرحی نو در اندازیم»
الف) بحر هزج مسدس سالم ب) بحر هزج مثنی سالم ج) بحر هزج مسدس محذوف د) بحر هزج مثنی محذوف
«ب» بحر هزج مثنی سالم آوردن چهار «مفاعیلن»

۷. نام بحر حاصل از تکرار وزن زیر را به طور کامل بنویسید. (دی ۹۸)

فاعلاتن، فاعلاتن، فاعلن رمل مسدس محذوف

۸. پس از تعیین پایه‌های آوایی، «وزن» مصراع اول را بنویسید. (خرداد ۹۹)
«در چه هنگامی بگویم من؟ / یک نفر در آب دارد می‌کند بیهوده جان قربان؟»
دَر چِ هِنِ گا / می بِ گو یَم / من : فاعلاتن فاعلاتن فع

۹. شعر زیر در چه قالبی سروده شده است؟ یکی از ویژگی‌های این نوع شعر را بنویسید. (خرداد ۹۹)

پروانه و شمع و گل شبی آشفند	در طرف چمن
وز جور و جفای دهر با هم گفتند	بسیار سخ

مستزاد || از مصراع‌های کوتاه و بلند ساخته شده است.

۱۰. «نام بحر» بیت زیر را بنویسید.

- * «در خود نمی‌بینم که من بی او توانم ساختن / یا دل توانم یک زمان از کار او پرداختن» (خرداد ۹۹) بحر رجز مثنی سالم
* «روزگار است این که گه عزت دهد گه خوار دارد / چرخ بازیگر از این بازیچه‌ها بسیار دارد» (شهریور ۹۹) بحر رمل مثنی سالم

۱۱. با توجه به قسمت مشخص شده در شعر زیر، به پرسش‌های مربوط به آن پاسخ دهید. (شهریور ۹۹)
«و به آنان گفتم / هر که در حافظه‌ی چوب ببیند باغی، / صورتش در وزش بیشه‌ی شور ابدی خواهد ماند. / هر که با مرغ هوا دوست شود، / خوابش آرام‌ترین خواب جهان خواهد بود.»

الف) چند پایه آوایی وجود دارد؟ چهار پایه آوایی (چهارده هجا)
ب) یک هجای کشیده بیابید و بنویسید. «رام»، فعل «بود» در اصل هجای کشیده است و چون در هجای آخر بیت قرار گرفته مطابق با اختیارات شاعری هجای بلند به حساب می‌آید.

۱۲. وزن بیت زیر از تکرار چهار بار ..... پدید آمده است. (شهریور ۹۹)
«به پایان آمد این دفتر، حکایت همچنان باقی است / به صد دفتر نشاید گفت حسب الحال مشتاقی»

مفاعیلن (صفحه ۱۲۱)

۱۳. با توجه به شعر زیر به پرسش‌ها پاسخ دهید. (دی ۹۹)

«نَفسم را پر پرواز از توست / به دماوند تو سوگند، که گر بگشایند / بدم از بند، ببینند که: / آواز از توست / همه اجزایم با مهر تو آمیخته است / همه ذراتم با جان تو آمیخته باد!»

الف) این شعر در چه قالبی سروده شده است؟ **نیمایی**

ب) یک هجای «کشیده» در مصراع «همه ذراتم با جان تو آمیخته باد!» پیدا کنید. «میخ» یا «باد»، «باد» در اصل هجای کشیده است و چون در هجای آخر بیت قرار گرفته مطابق با اختیارات شاعری هجای بلند به حساب می‌آید.

۱۴. سروده زیر از «سهراب سپهری» را بخوانید و به پرسش‌ها پاسخ دهید. (دی ۹۹)

«قایقی خواهم ساخت / خواهم انداخت به آب / دور خواهم شد از این خاک غریب / که در آن هیچ کسی نیست که در بیشه عشق / قهرمانان را بیدار کند.»

الف) وزن مصراع «قایقی خواهم ساخت» چیست؟ **فاعلاتن فع لن**

ب) در کدام قسمت شعر «حذف همزه» صورت گرفته است؟ (ذکر یک مورد کافی است)

رکن اول مصراع دوم یا رکن دوم مصراع سوم یا رکن اول مصراع چهارم.

ج) برای این قالب شعری، یک ویژگی بنویسید.

وزن عروضی دارد، کوتاهی و بلندی مصراع‌ها و نیز تعداد هجاها برابر نیست. تعداد ارکان یکسان نیست، نشانه‌های هجایی و وزن واژه‌های یک مصراع با مصراع دیگر برابر نیست. (یک مورد کافی است)

۱۵. نام بحر کدام یک از ابیات زیر، «رمل مثنی‌س سالم» است؟ (خرداد ۱۴۰۰)

الف) **هر که چیزی دوست دارد، جان و دل بر وی گمارد / هر که محرابش تو باشی، سر ز خلوت بر ندارد**

ب) شیر مردی باید این ره را شگرف / زن که ره دور است و دریا ژرف ژرف

۱۶. نام «قالب» هر یک از اشعار زیر را بنویسید. (خرداد ۱۴۰۰)

الف) «می‌تراود مهتاب / می‌درخشد شب‌تاب / نیست یک دم شکند خواب به چشم کس و لیک / غم این خفته چند / خواب در چشم ترم می‌شکند» **(شعر نو (نیمایی))**

ب) هر لحظه به شکلی بت عیار برآمد / دل برد و نهان شد

هر دم به لباسی دگر آن یار برآمد / گه پیر و جوان شد **مستزاد**

۱۷. بیت «دریای هستی دم به دم / در چرخ و تاب و پیچ و خم» در بحر ..... سروده شده است. (شهریور ۱۴۰۰)

الف) هزج مرتب سالم   ب) رجز مربع سالم   ج) هزج مسدس محذوف   د) رجز مسدس محذوف

۱۸. با ذکر دو دلیل ثابت کنید شعر زیر در قالب «نیمایی» سروده شده است. (شهریور ۱۴۰۰)
«تو را من چشم در راهم، شباهنگام / که می‌گیرند در شاخ تلاجن، سایه‌ها رنگ سیاهی / وز آن دل خستگانت راست، اندوهی فراهم / تو را من چشم در راهم .....»

تغییر در آوردن جایگاه قافیه، کوتاهی و بلندی مصراع‌ها، سیر آزاد تخیل، نگاه نو و نگرش عاطفی به واقعیات ملموس نزدیکی به ادبیات نمایشی نیما – برابر نبودن تعداد نشانه‌های هجایی و وزن‌واژه‌های یک مصراع با مصراع دیگر. (ذکر دو مورد کافی است)

۱۹. نام بحر کدام یک از ابیات زیر «رجز مربع سالم» است؟ (دی ۱۴۰۰)

الف) دریای هستی دم به دم در چرخ و تاب و پیچ و خم

ب) ای خوش منادی‌های تو، در باغ شادی‌های تو / بر جای نان شادی خورد، جانی که شد مهمان تو

۲۰. در شعر زیر، وزن مصراع مشخص شده را بنویسید. (دی ۱۴۰۰)

«می‌تراود مهتاب / می‌درخشد شب تاب / نیست یک دم شکند خواب به چشم کس و لیک / غم این خفته چند / خواب در چشم ترم می‌شکند.»

فعلاتن فعلن

۲۱. نام کامل بحر بیت زیر را بنویسید. (خرداد ۱۴۰۱)

«ای مست شبرو کیستی؟ آیا مه من نیستی؟ / گر نیستی، پس چیستی؟ ای همدم تنهای دل»

رجز مثنی سالم

۲۲. نام «بحر» کدام یک از بیت‌های زیر با بقیه متفاوت است؟ (شهریور ۱۴۰۱)

الف) هر که چیزی دوست دارد جان و دل بر وی گمارد / هر که محرابش تو باشی، سر زخلوت برنیارد
ب) **غمش در نهان‌خانه دل نشیند** / به نازی که لیلی به محمل نشیند
ج) عمر گویندم که ضایع می‌کنی با خوبرویان / وان که منظوری ندارد، عمر ضایع می‌گذارد

۲۳. «پایه‌های آوایی» مصراع آخر شعر زیر را بنویسید. (شهریور ۱۴۰۱)

«هست شب یک شب دم کرده و خاک / رنگ رخ باخته است / باد، نوباوه ابر از بر کوه / سوی من تاخته است.»

سوی من تا | خ ت است

۲۴. با مقایسه دو شعر زیر به پرسش‌ها پاسخ دهید. (خرداد ۱۴۰۲)

۱) میان مشرق و مغرب ندای محتضریست / که گاه می‌گوید / من از ستاره دنباله‌دار می‌ترسم.

۲) چون درختی در صمیم سرد و بی‌ابر زمستانی / هر چه برگم بود و بارم بود / ... ریخته‌است.

الف) وزن کدام شعر، «ناهمسان» است؟ **بیت ۱ (میان مشرق و مغرب ندای محتضریست / که گاه می‌گوید / من از ستاره دنباله‌دار می‌ترسم.)**

ب) مصراع اول شعر دوم چند رکن دارد؟ **۵ رکن**

ج) وزن واژه معادل پایه‌های آوایی مصراع «که گاه می‌گوید» را بنویسید. **مفاعیلن فع لن**

۲۵. نام وزن متناسب با هر بیت را از ستون مقابل بیابید و بنویسید. (نام یک وزن اضافی است) (خرداد ۱۴۰۲)

وزن	بیت	
رمل مثنی محذوف	محمد کافرینش هست خاکش ف آفرین بر جان پاکش	الف
هزج مسدس محذوف		
مقارب مثنی محذوف	چنان سایه گسترد بر عالمی که زالی نیندیشد از رستمی	ب

الف) هزج مسدس محذوف

ب) مقارب مثنی محذوف

۲۶. نیمایوشیج برای رهایی از تنگنای عروسی، چگونه دست شاعر را در سرودن شعر باز گذاشت؟ (شهریور ۱۴۰۲)

قید تساوی هجاهای دو مصراع را برداشت.

۲۷. نشانه‌های هجایی مصرع دوم بیت زیر را بنویسید: (شهریور ۱۴۰۲)

دریای هستی دم به دم در چرخ و تاب و پیچ و خم

یا مستفعیلن مستفعیلن - U - - - U - -

ESFANDIARI
ABUZAR

نقد و تحلیل نظم و نثر

۱. الف) با مقایسه دو شعر زیر، یک ویژگی مشترک آن‌ها را بنویسید. (خرداد ۱۴۰۱)

مصراع‌ها کوتاه و بلند هستند یا وزن‌واژه‌های یک مصراع با مصراع دیگر برابر نیست یا نشانه‌های هجایی مصراع‌ها با هم متفاوت هستند یا تعداد هجاها برابر نیست یا مصراعی یک یا چند هجا یا پایه بیشتر از مصراع دیگر دارد.

ب) قالب شعر «ملک‌الشعرا بهار» چیست؟ **مستزاد**

۱- قایقی خواهم خواهم ساخت / خواهم انداخت به آب / دور خواهم شد از این خاک غریب / که در آن هیچ کسی نیست که در بیشه عشق / قهرمانان را بیدار کند.

۲- پروانه و شمع و گل شبی آشفتمند
وز جور و جفای دهر با هم گفتند
شد صبح، نه پروانه به جا بود و نه شمع
بر گل بوزید و هر دو با هم فتند

«سهراب سپهری»

در طرف چمن

بسیار سخن

ناگاه صبا

من ماندم و من

«ملک‌الشعرا بهار»

۲. شعر زیر: (شهریور ۱۴۰۱)

«آن کیست که تقریر کند حال گدا را
کز غلغل بلبل چه خبر باد صبا را
در حضرت شاهی؟
جز ناله و آهی؟»

الف) در چه «قالبی» سروده شده است؟ **مستزاد** (صفحه ۱۲۰)

ب) این قالب شعری، با کدام یک از قالب‌های شعر فارسی، شباهت دارد؟ **شعر نو (نیمایی)**

۳. با توجه به شعر زیر به پرسش‌ها پاسخ دهید. (دی ۱۴۰۱)

«می‌تراود مهتاب / می‌درخشد شب تاب / نیست یک دم شکند خواب به چشم کس و لیک / غم این خفته چند / خواب در چشم ترم می‌شکند.»

الف) شعر در چه قالبی سروده شده است؟ یکی از ویژگی‌های آن را بنویسید. **شعر نیمایی** || وزن عروضی دارد اما کوتاهی و بلندی مصراع‌ها و نیز تعداد هجاها برابر نیست. (ویژگی‌هایی مثل تغییر در آوردن جایگاه قافیه، نگاه نو و نگرش عاطفی به واقعیات ملموس، سیر آزاد تخیل و نزدیکی به ادبیات نمایشی).

ب) شعر از تکرار کدام رکن (وزن) حاصل شده است؟ **فاعلاتن**

ج) مضمون و پیام شعر را بنویسید. **آگاهی‌بخشی و مبارزه با ظلم و ستم و ناآگاهی**

۴. با توجه به سروده زیر، به پرسش‌ها پاسخ دهید؟ (خرداد ۱۴۰۲)

«هر که گدای در مشکوی توست   پادشاست
شه که به همسایگی کوی توست   چون گداست»

الف) قالب شعر را بنویسید. **مستزاد**

ب) چرا این نوع شعر را الهام‌بخش «نیمایوشیخ» در آفرینش شعر نو دانسته‌اند؟ **به دلیل کوتاه و بلند بودن مصراع‌های این نوع شعر**

۵. شعر زیر را بخوانید و به پرسش‌ها پاسخ دهید: (شهریور ۱۴۰۲)

من نمازم را وقتی می‌خوانم / که اذان را باد گفته باشد / سر گلدسته سرو / من نمازم را پی تکبیرة الاحرام علف می‌خوانم / پی قد قامت موج /
کعبه‌ام بر لب آب / کعبه‌ام زیر افاقی‌هاست / ...

الف- درون‌مایه منظومه بالا چیست؟ **همه موجودات، تسبیح خداوند را می‌گویند.**

ب- یک استعاره مکنیه (بالکنایه) در شعر بالا بیابید و آن را بنویسید. **باد اذان می‌گوید / تکبیرة الاحرام علف / قد قامت موج**

پ- اولین رکن عروضی منظومه بالا چیست؟ **فاعلاتن یا - u - -**

ESFANDIARI
ABUZAR

درس دوازدهم: حسن تعلیل، حس آمیزی و اسلوب معادله

زیبایی شناسی

۱. با توجه به بیت: «خمیده پشت از آن گشتند پیران جهان‌دیده / که اندر خاک می‌جویند ایام جوانی را»
(الف) شاعر چه دلیلی برای خمیدگی پشت پیران بیان کرده است؟ (دی ۹۷)

دلیل خمیدگی پشت پیران این است که در خاک به دنبال ایام جوانی می‌گردند.

(ب) این هنر شاعرانه سبب پیدایش کدام آرایه معنوی، در بیت شده است؟ (دی ۹۷) **حُسن تعلیل**

۲. کدام یک از بیت‌های زیر، «اسلوب معادله» دارد؟ دلیل خود را بنویسید. (دی ۹۷)

(الف) به یک کرشمه که در کار آسمان کردی هنوز می‌برد از شوق چشم کوکب‌ها

(ب) **بی‌کمالی‌های انسان از سخن پیدا شود پسته بی‌مغز چون لب وا کند، رسوا شود**

همانطور که بی‌مغزی پسته از بازبودن دهانش پیداست، انسان بی‌کمال نیز با بازکردن دهان، بی‌کمال‌اش آشکار

می‌گردد. (مصراع دوم تأییدی بر مصراع اول است.)

۳. در بیت‌های زیر، هر یک از قسمت‌های مشخص شده، کدام آرایه معنوی را به وجود آورده است؟ (قسمت‌های مشخص شده در بیت‌های زیر، چه آرایه‌ای را پدید آورده‌اند؟)

* سپهد فرستنده را گفت گرم **سخن‌های شیرین به آوای نرم** (خرداد ۹۸، دی ۹۹) **حس آمیزی**

* **تویی بهانه آن ابرها که می‌گیرند** **بیا که صاف شود این هوای بارانی** (خرداد ۹۸) **حسن تعلیل**

* **ما گرچه مرد تلخ شنیدن نه‌ایم، لیک** **تلخی که از زبان تو آید، شنیدنی است** (شهریور ۹۸، شهریور ۱۴۰۱) **حس آمیزی**

* **اصرارهای من که بوی التماس می‌داد، عاقبت شما را متقاعد کرد.** (شهریور ۱۴۰۰) **حس آمیزی**

۴. در همه گزینه‌ها به جز گزینه ..... آرایه «اسلوب معادله» به کار رفته است. (خرداد ۹۸)

(الف) چشم عاشق نتوان دوخت که معشوق نبیند پای بلبل نتوان بست که بر گل نسراید

(ب) نیست پروا تلخکامان را ز تلخی‌های عشق آب دریا در مذاق ماهی دریا خوش است

(ج) **عجب نیست بر خاک اگر گل شکفت که چندین گل اندام در خاک خفت**

(د) **بی‌کمالی‌های انسان از سخن پیدا شود پسته بی‌مغز چون لب وا کند رسوا شود**

۵. آرایه «حسن تعلیل» و «اسلوب معادله» را در بیت‌های زیر بیابید و برای تشخیص خود در هر بیت، دلیل بیاورید. (شهریور ۹۸)
- الف) دل چو شد غافل ز حق، فرمان پذیر تن بود می‌برد هر جا که خواهد اسب خواب آلوده را
ب) به یک کرشمه که در کار آسمان کردی هنوز می‌پرد از شوق، چشم کوب‌ها

الف) «اسلوب معادله» زیرا هر مصراع استقلال نحوی معنایی خودش را دارد. (هر پاسخ مشابه)

ب) «حسن تعلیل» زیرا شاعر دلیلی شاعرانه و غیر واقعی برای سخن خویش آورده است. یا چشمک زدن ستارگان را از ناز و کرشمه یار بر آسمان می‌داند.

۶. آرایه‌های «اسلوب معادله» و «حسن آمیزی» را در ابیات زیر بیابید و دلیل تشخیص خود را برای هر مورد بنویسید. (دی ۹۸)
- الف) آسمان فریبی آبی رنگ شد. حسن آمیزی دلیل: آمیزش یک امر ذهنی با حس بینایی

ب) سرکشان را فکند تیغ مکافات ز پای / شعله را زود نشانند به خاکستر خویش

اسلوب معادله دلیل: بیان مطلبی در دو عبارت مستقل به نحوی که یکی از طرفین که به صورت ضرب‌المثل است، معادلی است برای تأیید عبارت دیگر.

۷. با توجه به بیت «خمیده پشت از آن گشتند پیران جهان دیده / که اندر خاک می‌جویند ایام جوانی را» (دی ۹۸)
- الف) شاعر چه دلیلی برای «خمیدگی پشت پیران» بیان کرده است؟ که در خاک به دنبال جوانی می‌گردند که یک دلیل ادبی و غیر واقعی است.

ب) این هنر شاعرانه سبب پیدایش کدام آرایه معنوی، در بیت شده است؟ حسن تعلیل

۸. در بیت «رنگین سخنان در سخن خویش نهانند / از نُکته خود نیست به هر حال جدا گُل» چه آرایه‌ای به کار رفته

است؟ بخشی را که آرایه در آن قرار دارد، مشخص کنید. (خرداد ۹۹) حسن آمیزی || رنگین سخنان

۹. شاعر در بیت «غنچه و گل، اشک بلبل گر نمی‌کردند پاک / آستین آن چرا خونین شد و دامن آن» چه آرایه‌ای را در شعر خلق کرده است؟ در مورد تشخیص خود بنویسید. (خرداد ۹۹)

حسن تعلیل || دلیل خونین بودن برگ و گل برگ‌های غنچه و گل، پاک کردن اشک خونین بلبل است. دلیلی هنری اما غیر واقعی و خیالی است که مخاطب را قانع می‌سازد.

۱۰. در کدامیک از بیت‌های زیر «آرایه اسلوب معادله» آمده است؟ برای تشخیص خود دلیل بیاورید. (خرداد ۹۹)

الف) ابر از آن پیدا شود کز رشک خورشید رُخش آستین بر رُخ نهد با دامن تر آفتاب

ب) فکر شنبه تلخ دارد جمعه اطفال را عشرت امروز بی‌اندیشه فردا خوش است

«ب» بیان مطلب در هر دو مصراع مستقل است. به نحوی که مصرع دوم معادل و مصداق مصراع اول است. برپایه تشبیه است؛ همانطوری که فکر شنبه جمعه اطفال را خراب می‌کند اندیشه فردا نیز خوشی امروز را خراب می‌کند.

۱۱. چگونه به آرایه «حس آمیزی» در بیت زیر پی می‌برید؟ (شهریور ۹۹)

«بر لب کوه جنون خنده شیرین بهار / نقش زخمی است که از تیشه فرهاد شکفت»

در ترکیب «خنده شیرین» دو حس «شنوایی» و «چشایی» به هم آمیخته‌اند.

۱۲. برای هر یک از ابیات زیر یک آرایه ادبی بنویسید. (شهریور ۹۹)

الف) عشق چون آید برد هوش دل فرزانه را / دزد دانا می‌کشد اول چراغ خانه را

اسلوب معادله، استعاره، مراعات نظیر (یک مورد)

ب) رسم بد عهدی ایام چو دید ابر بهار / گریه‌اش بر سمن و سنبل و نسرین آمد

حسن تعلیل، استعاره مکنیه، تشخیص، مراعات نظیر (یک مورد)

۱۳. با توجه به دو بیت زیر: (دی ۹۹)

بر لب کوه جنون خنده شیرین بهار / نقش زخمی است که از تیشه فرهاد شکفت

سرکشان را فکند تیغ مکافات ز پای / شعله را زود نشانند به خاکستر خویش

الف) کدام بیت آرایه «اسلوب معادله» دارد؟

سرکشان را فکند تیغ مکافات ز پای / شعله را زود نشانند به خاکستر خویش

ب) چگونه به آرایه «اسلوب معادله» در این بیت، پی برده‌اید؟ **می‌توان دو مصراع را جا به جا کرد و به جای یکدیگر به کاربرد که این از ویژگی‌های آرایه «اسلوب معادله» است.**

۱۴. با توجه به بیت زیر به پرسش‌ها پاسخ دهید. (دی ۹۹)

«خمیده پشت از آن گشتند پیران جهان دیده / که اندر خاک میجویند ایام جوانی را»

الف) نام آرایه بیت را بنویسید. **حسن تعلیل**

ب) دلیل خود را برای انتخاب این آرایه بیان کنید.

علت خمیدگی پشت پیران جهان دیده این است که در خاک در جستجوی ایام جوانی خود هستند.

۱۵. با توجه به بیت زیر: (خرداد ۱۴۰۰)

«نرگس همی رکوع کند در میان باغ / زیرا که کرد فاخته بر سرو مؤذنی»

الف) شاعر چه دلیلی برای «گل نرگس رکوع» بیان کرده است؟

شاعر علت رکوع گل نرگس را اذان گفتن فاخته بر روی سرو دانسته است.

ب) این آرایه و هنر شاعرانه چه نام دارد؟ **حسن تعلیل**

۱۶. با توجه به ابیات: (خرداد ۱۴۰۰)

- ۱- از صدای سخن عشق ندیدم خوشتر
۲- دل چو غافل شد ز حق، فرمان‌پذیر تن بود
- یادگاری که در این گنبد دوآر بماند
می‌برد هر جا که خواهد اسب، خواب‌آلوده را
- الف) در کدام بیت آرایه «اسلوب معادله» وجود دارد؟

۲- **دل چو غافل شد ز حق، فرمان‌پذیر تن بود** می‌برد هر جا که خواهد اسب، خواب‌آلوده را

ب) چگونه به وجود این آرایه در بیت پی‌برده‌اید؟ (ذکر یک دلیل کافی است)

هر یک از دو مصراع استقلال نحوی و معنایی دارند و مصراع دوم در حکم مصداق و تأییدی برای مصراع اول است. شاعر، بر پایه تشبیه بین دو مصراع ارتباط معنایی برقرار کرده است.

۱۷. در سروده «با من بیا به خیابان / تا بشنوی بوی زمستانی که در باغ رخنه کرده است»: (خرداد ۱۴۰۰)

الف) آرایه قسمت مشخص شده چه نام دارد؟ **حسن آمیزی**

ب) دلیل خود را برای وجود این آرایه بنویسید. **زیرا شاعر دو حس بویایی و شنوایی را آمیخته کرده است.**

۱۸. چگونه به وجود آرایه «حسن تعلیل» در بیت زیر پی برده‌اید؟ (ذکر یک دلیل کافی است). (شهریور ۱۴۰۰)

«به سرو گفت کسی میوه‌ای نمی‌آری؟ جواب داد که آزادگان تهی‌دست‌اند»

زیرا شاعر دلیلی هنری و لطیف برای میوه ندادن سرو بیان کرده است. یا این یک دلیل غیرواقعی و ادعایی است و زیبایی‌آفرینی بیت از همین علت سازی خیالی است.

۱۹. با توجه به بیت: «قطع زنجیر ز مجنون تو نتوان کردن موج جزو بدن آب روان می‌باشد»: (شهریور ۱۴۰۰)

الف) عبارت زیر درست است یا نادرست؟ **درست**

«بیدل» در مصراع «دوم»، «جدایی ناپذیری موج از آب را معادل و تأییدی برای مفهوم جدایی ناپذیری زنجیر از عاشق مجنون (دیوانه) بیان کرده است.

ب) نام آرایه مناسب بیت با توجه به توضیح قسمت «الف» چیست؟ **اسلوب معادله**

ج) این آرایه بر پایه ..... است. **تشبیه یا شباهت**

۲۰. برای هر یک از ابیات زیر، آرایه مناسب را از داخل کمانک انتخاب کنید. (با توجه به بیت‌های زیر آرایه مناسب هر بیت را از داخل کمانک انتخاب کنید و بنویسید. - آرایه مناسب هر بیت را از کمانک مقابل آن انتخاب کنید).

* به سرو گفت کسی میوه‌ای نمی‌آری؟ / جواب داد که زادگان تهی‌دستند (لف و نشر - **حسن تعلیل**) (دی ۱۴۰۰)

* چشم عاشق نتوان دوخت که معشوق نبیند / پای بلبل نتوان بست که بر گل نسراید (**اسلوب معادله** - تضمین) (دی ۱۴۰۰)

* باران همه بر جای عرق می‌چکد از ابر **پیداست که از دست کریم تو حیا کرد (ایهام - حسن تعلیل)** (شهریور ۱۴۰۱)

* سپهر مردم دون را کند خریداری **بخیل سوی متاعی رود که ارزان است (اسلوب معادله - تلمیح)** (شهریور ۱۴۰۱)

- * خداوند لباس هراس و گرسنگی را به آنها چشاند. (حس آمیزی - متناقض‌نما) (شهریور ۱۴۰۱)
- * ز سخت‌گیری دوران چه باک عارف را / ز قحط سال، هما بی‌نوا خواهد شد (اسلوب معادله - اغراق) (دی ۱۴۰۱)
- * بوی دهن تو از چمن می‌شنوم / رنگ تو ز لاله و سمن می‌شنوم (تضمین - حس آمیزی) (دی ۱۴۰۱)
- * به یک کرشمه که در کار آسمان کردی / هنوز می‌پرد از شوق چشم کوکبها (حسن تعلیل / لف و نشر) (خرداد ۱۴۰۲)
- * زمانه از ورق گل، مثال روی تو بست / ولی ز شرم تو در غنچه کرد پنهانش (ایهام تناسب، حسن تعلیل) (شهریور ۱۴۰۲)
- * از صدای سخن عشق ندیدم خوشتر / یادگاری که در این گنبد دوار بماند (حس آمیزی، ایهام) (شهریور ۱۴۰۲)
- * سفر برون کند ز مرد، خامی‌ها / کباب، پخته نگردد مگر به گردیدن (تضمین، اسلوب معادله) (شهریور ۱۴۰۲)

۲۱. با ذکر یک دلیل ثابت کنید در بیت زیر، آرایه «اسلوب معادله» به کار رفته است. (دی ۱۴۰۰)

«سعدی از سرزنش خلق نترسد، هیئات / غرقه در نیل چه اندیشه کند باران را»

هر یک از دو مصراع استقلال نحوی و معنایی دارند و مصراع دوم با مفهومی محسوس در حکم مصداق و تأییدی برای مصراع اول است. شاعر بر پایه تشبیه بین دو مصراع ارتباط معنایی برقرار کرده است.

۲۲. در شعر زیر: (دی ۱۴۰۰)

«رود می‌نالد / جغد می‌خواند / غم بیاویخته با رنگ غروب / می‌تراود ز لبم قصه سرد / دلم افسرده در این تنگ غروب»

الف) آرایه قسمت مشخص شده چه نام دارد؟

ب) چگونه به وجود این آرایه، پی برده‌اید؟ زیرا شاعر دو حس شنوایی و لامسه را با هم آمیخته است.

۲۳. الف) کدام آرایه مشترک (به جز مراعات نظیر) در موارد زیر، «موسیقی معنوی» ایجاد کرده است؟ (خرداد ۱۴۰۱)

حس آمیزی

ب) چگونه به وجود این آرایه پی برده‌اید؟ در هر دو متن، آمیختگی چند حس بر تأثیر و زیبایی کلام افزوده است.

۱- خط شکسته را محکم‌تر و بامزه‌تر از دیگران می‌نوشت.

۲- افسوس موها، نگاه‌ها به عبث / عطر لغات شاعر را تاریک می‌کنند.

۲۴. در کدام یک از ابیات زیر آرایه «حسن تعلیل» یافت نمی‌شود؟ (خرداد ۱۴۰۱)

الف) اشک سحر زداید از لوح دل سیاهی / خرم کند چمن را باران صبحگاهی

ب) عجب نیست بر خاک اگر گل شکفت / که چندین گلاندام در خاک خفت

۲۵. با ذکر دو دلیل ثابت کنید آرایه «اسلوب معادله» در بیت زیر وجود دارد؟ (خرداد ۱۴۰۱)

بی‌کمالی‌های انسان از سخن پیدا شود   پسته بی‌مغز چون لب وا کند رسوا شود

هر یک از دو مصراع استقلال (نحوی و معنایی) دارند. یک مصراع (با مفهومی محسوس) در حکم مصداق و تأییدی برای مصراع دیگر (با مفهوم ذهنی) است. زیبایی‌آفرینی بر پایه شباهت است.

۲۶. برای بیت زیر دو آرایه ادبی بنویسید. (شهریور ۱۴۰۱)

«فکر شنبه تلخ دارد جمعه اطفال را   عشرت امروز بی اندیشه فردا، خوش است»

تضاد (امروز و فردا) || اسلوب معادله || حس آمیزی (تلخ بودن جمعه)

۲۷. کدام آرایه در بیت زیر وجود ندارد؟ (شهریور ۱۴۰۱)

«تویی بهانه آن ابرها که می‌گیرند   بیا که صاف شود این هوای بارانی»

الف) تشخیص   ب) حسن تعلیل   ج) لف و نشر   د) مراعات نظیر

۲۸. در شعر زیر، آرایه‌ای بیابید که با یکی از انواع «موسیقی معنوی» ایجاد شده باشد. (شهریور ۱۴۰۱)

«رود می‌نالد/ جغد می‌خواند/ غم بیاویخته با رنگ غروب/ می‌تراود ز لبم قصه سرد/ دلم افسرده در این تنگ غروب»

حس آمیزی

۲۹. در کدام یک از ابیات زیر آرایه «حسن تعلیل» به کار رفته است؟ دلیل هنری شاعر را در آفرینش این آرایه معنوی ذکر کنید. (دی ۱۴۰۱)

الف) از سیم به سر یکی کله خود   ز آهن به میان یکی کمر بند

ب) تا چشم بشر نبیندت روی   بنهفته به ابر چهر دلبند

علت پوشاندن چهره کوه دماوند (انزوای مبارزان) به خاطر ظلم و ستم حاکم بر جامعه و ظلم‌پذیری مردم آن است.

۳۰. در کدام بیت «اسلوب معادله» به کار نرفته است؟ (دی ۱۴۰۱)

الف) صورت نسبت در دل ما کینه کسی   آینه هر چه دید فراموش می‌کند

ب) پشت گوژ آمد فلک در آفرینش تا کند   هر زمان پیشت زمین بوس از برای افتخار

ج) محرم این هوش جز بی‌هوش نیست   مر زبان را مشتری جز گوش نیست

د) ملامت از دل سعدی فرونشوید عشق   سیاهی از حبشی چون رود که خودرنگ است

۳۱. در بیت زیر کدام آرایه وجود ندارد؟ (دی ۱۴۰۱)

اشک سحر زدايد از لوح دل سیاهی   خرم کند چمن را باران صبحگاهی

الف) اسلوب معادله   ب) تشخیص   ج) حسن تعلیل   د) مراعات نظیر

۳۲. همه آرایه‌های ادبی کدام گزینه در بیت زیر دیده می‌شود؟

(خرداد ۱۴۰۲)

«نرگس همی رکوع کند در میان باغ

زیرا که کرد فاخته بر سرو مؤذنی»

الف) حسن تعلیل، تناسب، تلمیح، استعاره

ب) تشخیص، اسلوب معادله، تلمیح، کنایه

۳۳. با ذکر دو دلیل وجود آرایه «اسلوب معادله» را در بیت زیر توضیح دهید. (خرداد ۱۴۰۲)

«چشم عاشق نتوان دوخت که معشوق نبیند

پای بلبل نتوان بست که بر گل نسراید»

۱) مصراع دوم، مصداق یا نمونه‌ای برای مصراع اول است. ۲) رابطه دو مصراع بر پایه شباهت است. ۳) هر دو

مصراع، استقلال نحوی و معنایی دارند.

۳۴. شاعر در کدام بیت، برای آفرینش «حس آمیزی» از آمیختگی حواس ظاهری با امور ذهنی و انتزاعی بهره برده است؟ (خرداد ۱۴۰۲)

الف) از این شعر تر شیرین ز شاهنشاه عجب دارم

که سرتاپای حافظ را چرا در زر نمی‌گیرد؟

ب) نیست پروا تلخکامان را ز تلخی‌های عشق

آب دریا در مذاق ماهی دریا خوش است

ESFANDIARI
ABUZAR

ترکیبی (از درس‌های یکم، چهارم، هفتم و دهم)

تاریخ ادبیات

۱. نام پدیدآوردگان آثار در ستون «الف» را به ستون «ب» وصل کنید. (در ستون «ب» یک مورد اضافی است.) (دی ۹۷)

«الف»	«ب»
الف) سیمین دانشور	۱- داستان باستان
ب) میرزا حسن خان بدیع	۲- ملاقات در شب آفتابی
ج) علی مؤذنی	۳- کشتی پهلوی گرفته
	۴- سووشون

الف- ۴ (سووشون) ب- ۱ (داستان باستان) ج- ۲ (ملاقات در شب آفتابی)

۲. هر یک از آثار در ستون «الف» به کدام یک از پدید آورندگان آن در ستون «ب» مربوط است. (یک مورد در ستون «ب» اضافی است.) (دی ۹۹)

«الف»	«ب»
۱) زمستان	جلال آل احمد
۲) مدیر مدرسه	قائم مقام فراهانی
۳) منشآت	مهدی اخوان ثالث
	حمید سبزواری

۱) مهدی اخوان ثالث ۲) جلال آل احمد ۳) قائم مقام فراهانی

۳. هر یک از عبارات گروه «الف» به کدام یک از شخصیت‌های گروه «ب» مرتبط است؟ (در گروه «ب» یک مورد اضافی است.) (شهریور ۱۴۰۰)

الف	ب
۱- او از شاعران شاخص عصر بیداری است و تحت تأثیر شاعران گذشته، به‌ویژه مسعود سعد و سعدی بود.	ادیب‌الممالک فراهانی
۲- او از جمله نویسندگان معروف عصر انقلاب است که در عرصه داستان کوتاه، داستان بلند، رمان، نمایشنامه و فیلم‌نامه قلم می‌زند. وی در حوزه ادبیات دفاع مقدس نیز رویکردی خاص و عمیق به مسائل دارد. «ملاقات در شب آفتابی» از آثار اوست.	علی مؤذنی فرخی یزدی

۱- فرخی یزدی ۲- علی مؤذنی

سبک شناسی

۱. کدام یک از ویژگی‌های زیر، «وجه اشتراک» سطح زبانی شعر «دوره بازگشت و بیداری» و «دوره معاصر تا انقلاب اسلامی» است؟ (خرداد ۱۴۰۰)

الف) کم توجهی کاربرد جمله‌ها و ترکیبات زبانی در شعر

ب) آشنایی‌زدایی زبانی و روی آوردن به ترکیبات بدیع

ج) سادگی و روانی زبان شعر

تحلیل نظم و نثر

۱. دو آرایه ادبی در سروده زیر بیابید و بنویسید. (دی ۹۷)

آغوش سحر تشنه دیدار شماست	مہتاب خجل ز نور رخسار شماست
خورشید که در اوج فلک خانه اوست	همسایه دیوار به دیوار شماست

آغوش سحر استعاره مکنیه یا اضافه استعاری - خجل بودن مهتاب استعاره مکنیه یا تشخیص - تشنه دیدار کسی بودن کنایه از انتظار کسی داشتن - اوج فلک کنایه از نهایت بلند مرتبگی - همسایه دیوار به دیوار کنایه از بسیار نزدیک - مراعات نظیر بین کلمات «سحر، مهتاب، نور، خورشید و فلک» - تکرار واژه دیوار و شماست - واج آرایی صامت «س»، «ر»، «کسره اضافی (دو مورد کافی است). (ابیات از کارگاه تحلیل فصل صفحه ۱۲۰ کتاب علوم و فنون ذکر شده‌اند)

۲. متن زیر از داستان «کباب غاز» اثر «جمال‌زاده» است. دو مورد از ویژگی‌های «سبک نویسندگی» او را ذکر کنید. (خرداد ۱۴۰۱)

«اگر چشمم تو چشمش می‌افتاد، با همان زبان بی‌زبانی نگاه، حقش را کف دستش می‌گذاشتم. ولی شستش خبردار شده بود و چشمش مثل مرغ سربریده مدام روی میز از این بشقاب به آن بشقاب می‌دوید و به کاینات اعتنا نداشت.»

نثر ساده است. بسیاری از واژه‌ها، کنایات و اصطلاحات عامیانه در آن به کار رفته است. نثر داستانی تحت تأثیر زبان گفتار و محاوره است. کوتاهی جملات و کاربرد افعال فراوان در متن دیده می‌شود. در این متن گونه‌های نثر فنی و مصنوع جایگاهی ندارند. (ذکر دو مورد کافی است)

ترکیبی (از درس‌های دوم، پنجم، هشتم و یازدهم)

موسیقی شعر

۱. پس از تقطیع هجایی بیت زیر، یک نمونه اختیار زبانی و یک نمونه اختیار وزنی به کار رفته را در بیت، معلوم کنید. «تو با خدای خود انداز کار و دل خوش دار / که رحم اگر نکند مدعی خدا بکند» (دی ۹۷)

تُ با خُ دا	ي خُ دَن دا	ز کاژ دِل	خُش دار
- U - U	- - U U	- U - U	- - ~~U -~~ « - »
کِ رَح مَ گر	نَ کُ نَد مُد	دَ عی خُ دا	بُ کُ نَد
- U - U	- - U U	- U - U	- ~~U -~~ « - »

(الف) حذف همزه هجای هفتم از مصرع اول (زبانی)

(ب) بلند بودن هجای پایانی در مصرع اول (وزنی)

(ج) امکان حذف همزه هجای سوم از مصرع دوم (زبانی)

(د) ابدال در هجای سیزده و چهارده مصرع دوم به جای دو هجای کوتاه یک هجای بلند آمده (وزنی)

۲. وزن عروضی کدام گزینه با بیت «خانه زندان است و تنهایی ضلال / هر که چون سعدی گلستانیش نیست» یکسان است؟ (شهریور ۹۸)

(الف) شب افروزی چو مهتاب جوانی سیه چشمی چو آب زندگانی

(ب) در نیابد حال پخته هیچ خام پس سخن کوتاه باید والسلام

«ب» در نیابد حال پخته هیچ خام / پس سخن کوتاه باید والسلام «فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن»

۳. با توجه به بیت زیر به پرسش‌ها پاسخ دهید. (شهریور ۹۹)

یاد باد آن که ز ما وقت سفر یاد نکرد به وداعی دل غمدیده ما شاد نکرد

(الف) اختیار «زبانی» مصراع اول را مشخص کنید. امکان حذف همزه (در هجای چهارم مصراع اول: یا د با دان)

(ب) در رکن اول بیت، کدام اختیار «وزنی» به کار رفته است؟ آوردن «فاعلاتن» به جای «فعلاتن»

۴. برای هر یک از ابیات زیر، یکی از وزن های داخل کمانک را انتخاب کنید. (همسان یک‌پایه‌ای (تک لختی) - ناهمسان - همسان دو لختی)

* پیش کمان ابرویش لابه همی‌کنم ولی / گوش کشیده است از آن گوش به من نمی‌کند (شهریور ۹۹) **همسان دو لختی**
 * نسیم صبح را گفتم که با او جانبی داری / کز آن جانب که او باشد، صبا عنبرفشان آید (شهریور ۹۹، خرداد ۱۴۰۰) **همسان یک پایه‌ای (تک لختی)**

* در دام فتاده آهوئی چند / محکم شده دست و پای در بند (شهریور ۹۹) **ناهمسان**
 * من نمی‌گویم زیان کن یا به فکر سود باش / ای ز فرصت بی‌خبر در هر چه هستی، زود باش (دی ۹۹) **همسان یک پایه‌ای**
 * ز دو دیده خون فشانم ز غمت شب جدایی / چه کنم که هست این‌ها گل باغ آشنایی (دی ۹۹) **همسان دولختی**
 * هر چه داری اگر به عشق دهی / کافرم گر جوی زیان بینی (دی ۹۹) **ناهمسان**
 * بی تو در کلبه گدایی خویش / رنج‌هایی کشیده‌ام که می‌پرس (خرداد ۱۴۰۰) **ناهمسان**
 * گفتمی به غمم بنشین یا از سر جان برخیز / فرمان برمت جانا، بنشینم و برخیزم (خرداد ۱۴۰۰) **همسان دولختی**
 * پیش از من و تو بسیار بودند و نقش بستند / دیوار زندگی را زین گونه یادگاران (دی ۱۴۰۰) **همسان دولختی**
 * در غم ما روزها بی‌گاه شد / روزها با سوزها همراه شد (دی ۱۴۰۰) **همسان تک لختی (یک پایه‌ای)**
 * ماه فروماند از جمال محمد / سرو نباشد به اعتدال محمد (دی ۱۴۰۰) **ناهمسان**
 * نشود فاش کسی آنچه میان من و توست / تا اشارات نظر نامه‌رسان من و توست (شهریور ۱۴۰۱) **همسان تک لختی**
 * ما سرخوشان مست دل از دست داده‌ایم / همراز عشق و همنفس جام باده‌ایم (شهریور ۱۴۰۱) **ناهمسان**
 * ای صبح شب‌نشینان جانم به طاقت آمد / از بس که دیر ماندی چون شام روزه داران (شهریور ۱۴۰۱) **همسان دولختی**
 * گر این چنین به خاک وطن شب سحر کنم / خاک وطن چو رفت، چه خاکی به سر کنم؟ (خرداد ۱۴۰۲) **ناهمسان**
 * هوای خود چو نهادم رضای او چو گزیدم / جهان و هر چه در او جز به کام خویش ندیدم (خرداد ۱۴۰۲) **همسان دولختی**
 * فصل گل می‌گذرد هم‌نفسان بهر خدا / بنشینید به باغی و مرا یاد کنید (خرداد ۱۴۰۲) **همسان تک لختی**

۵. در کدام بیت اختیار «وزنی» به کار رفته است؟ (دی ۱۴۰۰)
 الف) به صد جان ارزد آن رغبت که جانان نخواهم گوید و خواهد به صد جان
 ب) **سرو را مانی ولیکن سرو را رفتار نه** ماه را مانی ولیکن ماه را گفتار نیست
 ج) همه کارم ز خودکامی به بدنامی کشید آخر نهان کی ماند آن رازی کز او سازند محفل‌ها

۶. در بیت «همت طلب از باطن پیران سحرخیز / زیرا که یکی را ز دو عالم طلبیدند» کدام اختیار شاعری به کار نرفته است؟ (خرداد ۱۴۰۱)

الف) تغییر کمیت مصوت (ب) حذف همزه (ج) بلند بودن هجای پایان مصراع

۷. «وزن واژه» هر یک از مصراع‌های زیر را بنویسید. (شهریور ۱۴۰۱)

الف) نسیم صبح را گفتم که با او جانبی داری مفاعیلن

ب) با من بگو تا کیستی، مهری بگو، ماهی بگو مستفعلن

۸. دومین پایه آوایی کدام مصراع «فعلاتن» است؟ (دی ۱۴۰۱)

الف) فلک با تنگ چشمان گوشه چشم دگر دارد (ب) سبک‌سری که زند پیش بحر لاف وجود

(توضیح: وزن گزینه الف مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن است و وزن گزینه ب مفاعیلن فعلاتن مفاعیلن فعلن)

۹. با توجه به بیت «چیست این سقف بلند ساده بسیار نقش هیچ دانا زین معما در جهان آگاه نیست» (دی ۱۴۰۱)

الف) وزن بیت را بنویسید. فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن

ب) یک اختیار شاعری زبانی در مصراع اول مشخص کنید. حذف همزه یا اختیار بلند تلفظ کردن مصوت کوتاه (تغییر مصوت کوتاه به بلند)

۱۰. با توجه به ابیات زیر بحر مناسب هر بیت را از داخل کمانک انتخاب کنید. (یک مورد اضافه است). (دی ۱۴۰۱)

(رجز مربع سالم - هزج مسدس محذوف - رمل مثنی سالم)

الف) هر که چیزی دوست دارد، جان و دل بر وی گمارد هر که محرابش تو باشی، سر ز خلوت برنیارد

بحر رمل مثنی سالم

ب) نخستین بار گفتش کز کجایی بگفت از دار ملک آشنایی بحر هزج مسدس محذوف

۱۱. شعر زیر در قالب نو نیمایی سروده شده است؛ وزن شعر از تکرار کدام رکن حاصل می‌شود؟ (دی ۱۴۰۱)

تو دانی کاین سفر هرگز به سوی آسمان‌ها نیست / سوی بهرام، این جاوید خون آشام / سوی این‌ها و آن‌ها نیست

مفاعیلن

- ۱۲- با توجه به بیت زیر به پرسش‌ها پاسخ دهید.
(خرداد ۱۴۰۲)
«گر برگ گل سرخ کنی پیرهنش را
از نازکی آزار رساند بدنش را»
الف) مصراع اول بیت را تقطیع هجایی کنید.
ب) ارکان معادل بیت را به گونه‌ای بنویسید که «همسان» باشد.
ج) در هریک از مصراع‌ها، یک اختیار شاعری زبانی مشخص کنید.

پایه‌های آوایی مصراع اول	گر برگ گ	لِ سُر خ ک	نی پی ر ه	نش را
نشانه‌های هجایی	UU - -	UU - -	UU - -	- -
ارکان معادل	مستفعل	مستفعل	مستفعل	مستف (فع لن)

- اختیارات:** مصراع اول: بلند تلفظ کردن مصوّت کوتاه در هجای پنجم (لِ)
مصراع دوم: کوتاه تلفظ کردن مصوت بلند در هجای چهارم یا حذف همزه در هجای پنجم
(ارکان بیت بالا به صورت ناهمسان (مفعول مفاعیل مفاعیل فعولن) می‌باشد).
۱۳. با توجه به بیت زیر به سؤالات پاسخ دهید:
(شهریور ۱۴۰۲)
یاری اندر کس نمی‌بینیم یاران را چه شد؟
دوستی کی آخر آمد، دوستداران را چه شد؟
الف- مصراع اول را تقطیع هجایی کنید. یا / ر / یَن / دَر / کَس / ن / مِی / بِی / نِیم / یا / ران / را / چ / شُد
ب- نام بحر عروضی بیت را بنویسید. بحر رمل مَثْمَن محذوف

ESFANDIARI
ABUZAR

ترکیبی (از درس‌های سوم، ششم، نهم و دوازدهم)

زیبایی شناسی

۱. در هریک از بیت‌های گروه «الف» کدام آرایه ادبی گروه «ب» به کار رفته است؟ «در قسمت «ب» یک مورد اضافی است.» (دی ۹۷)

«الف»	«ب»
الف) ما گرچه مرد تلخ شنیدن نه‌ایم؛ لیک / تلخی که از زبان تو آید، شنیدنی است ب) خانه زندان است و تنهایی ضلال / هر که چون سعدی گلستانیش نیست ج) گر برگ گل سرخ کنی پیره‌نش را / از نازکی آزار رساند بدنش را	۱. اغراق ۲. تناقض ۳. حس آمیزی ۴. ایهام

الف) (۳) «حس آمیزی» ب) (۴) «ایهام» ج) (۱) «اغراق»

۲. در هریک از بیت‌های گروه «الف» کدام آرایه ادبی گروه «ب» به کار رفته است؟ «در قسمت «ب» یک مورد اضافی است.» (خرداد ۹۸)

«الف»	«ب»
الف) از آن مرد دانا دهان دوخته است / که ببند که شمع از زبان سوخته است ب) خداوند لباس هراس و گرسنگی را به آن‌ها چشاند. ج) چون جام شفق موج زند خون به دل من / با این همه دور از تو مرا چهره زردی است	۱. اسلوب معادله ۲. ایهام ۳. حسن تعلیل ۴. حس آمیزی

الف) (۳) «حسن تعلیل» ب) (۴) «حس آمیزی» ج) (۲) «ایهام»

۳. در هریک از بیت‌های گروه «الف» کدام آرایه ادبی گروه «ب» به کار رفته است؟ «قسمت «ب» یک مورد اضافی است.» (دی ۹۸)

«الف»	«ب»
الف) شب تاریک و بیم موج و گردابی چنین هایل / کجا دانند حال ما سبکباران ساحل‌ها ب) بر لب کوه جنون خنده شیرین بهار / نقش زخمی است که از تیشه فرهاد شکفت ج) اگرچه نقش دیوارم به ظاهر از گران خوابی / اگر رنگ از رخ گل می‌پرد، بیدار می‌گردم	۱. اغراق ۲. حسن تعلیل ۳. تلمیح ۴. مراعات نظیر

الف) (۴) «مراعات نظیر» ب) (۳) «تلمیح» ج) (۱) «اغراق»

۴. در هریک از بیت‌های گروه «الف» کدام آرایه ادبی گروه «ب» به کار رفته است؟ «قسمت «ب» یک مورد اضاف است.» (خرداد ۹۹)

«الف»	«ب»
الف) هرکو نظری دارد با یار کمان‌ابرو / باید که سپر باشد پیش همه پیکان‌ها ب) به شهر عشق منم شهریار چون حافظ / منم که شهره شهرم به عشق ورزیدن ج) شاه ترکان سخن مدعیان می‌شنود / شرمی از مظلومه خون سیاووشش باد د) مستانه کاش در حرم و دیر بگذری / تا قبله‌گاه مؤمن و ترسا کنم تو را	۱. تلمیح ۲. لف و نشر ۳. تناقض ۴. مراعات نظیر ۵. تضمین

الف) (۴) «مراعات نظیر» (ب) (۵) «تضمین» (ج) (۱) «تلمیح» (د) (۲) «لف و نشر»

۵. در هریک از بیت‌های گروه «الف» کدام آرایه ادبی گروه «ب» به کار رفته است؟ (قسمت «ب» یک مورد اضافه است.) (شهریور ۹۹)

«الف»	«ب»
۱) هرگز وجود حاضر غایب شنیده‌ای؟ ۲) اگر سنت اوست نوآوری، ۳) دل و کشور جمع و معمور باد ۴) آن فرومایه هزار من سنگ بردارد و طاق یک حرف نمی‌آرد	ایهام اغراق متناقض‌نما تضمین لف و نشر

۱) متناقض‌نما ۲) ایهام ۳) لف و نشر ۴) اغراق

۶. کدام یک از عبارت‌های زیر درست و کدام نادرست است؟ (شهریور ۹۹)

- الف) در بیت: حافظ از جور تو، حاشا که بگرداند روی / «من از آن روز که در بند توأم، آزادم» آرایه «تضمین» وجود دارد. **درست**
- ب) آرایه بیت: «سر من مست جمالت، دل من خام خیالت» گهر دیده نثار کف دریای تو دارد «متناقض‌نما» است. **نادرست**
- ج) در شعر: «می‌شناسمت / چشم‌های تو می‌زبانِ آفتابِ صبحِ سبزِ باغِ هاست / می‌شناسمت» آرایه «اغراق» وجود دارد. **درست**
- د) بیت: «نه خدا توانمش خواند، نه بشر توانمش گفت» متحیرم چه نامم شه ملک لافتی را «آرایه «تلمیح» ندارد. **نادرست**

۷. در هریک از بیت‌های گروه «الف» کدام آرایه ادبی گروه «ب» به کار رفته است؟ (قسمت «ب» یک مورد اضافه است.) (دی ۹۹)

«الف»	«ب»
(۱) آیین طریق از نفس پیر مغان یافت (۲) در نیابد حال پخته هیچ خام (۳) گر برگ گل سرخ کنی پیرهنش را (۴) منعم مکن از دیدن قد و رخ و چشمش	تضاد تلمیح لف و نشر متناقض‌نما اغراق

(۱) تلمیح (۲) تضاد (۳) اغراق (۴) لف و نشر

۸. در بیت «محرم این هوش جز بی هوش نیست / مرزبان را مشتری جز گوش نیست» کدام آرایه ادبی به کار رفته است؟ (دی ۹۹)

الف) مراعات نظیر (ب) متناقض‌نما (ج) اسلوب معادله (د) حسن تعلیل

۹. کدام آرایه در بیت «در دفتر زمانه فتد نامش از قلم/ هر ملّتی که مردم صاحب قلم نداشت» دیده نمی‌شود؟

الف) تشبیه (ب) حس آمیزی (ج) کنایه (د) مراعات نظیر

۱۰. در هریک از بیت‌های گروه «الف» کدام آرایه ادبی گروه «ب» به کار رفته است؟ «در قسمت «ب» یک مورد اضافی است.» (خرداد ۱۴۰۰)

گروه «الف»	گروه «ب»
(۱) حافظ از جور تو، حاشا که بگرداند روی (۲) موج ز خود رفته‌ای تیز خرامید و گفت (۳) برهنه چو تیغ تو بیند عقاب (۴) عشق چون آید برد هوش دل فرزانه را	تضاد تضمین اسلوب معادله لف و نشر اغراق

(۱) تضمین (۲) تضاد (۳) اغراق (۴) اسلوب معادله

۱۰. در سروده زیر کدام آرایه به کار رفته است؟ (خرداد ۱۴۰۰)

الف) استعاره مکنیه (ب) حس آمیزی (ج) متناقض‌نما (د) جناس

۱۱. برای هر یک از ابیات زیر، کدام آرایه داخل کمانک نادرست است؟ (شهریور ۱۴۰۰)

- (الف) باران هم بر جای عرق می چکد از ابر
پیداست که از دست کریم تو حیا کرد (مراعات نظیر - حسن تعلیل - جناس)
- (ب) از صدای سخن عشق ندیدم خوش‌تر
یادگاری که در این گنبد دوار بماند (حسن آمیزی - ایهام تناسب - تشخیص)
- (ج) بی مهر رخت روز مرا نور نمانده است
وز عمر مرا جز شب دیجور نمانده است (لف و نشر - تضاد - ایهام)
- (د) چشم عاشق نتوان دوخت که معشوق نبیند
پای بلبل نتوان بست که بر گل نسراید (استعاره - اسلوب معادله - اغراق)
۱۲. در هریک از بیت‌های گروه «الف» کدام آرایه ادبی گروه «ب» به کار رفته است؟ (در ستون «ب» یک مورد اضافی است.) (دی ۱۴۰۰)

«الف»	«ب»
(۱) گر چه گاهی شهابی / مشق‌های شب آسمان را / زود خط می‌زد و محو می‌شد / باز در آن هوای مه‌آلود / پاک‌کن‌هایی از ابر تیره / خط خورشید را پاک می‌کرد.	متناقض‌نما تضمین حسن آمیزی مراعات نظیر اغراق اسلوب معادله
(۲) گوش ترخمی کو کز ما نظر نپوشد	
(۳) دلم گرفته از این روزها دلم تنگ است	
(۴) سپهبد پرستنده را گفت گرم	
(۵) خیز تا خاطر بدان ترک سمرقندی دهیم	

(۱) مراعات نظیر (۲) متناقض‌نما (۳) اغراق (۴) حسن آمیزی (۵) تضمین

۱۳. در هریک از بیت‌های گروه «الف» کدام آرایه ادبی گروه «ب» به کار رفته است؟ (در ستون «ب» یک مورد اضافی است.) (خرداد ۱۴۰۱)

«الف»	«ب»
(۱) همه غیبی تو بدانی، همه عیبی تو بپوشی / همه بیشی تو بکاهی، همه کمی تو فزایی	اغراق تضاد ایهام اسلوب معادله حسن تعلیل
(۲) از آن مرد دانا دهان دوخته است	
(۳) می‌شناسمت / چشم‌های تو میزبانِ آفتابِ صبحِ سبزِ باغ‌هاست / می‌شناسمت	
(۴) عهد کردی که کشی فرصت خود را روزی / فرصت ار یافتی، آن عهد فراموش مکن	

(۱) تضاد (۲) حسن تعلیل (۳) اغراق (۴) ایهام

۱۴. هریک از آرایه‌های ادبی گروه «ب» به کدام یک از بیت‌های گروه «الف» مرتبط است؟ (یک مورد در ستون «ب» اضافی است) (شهریور ۱۴۰۱)

گروه «الف»	گروه «ب»
الف) یک روز که خسرو زنگ قرآن در شهنواز شوری به پا کرده بود، مدیر مدرسه آواز او را شنید. ب) سپهبد پرستنده را گفت گرم/ سخنهای شیرین به آوای نرم ج) حافظ از جور تو، حاشا که بگرداند روی/ «من از آن روز که در بند توأم، آزادم» د) فرو رفت و بررفت روز نبرد / به ماهی نم خون و بر ماه گرد ه) از اسب پیاده شو، بر نطع زمین رُخ نه / زیر پی پیلش بین شهمات شده نَعمان	مراعات نظیر لف و نشر ایهام تناسب اسلوب معادله تضمین حس آمیزی

الف) ایهام تناسب   ب) حس آمیزی   ج) تضمین   د) لف و نشر   ه) مراعات نظیر

۱۵. با توجه به آرایه‌های (اغراق - حس آمیزی - ایهام تناسب - تناقض) برای هر بیت یک آرایه مناسب بنویسید. (یک مورد در کمانک اضافی است). (دی ۱۴۰۱)

الف) غم اگر به کوه گویم بگریزد و بریزد
ب) چون زخم دل اهل نظر تازه نماند
ج) همچو نی زهری و تریاقی که دید
که دگر بدین گرانی نتوان کشید باری
تا پسته خندان تو حرفش نمکین است
همچو نی دمساز و مشتاقی که دید

اغراق

حس آمیزی

تناقض یا متناقض‌نما

۱۶. آرایه‌های ادبی «حسن تعلیل، حس آمیزی، اسلوب معادله و ایهام تناسب» به ترتیب در کدام گزینه‌ها به کار رفته‌اند؟ (شهریور ۱۴۰۲)

الف- لب و دندان سنایی همه توحید تو گوید
ب- دخل بی‌جا همه جا در سخنم می‌آید
پ- گریه دائم سیاهی را بُرد از بخت من
ت- باران همه بر جای عرق می‌چکد از ابر
مگر از آتش دوزخ بودش روی رهایی
این مگس لازم شیرینی گفتار من است
زاغ را بسیاری باران نسازد پَر، سپید
پیداست که از روی لطیف تو حیا کرد

ایهام تناسب

حس آمیزی

اسلوب معادله

حسن تعلیل

نقد و تحلیل نظم و نشر

۱. در نوشته «فردای آن روز به خاطر آمد که دیروز یک دست از بهترین لباس‌های نودوز خود را با کلیه متفرعات به انضمام مایحتوی، به دست چلاق شده خودم از خانه بیرون انداخته‌ام، ولی چون تیری که از شست رفته باز نمی‌گردد، یک بار دیگر به کلام بلندپایه از ماست که بر ماست، ایمان آوردم و پشت دستم را داغ کردم که تا من باشم دیگر پیرامون ترفیع رتبه نگردم» (خرداد ۱۴۰۲)

الف) مفهوم کنایی «پشت دست داغ کردن» چیست؟   عبرت گرفتن و اظهار پشیمانی

ب) بیت «سخن گفته دگر باز نیاید به دهن / اول اندیشه کند مرد که عاقل باشد» با کدام ضرب‌المثل این نوشته، مفهوم مشترکی دارد؟
ضرب المثل: تیری که از شست رفته باز نمی‌گردد.

ترکیبی از درس‌های گوناگون

نقد و تحلیل نظم و نشر

۱. با خواندن دو منظومه زیر: (شهریور ۱۴۰۲)

۱- به سان رهنوردانی که در افسانه‌ها گویند/ گرفته کوله‌بار زادره بر دوش/ فشرده چوب‌دست خیزران در مشت/ گهی پرگوی و گه خاموش/ در آن مه‌گون فضای خلوت افسانگی‌شان راه می‌پویند/ ما هم راه خود را می‌کنیم آغاز/ سه ره پیدا است... من اینجا بس دلم تنگ است/ و هر سازی که می‌بینم بدآهنگ است/ بیا ره‌توشه برداریم/ قدم در راه بی برگشت بگذاریم/ ببینیم آسمان هر کجا آیا همین رنگ است؟! ... (اخوان ثالث)

۲- قایقی خواهم ساخت/ خواهم انداخت به آب/ دور خواهم شد از این خاک غریب/ که در آن هیچ کسی نیست که در بیشه عشق/ قهرمانان را بیدار کند/ قایق از تور تهی/ و دل از آرزوی مروارید/ همچنان خواهم راند ... (سهراب سپهری)

الف- هر دو شاعر، در منظومه‌های خود از نظر «قلمرو فکری» به طرح چه موضوع مشترکی پرداخته‌اند؟ **سفر به آرمان شهر یا مدینه**

فاضله

(منظومه شماره ۱ از صفحه ۸۱ و منظومه شماره ۲ از صفحه ۱۱۹ کتاب علوم و فنون ادبی ۳ ذکر شده‌اند.)

ب- نام بحر عروضی منظومه شماره یک چیست؟ **بحر هزج**

۲. «زاویه دید» نوشته زیر چیست؟ (شهریور ۱۴۰۲)

مینی‌بوس با سرعت نه چندان زیاد پیش می‌رفت. نگاه کردم به مناظر اطراف جاده و مزارع و خانه‌های روستایی، شکل و شمایل خانه‌های آنجا هم، شبیه روستای خودمان بود و این تشابه مرا دلتنگ می‌کرد. کاش می‌شد گوشه‌ای بایستیم.

اول شخص مفرد یا من راوی (صفحه ۱۲۱)

ESFANDIARI
ABUZAR